

SOCIAL KONSEKVENSANALYS

Marievik

SWECO SOCIETY

Jorunn Rådberg
Lars Bolling

2019-03-22

SWECO

Social Konsekvensanalys
Marievik
Version 2019-03-22.

BESTÄLLARE Marieviks Andra Samfällighetsförening
JM AB

KONSULT Sweco

TEXT Jorunn Rådberg
Lars Bolling

SOCIAL KONSEKVENSANALYS

Marievik

Social Konsekvensanalys
Marievik
Version 2019-03-22.

BESTÄLLARE Marieviks Andra Samfällighetsförening
JM AB

KONSULT Sweco

TEXT Jorunn Rådberg
Lars Bolling

Sammanfattning

Marievik är beläget vid Årstaviken, strax öster om Liljeholmen i Stockholm. Området har varit en stadsdel med fabriker, transport och arbetarbostäder sedan 1700-talet. Under de senaste 30 åren har en omvandling skett till ett av Stockholms större kontorsområden med ca 7 000 arbetsplatser. Den sist tillkomna fastigheten, det sk Millenniumhuset, stod färdigt 2001.

Sedan 2011 pågår en planprocess avseende en förnyelse av hela området Marievik.

En reviderad detaljplan planeras att vara klar för granskning 2019 och som underlag till den har Stockholms stadsbyggnadskontor begärt att en social konsekvensanalys (SKA) tas fram över Marievik. I en SKA analyseras hur den sociala hållbarheten i aktuell område påverkas, dvs hur aspekter som hälsa, rörlighet, mötesplatser, stråk, grönytor, vardagsliv och jämlikhet påverkas av förslaget.

Den huvudsakliga datainsamlingen till denna SKA har varit intervjuer. Intervjuerna har genomförts med fastighetsägarna, men också med representanter från projektet, boende i närområdet, arbetande i kontorshusen samt tjänstemän på Stockholm stad. Insamlad data har analyserats utifrån Stadens sociala hållbarhetsmål och de globala hållbarhetsmålen (SDG17), utifrån modellen för en Socialt Värdeskapande analys.

Förslaget medför ett nytt vardagsliv i Marievik. Med runt 950 nya bostäder i attraktivt sjönära läge vid Marieviks udde blir det en plats med helt nya kvaliteter. Fler människor i rörelse under dygnet, en upprustad gatumiljö, nya parker och lekplatser innebär också nya behov av framkomlighet, trygghet och service.

Samtidigt kommer områdets huvudsakliga inriktning mot kontorsfastigheter att kvarstå. Marievik blir en blandstad för både boende och arbete vilket kan öka underlaget för både närservice och restauranger.

För barn planeras det för tre förskolor. Till respektive förskola planeras en förskolegård med en yta om ca 10 kvm/barn. Inom några kilometer finns också låg- och mellanstadieskola.

Det planeras för två lekplatser men de gemensamma grönytorerna i området kommer i huvudsak att vara anpassade för vuxna, både boende och kontorsarbetare.

Den nya bostadsbebyggelsen och ett eventuellt tillkommande hotell förväntas medföra en ökad trygghet även under dygnets mörka timmar då området blir befolkad även efter kontorstid.

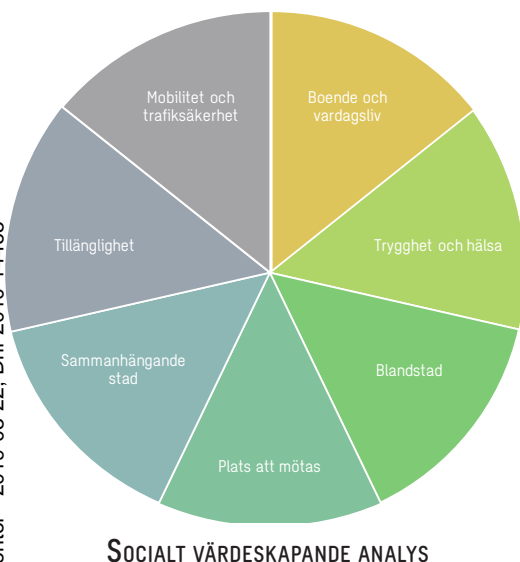
Planförslaget förbättrar inte de barriärerna som i dagsläget omger Marievik – för att området ska få goda förbindelser med resten av staden krävs flera åtgärder utanför planområdet. Exempel på åtgärder som skulle minska barriärerna är; hiss till Liljeholmsbron, en attraktivare och tryggare väg under Liljeholmsbron, en tryggare passage över Årstaängsvägen och vidare under Södertäljevägen till Liljeholmen.

Tillgängligheten förbättras betydligt i hela området genom det förslagna kvalitetsprogrammet för gatu- och parkmark

Förslagen med ett eventuellt hotell och sol- och badbrygga bedöms båda höja den sociala hållbarheten i området. Hotellet på grund av att det ger mer aktivitet i den södra delen där det är mest arbetsplatser. Sol- och badplatsen ökar den sociala hållbarheten genom bland annat tillskapandet av en mötesplats för personer som varken bor eller arbetar i Marievik vilket medför ytterligare förbättring för social samvaro.

För att ytterligare öka den sociala hållbarheten i Marievik rekommenderas:

- Fler barriärbrytande åtgärder mot Liljeholmsbron och Hornstull.
- Att en variation i upplåtelseformer säkerställs.
- Att parken vid M19 får en ökad naturlig bevakning under större delar av dygnet.

- Att den höga kajen ges någon form av skydd för att minska risker för barn och funktionsnedsatta.

- Att antingen behålla och bygga ut trappan ner mot vattenytan längst hela kajen eller att en ny sol- och badbrygga tillskaps ute i viken.

Vidare rekommenderas en fördjupad analys över olika invånarkategoriernas målpunkter och markanvändning över dygnet och året samt möjligheter att skapa mer friyta i olika plan.

Slutligen föreslås att en gemensam social vision tas fram för hur projektutvecklingarna och staden vill att Marievik ska fungera socialt i framtiden och hur Marievik kan profileras inom socialt hållbar stadsutveckling i framtiden.

Man kan genom att attrahera andra besökare få Marievik att bli en destination där olika grupper kan mötas och på så vis bidra till ett inkluderande samhälle. Likaså kan en genomtänkt, jämställd och trygg omgivning skapa en miljö där flickor och barn, och således också alla, känner sig trygga, kan ta plats i det offentliga rummet, ta del av spontaidrottsytor och känna större möjlighet att spendera tid på platser där människor kan mötas.

Planförslaget bidrar främst till FN's mål 3, 8, 11 och 12. Här byggs möjligheter för hälsosamt liv i den hållbara staden. Det planeras för att bo, arbeta och handla lokalt och projektet skapar långsiktig ekonomisk tillväxt.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	8
1.1 SOCIALA ASPEKTER	8
1.2 UPPDRAG SKA MARIEVIK	8
1.2.1 Syfte med SKA Marievik	9
2. BAKGRUND	10
2.1 BEFOLKNING OCH SOCIAL STRUKTUR	11
2.1.1 Marievik för vem?	17
2.2 TIDIGARE STUDIER	17
2.2.1 Årstadal - Analys av parker, torg och naturmark (Nyréns arkitektkontor, 2014)	17
2.2.2 Revidering av BKA 2016 avseende det nya planförslaget 2019	18
2.3 SOCIAL HÅLLBARHET	20
2.3.1 SOCIALA HÅLLBARHETSMÅL	20
2.3.1.1 STOCKHOLMS SOCIALA HÅLLBARHETSMÅL	20
2.3.1.2 SOCIALA HÅLLBARHETSMÅL FÖR UTVECKLINGEN AV MARIEVIK	21
2.3.1.3 DE GLOBALA HÅLLBARHETSMÅLEN	21
2.3.2 TRYGGHET	22
2.3.3 MÖTESPLATSER OCH SOCIALT KAPITAL	23
2.3.4 JÄMSTÄLLD STAD	23
3. METOD	25
3.1 TILLVÄGAGÅNGSÄTT	25
3.1.1 AVGRÄNSNINGAR	25
3.2 SOCIALT VÄRDESKAPANDE ANALYS	26
4. ANALYS	27
4.1 BOENDE OCH VARDAGSLIV	28
4.2 TRYGGHET OCH HÄLSA	30
4.3 BLANDSTAD	35
4.4 PLATS ATT MÖTAS	36
4.5 SAMMANHÄNGANDE STAD	40
4.6 TILLGÄNGLIGHET	41
4.7 MOBILITET OCH TRAFIKSÄKERHET	43
4.8 SAMMANFATTANDE ANALYSRESULTAT - HUR SKAPAS ÖKAT SOCIALT VÄRDE	45
4.9 HUR BIDRAR MARIEVIK TILL DE SOCIALA HÅLLBARHETSMÅLEN?	47
REFERENSER	48
MÖTEN	48
DOKUMENT	48
BILAGOR	49

1. INLEDNING

Hållbar utveckling är ett begrepp som används för att peka ut en önskvärd samhällsutveckling. Inom det breda begreppet hållbarhet ingår den sociala dimensionen, tillsammans med ekonomi och ekologi. Social hållbarhet handlar till stor del om välbefinnande, rättvisa, makt, rättigheter och individens behov. Vid samhällsplanering ingår att skapa miljöer som fungerar för alla människor. En metod för att säkerställa detta är att göra en analys av vilka sociala konsekvenser som ett planförslag kan komma att resultera i.

1.1 SOCIALA ASPEKTER

Social Konsekvensanalys (SKA) är ett verktyg som används när en samhällelig fysisk förändring ska utföras. Detta verktyg används för att skapa en förståelse för hur den fysiska förändringen kan påverka berörda grupper. Även begreppet SKB, Social konsekvens beskrivning används. Ofta betonas att en SKA (eller SKB) är både ett förhållningssätt, en arbetsmetod (process) och en färdig produkt (rapport).

SKA:n utgår från, och ska beröra, alla människor oavsett kön, ålder, etnicitet, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller socio-ekonomisk förutsättning. Detta ska i sin tur leda till en förståelse för de sociala aspekterna samt vilka eventuella åtgärder eller förslag som behöver beaktas i planarbetet.

Till skillnad från en Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) finns det i Sverige inga nationella riktlinjer för hur SKB ska genomföras eller vad som ska ingå.

Följden av detta är att det finns en stor variation i de SKB:er som utförs, bland annat vad gäller omfattning, kvalitet och innehåll¹.

BILD 1: ILLUSTRATION ÖVER PARKEN VID M15,
AJ LANDSKAP

1.2 UPPDRAG SKA MARIEVIK

Inför det reviderade förslaget till ny detaljplan har Stockholms stadsbyggnadskontor (SBK) begärt att en SKA genomförs för planområdet Marievik (Se bild 2 och 3). Då Sweco nyligen gjort en Barnkonsekvensanalys (BKA) av det tidigare planförslaget fick sweco även uppdraget att göra en kompletterande SKA.

Arbetet med SKA Marievik har pågått under vinter-vår 2017–2018. Analysen har huvudsakligen utgått från de berörda fastighetsägarnas planer såsom de muntligen presenterats vid intervjuerna samt det reviderade kvalitetsprogrammet för den gemensamma utemiljön². Detta har sedan kompletterats med intervjuer och enkäter med närboende och arbetande i området för att få en uppfattning om hur området används i dagsläget och vad de upplever som viktigt att ta hänsyn till i den framtida utvecklingen av området. SKA:n har även innefattat återkoppling och dialog med projektutvecklarna under det fortsatta planarbetet. Vidare kommer denna analys revideras utifrån senare uppgifter under våren 2019.

¹ Med Människan i fokus, KTH STOCKHOLM (2017) En studie om sociala konsekvensbedömningar inom svensk trafikplanering, Stina Karlsson, Charlotte Söderberg

² Granskningsversion 2017-12-11, AJ Landskap

Planförslaget från 2015 omarbetades delvis utifrån synpunkter från den tidigare genomförda Barnkonsekvensanalysen (BKA:n). Denna SKA:n innefattar därför även en revision av BKA:n utifrån de ändrade planförslagen.

Analysen av Marievik är inspirerad av modellen för Socialt Värdeskapande Analys (SVA). Det är en modell som utvecklats inom Stockholms stadsbyggnads- och exploateringskontor och den bygger bland annat på rekommendationerna från kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm³. En SVA syftar till att identifiera vilka sociala aspekter som är avgörande för ett områdes sociala utveckling så att dessa kan tas med i planeringsprocessen för att skapa ett ökat socialt värde. Beskrivning av modellen återfinns under metodavsnittet

1.2.1 Syfte med SKA Marievik

Syftet är att utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv analysera vad det omarbetade planförslaget kan få för olika sociala konsekvenser.

SKA:n beskriver på vilket sätt förslaget bidrar till att skapa miljöer som fungerar för alla människor som använder området. De ska kunna orientera sig i området och röra sig säkert. Andra aspekter som analyseras är vilka kopplingar som finns till områden omkring, trygghet i området, mötesplatser och vilka målkonflikter som kan uppstå.

En del av denna SKA är att även analysera hur det nya förslaget skiljer sig från tidigare avseende konsekvenserna för barn och unga⁴. På vilket sätt har slutsatser från den BKA som gjordes 2016 påverkat den nya utformningen och vilka förändringar och förbättringar har gjorts?

I analysen beaktas både befintliga och framtida nyttjare av området. Analysen berör också kringliggande områden utanför planområdet, Årstadal och Liljeholmskajen samt Liljeholmsbron och passagen under Södertäljevägen, då dessa både påverkar och påverkas av de planerade ändringarna. SKA:n ska även ge förslag på åtgärder som kan förbättra Marievik och skapa ett ökat socialt värde.

Bild 2: KARTA ÖVER MARIEVIKS PLACERING I STOCKHOLM, GOOGLE MAPS

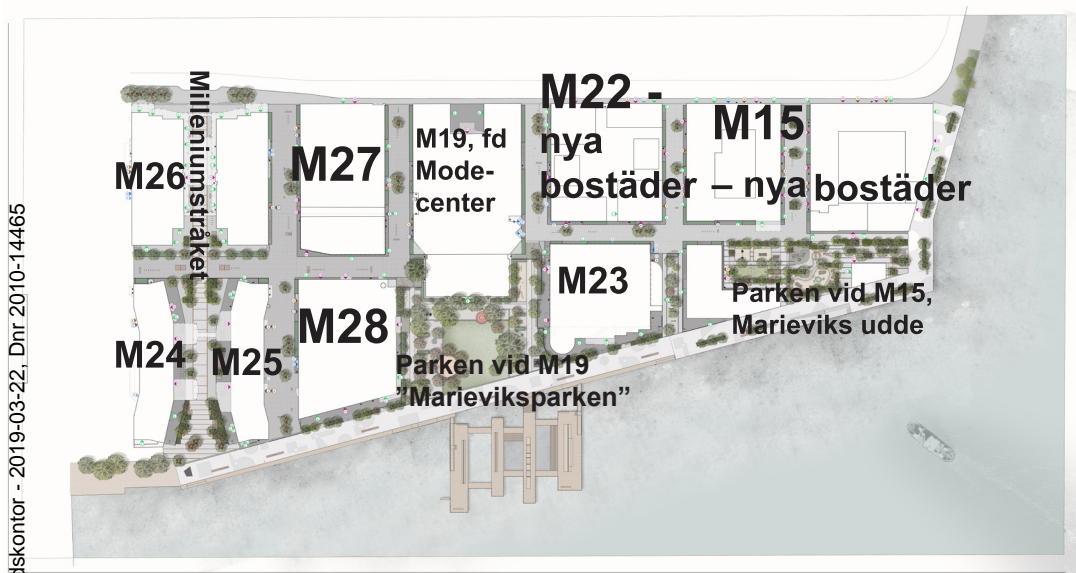

Bild 3: ILLUSTRATION, FÖRSLAG TILL NY PLAN FÖR MARIEVIK, AJ LANDSKAP

³Rekommendationer från kommissionen, Stockholm Stad 2015

⁴samrådshandling, 2016

2. BAKGRUND

Geografiskt ingår Marievik i den del av Liljeholmen som benämns Årstaäng och har sedan mitten på artonhundratalet varit en förstad till Stockholm med främst industrier och verksamheter kopplade till järnväg och sjöfart. Bostäder för arbetarna, krogar och hamnverksamhet satte sin prägel på området (Bild 4). En stor del av Marievik består av fyllnadsmassor från olika sekel längs en lång kaj mot Årstaviken. Området har genomgått flera omfattande sociala förändringar under åren. De nuvarande kontorshusen i Marievik byggdes under 1980-talet fram till 2000-talet och ersatte gamla fabriksbyggnader och tågdepån. När man nu planerar att tillföra bostäder i området sker ytterligare ett skifte som kommer att få stor påverkan på det sociala livet som hittills varit starkt fokuserat på arbetsplatser i Marievik, till skillnad från övriga Liljeholmen där mer bostäder finns sedan tidigare.

Planer för att utveckla området Marievik har funnits en längre tid. Stadsbyggnadsnämnden beslutade om startpromemoria den 14 maj 2011, §7 och komplettering av startpromemoria den 18 april 2013, §10. Kompletteringen syftade till att avveckla befintlig kontorsverksamhet inom Marievik 15 och istället utveckla bostäder. Ett tillskott på ca 1 000 bostadsrätter planerades. Samråd genomfördes december 2015 till januari 2016 och cirka 165 svar inkom. Planen med mycket höga huskroppar rönt kritik från olika instanser och den Barnkonsekvensanalys (BKA) som gjordes visade också på ett antal negativa effekter från ett barnperspektiv. Förslaget antogs inte av Stockholms stad utan har istället arbetats om under hösten 2017 - våren 2018 utifrån de synpunkter som framkom i samråd, BKA mm. Framförallt har de kvarter som utvecklas av JM;

BILD 4: FLYGFOTO FRÅN 1931 MED LILJEHOLMENS STATIONSHUS I FÖRGRUNDEN. ÖVER STAMBANAN GÅR TVÅ BROAR. HITOM SJ:S TEGELBYGGNADER LIGGER DET LILLA TRÄHUS SOM SANNOLIKT GIVIT UPPHOV TILL NAMNET MARIEVIK. FOTO OSCAR BLADH, BILD FRÅN STOCKHOLMSKÄLLAN.

(”Marieviks udde” eller ”M15”) - fått en förändrad utformning (Se bild 5). Det är nu färre höga hus, de är lägre och har flyttats in från kajen.

Marievik och Liljeholmen är ett av de områden i Stockholm som har allra flest arbetsplatser. I dagsläget arbetar närmare 7 000 personer i Marievik inom framförallt kontor för service, mode och teknik⁵. En stor del av dem som arbetar i området kan anses tillhöra gruppen ”Young Urban Professionals”⁶. Då strukturen med kontorsfastigheter kommer att bestå och de befintliga hyresavtalen löper på lång sikt antas att den grupp som nu arbetar i området inte kommer att ändras i närtid. Inte heller kommer antalet att minska trots att två stora fastigheter försvinner eftersom företag gör anpassningar och väljer alltmer flexibla och därmed yteffektiva kontorslösningar⁷.

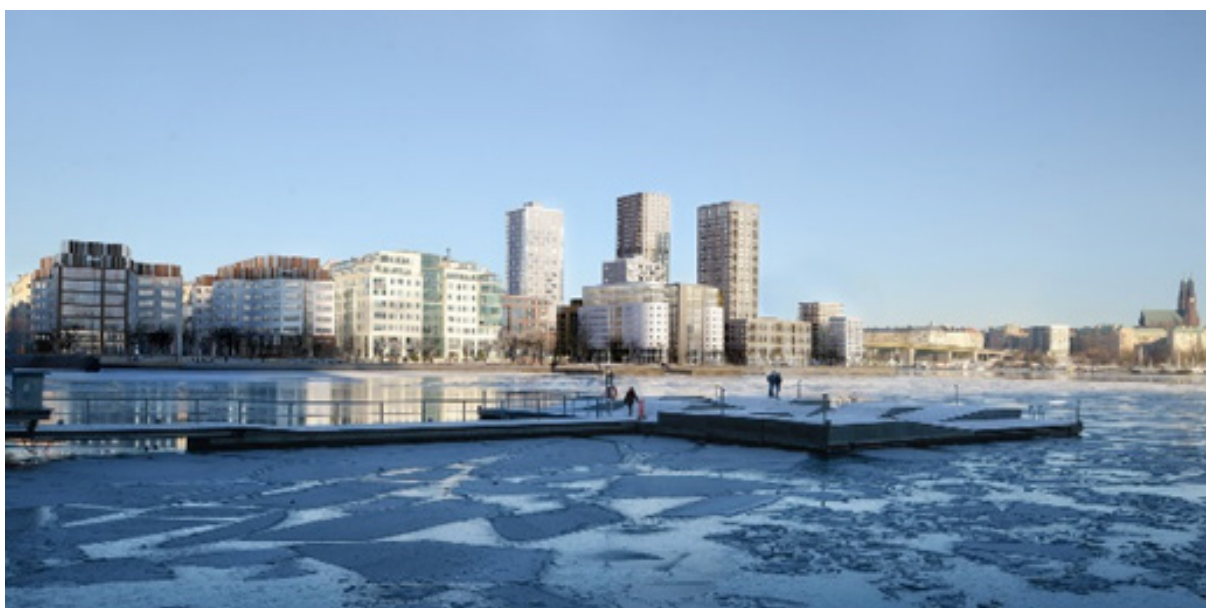

BILD 5: ILLUSTRATION TILL NYA PLANFÖRSLAGET 2018, SIGHTLINE VISION AB

Marievik har mycket goda kommunikationer och är mycket väl försörjt med kollektivtrafik med tunnelbana och tvärbana på ca 3-400 meters avstånd. I anslutning till området ligger stora trafikleder som medger god tillgänglighet med bil: Essingeleden, Södra länken och Södertäljevägen. Vägar, tvärbana och vatten bildar samtidigt barriärer som begränsar rörelsen till och från området och bidrar till att det trots central placering ändå blir svårt att färdas till andra nära liggande områden. Närmaste gångväg till Liljeholmens centrum med T-bana, busshållplatser och tvärbana är passagen under Södertäljevägen. Utrymmet är mycket begränsat då det är många trafikslag som ska samsas i passagen under vägen; både bilar, tvärbana (spårvagn) cykel och gående.

2.1 BEFOLKNING OCH SOCIAL STRUKTUR

Marievik är en del av Liljeholmen som ingår i Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning (se bild 7). Området utgör i dagsläget ett av södra Stockholms största arbetsområden med cirka 7 000 arbetsplatser. Inom området finns också service i form av caféer och restauranger, mindre butiker och en vårdcentral.

⁵ Möte hos Castellum med Bo Wintzell, AMF, Gunnar Landing, JM och Brita Lindqvist, Castellum den 12 februari.

⁶ Intervjuer med arbetande samt platsobservationer

⁷ Intervjuer t.ex Castellum, AMF, Newsec

DAGBEFOLKNING INOM MARIEVIK

Området för detaljplanen ligger inom ett del-område som heter Årstaäng.

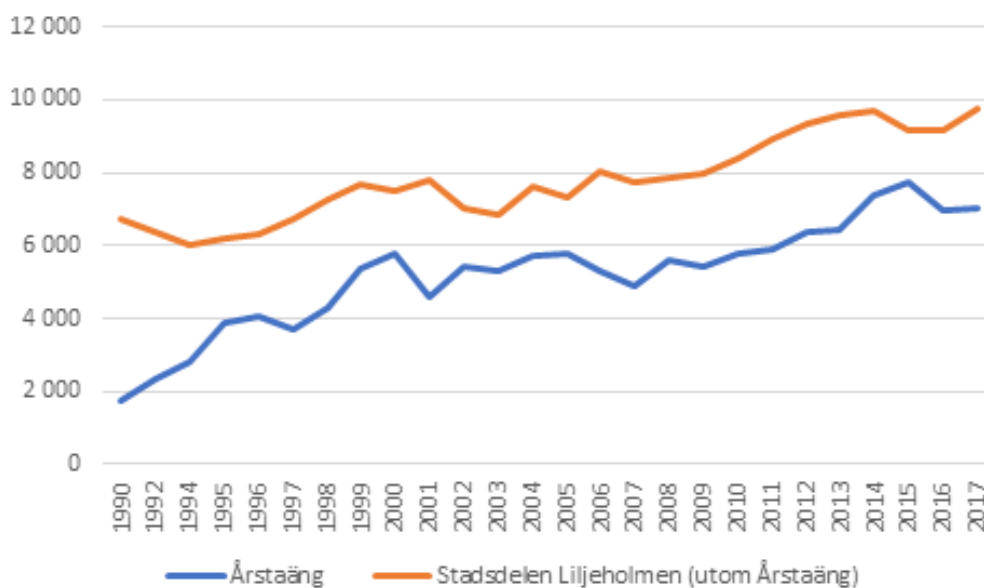
Statistik för området visar att dagbefolkningen i Årstaäng har ökat från 1990-2015 med ca 400%. Under 2016 började tömning av vissa kontorsbyggnader och därmed skedde en liten minskning. Under 2017 har utvecklingen i stort varit oförändrad. Ser man till utvecklingen i övriga Liljeholmen så har dagbefolkningen ökat från 2016-2017.

Området utgör i dagsläget ett av södra Stockholms största arbetsområden med cirka 7000 arbetsplatser. Inom området finns också service i form av caféer och restauranger, mindre butiker och en vårdcentral.

Statistik för området visar att dagbefolkningen i Årstaäng har ökat från 1990-2015 ökat med ca 400%. Under 2016 började tömning av vissa kontorsbyggnader och därmed skedde en liten minskning. Under 2017 har utvecklingen i stort varit oförändrad. Ser man till utvecklingen i övriga Liljeholmen så har dagbefolkningen ökat från 2016-2017.

DAGBEFOLKNING ÅRSTAÄNG OCH ÖVRIGA LILJEHOLMEN 1990-2017

ANTAL

BILD 6: DAGBEFOLKNING ÅRSTAÄNG OCH ÖVRIGA LILJEHOLMEN 1990-2017

I Årstaäng är andelen män lite fler än andelen kvinnor, 55% av dagbefolkningen i Årstaäng är män. Generellt i Stockholms är det något högre andel män än kvinnor på arbetsmarknad, 52 % män och 48% kvinnor. Detta kan tänkas höra samman branschstrukturen i området, då de branscher där män är något vanligare, också är förekommande i området (exempelvis teknikkon-sultverksamhet se diagram 9).

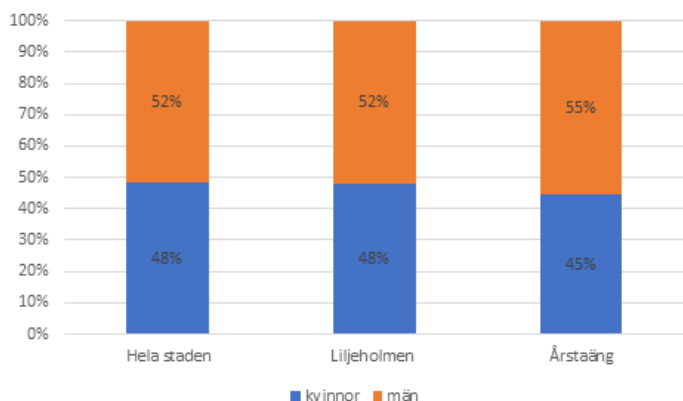
I Årstaäng är andelen utrikesfödda av dagbefolkningen något större än i hela Stockholm.

⁸ Möte hos Castellum med Bo Wintzell, AMF, Gunnar Landing, JM och Brita Lindqvist, Castellum den 12 februari.

ANDEL MÄN OCH KVINNOR I DAGBEFOLKNINGEN 2017

PROCENT

DAGBEFOLKNINGEN INRIKES OCH UTRIKESFÖDDA 2017

PROCENT

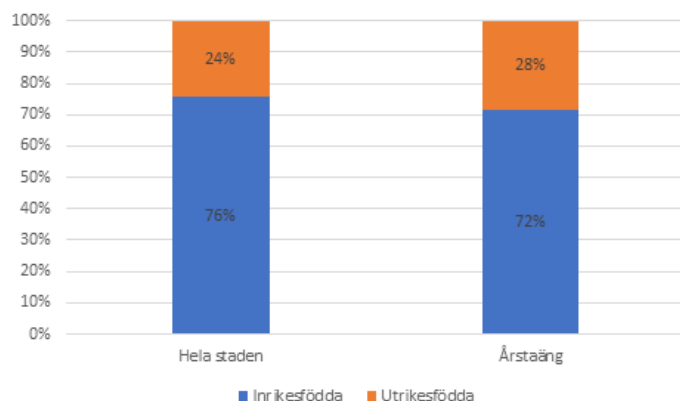

Bild 7: ANDEL MÄN OCH KVINNOR I DAGBEFOLKNINGEN 2017

Bild 8: DAGBEFOLKNINGEN INRIKES OCH UTRIKESFÖDDA 2017

Resebyråer och bevakningstjänst mm. är en bransch vars kategorinamn har "åldrats" lite, den omfattar många olika typer av branscher. Band annat städbolag som i Årstaäng utgör en betydande del. I exempelvis städbolag är det också möjligt att många anställda är verksamma hos kunderna men är skrivna där huvudkontoret har sin adress. 2. Annan service/ personliga tjänster har sedan 2010 vuxit. Den branschen är diversifierad och omfattar många mindre yrkesgrupper såsom frisörer, skönhetssalonger, tvätterier, skomakerier och läxhjälp till enskilda.

Inpendlingen till området är stort, drygt hälften av de som jobbar i Årstaäng bor utanför Stockholms kommun, 3 769 personer, vilket motsvarande 54 procent av dagbefolkningen.

DAGBEFOLKNINGEN I ÅRSTAÄNG UTIFRÅN DE 10 VANLIGASTE

BRANSCHERNA, 2017

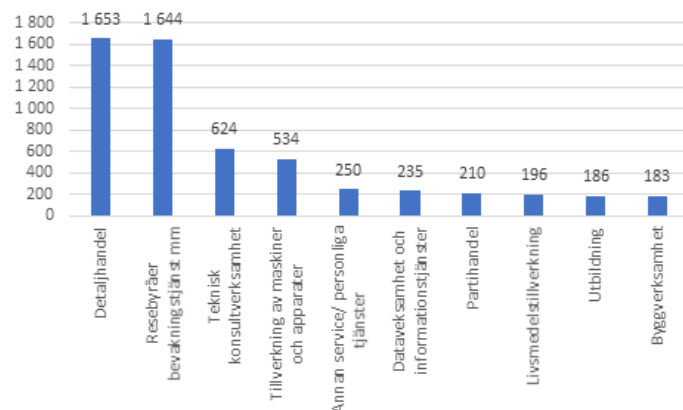

Bild 9: DAGBEFOLKNING I ÅRSTAÄNG UTIFRÅN DE 10 VANLIGASTE BRANSCHERNA, 2017

DAGBEFOLKNINGEN UTIFRÅN BOSTADSORT, 2017

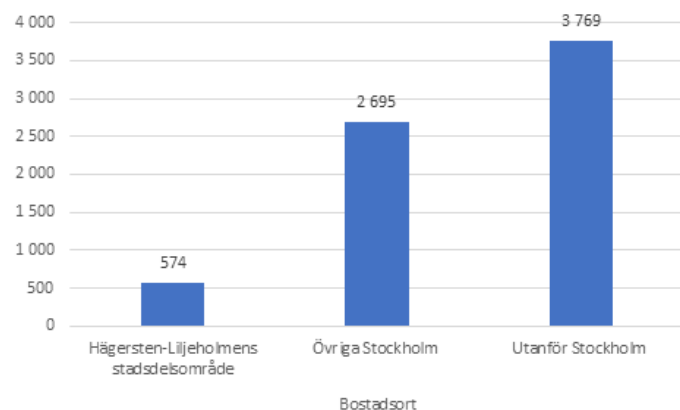

Bild 10: DAGBEFOLKNING UTIFRÅN BOSTADSORT, 2017

SOCIALA STRUKTURER OCH STATISTIK

Eftersom själva planområdet Marievik saknar bostäder i dagsläget gäller den framtagna statistiken för Liljeholmen och dess delområden. Marievik är den norra delen av det delområde som kallas Årstaäng. (Se bild 12)

Sett utifrån tillgänglig statistik framstår Liljeholmen som ett välmående område utan synliga sociala utmaningar (bild 12). Stadsdelen har en på många sätt resursstark befolkning med relativt välbeställda familjer i nybyggda 3–4-rums lägenheter. Liljeholmen är det område i stadsdelen där befolkningen har högst inkomster, högre än villaområdet Mälarhöjden, se bild 12. Utbildningsnivån i Liljeholmen är också mycket hög, 63% har eftergymnasial utbildning, jämför med 56 % i hela Hägersten - Liljeholmen och 52 % i Stockholms stad, bild 14. Ohälsotalen (antal sjukdagar) är lägre i de flesta delarna av Liljeholmen än snittet i övriga Stockholm, bild 8. Kvinnor registrerar sig som sjuka i större utsträckning än män, i Liljeholmen på samma sätt som i övriga Stockholm. Liljeholmen är också det område i stadsdelen med störst andel små barn - åldrarna 0-5 år utgör 12 % av befolkningen jämfört med 7,8 i hela staden.

I Stockholms stads kartläggning av områden med sociala riskfaktorer hamnar Liljeholmen i det näst lägsta segmentet avseende risk, se bild 20.

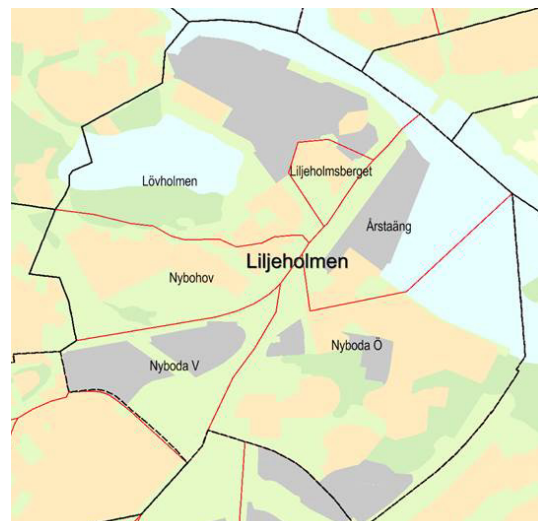
Andelen utrikes födda i Liljeholmen 2016 var 20 % vilket är något lägre än i Stockholms stad som helhet, 24%⁹.

Bostäderna i Liljeholmen är till största delen bostadsrätter. Av hyresrätterna återfinns de flesta i Nyboda Östra. Vad gäller storleken på bostäderna så är det lägenheter av storlekarna 50–60 och 80–90 kvm som är vanligast förekommande i Årstaäng. Större lägenheter över 90 kvm och mindre lägenheter mellan 30–50 kvm finns också i Liljeholmen, framförallt i Nyboda Östra, se bild 14 och 15.

Framförallt i området söder om Marievik, i Nyboda Östra, har många nya bostäder byggts de senaste åren och befolkningen har ökat där från ca 2 500 personer 2006 till ca 7 000 personer 2016, se bild 16. I Årstaäng, söder om planområdet Marievik, har också nya bostäder byggts vilket gjort att ca 1500 personer flyttat hit mellan 2008 till 2016.

BILD 11: HÄGERSTEN-LILJEHOLMENS STADSELSFÖRVALTNING. MARIEVIK INGÅR I LILJEHOLMEN ILLUSTRATION STOCKHOLMS STADS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

BILD 12: PLANOMRÅDET MARIEVIK ÄR DEN NORRA DELEN AV ÅRSTAÄNG SOM INGÅR I LILJEHOLMEN. STOCKHOLMS STAD¹⁰

⁹Stockholms trygghetsundersökning 2017, Sweco

¹⁰områdesfakta Stockholm stad

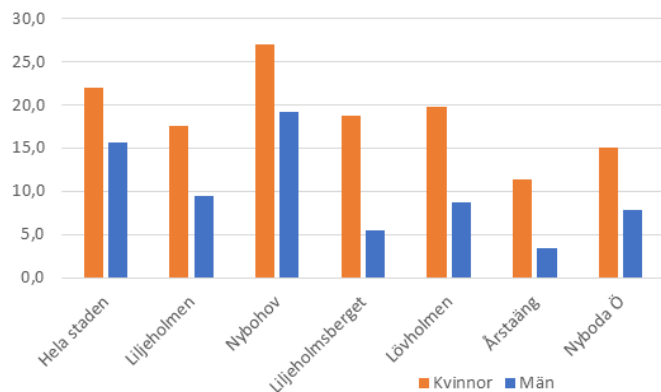

BILD 13: OHÄLSOTAL UTIFRÅN ANTAL SJUKDAGAR 2016, STOCKHOLMS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

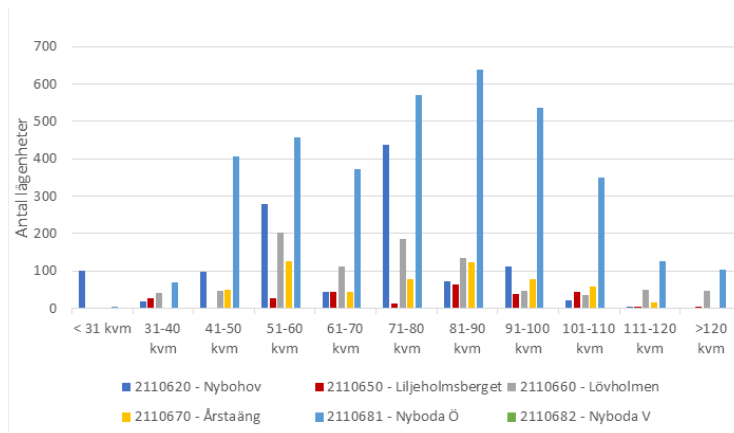

BILD 14: LÄGENHETSSTORLEKAR, FÖRDELNING INOM LILJEHOLMEN 2016, SWECO

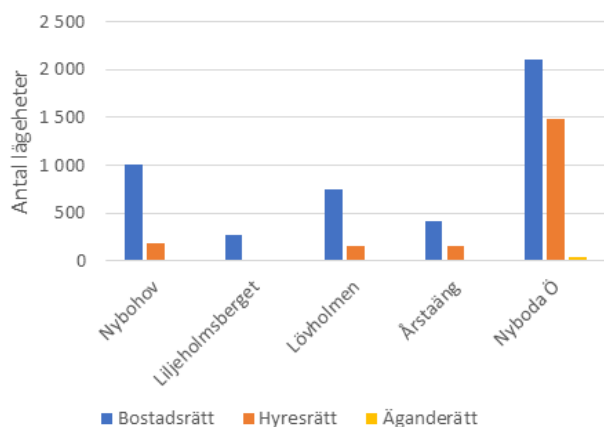

BILD 15: FÖRDELNING AV UPPLÅTELSEFORMER LILJEHOLMEN, 2016, SWECO

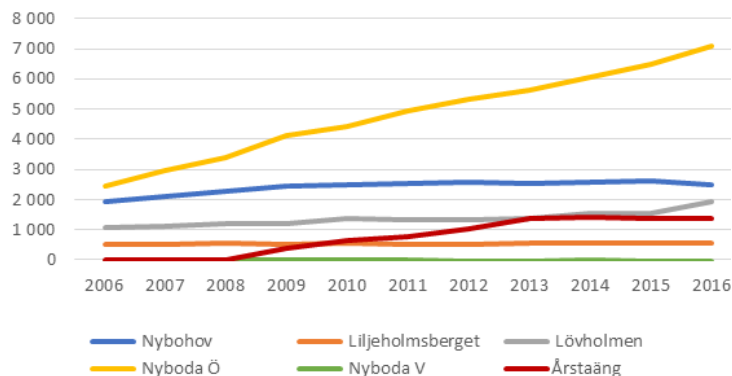

BILD 16: BEFOLKNINGSENTVECKLING 2006 – 2016, FÖRDELAT PÅ OMRÅDEN I LILJEHOLMEN, SWECO

Medellinkomst (exkl. 0-inkomsttagare) 2015 (tusental kronor)

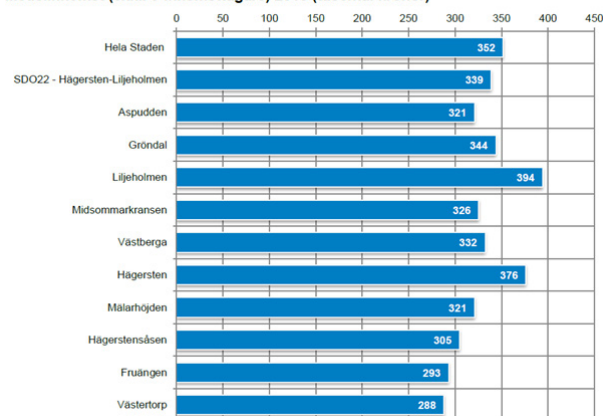

BILD 17: MEDELLINKOMST I SDO HÄGERSTEN-LILJEHOLMEN JÄMFÖRT MED STOCKHOLM, STOCKHOLMS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

Utbildningsnivå 16-74 år 2016

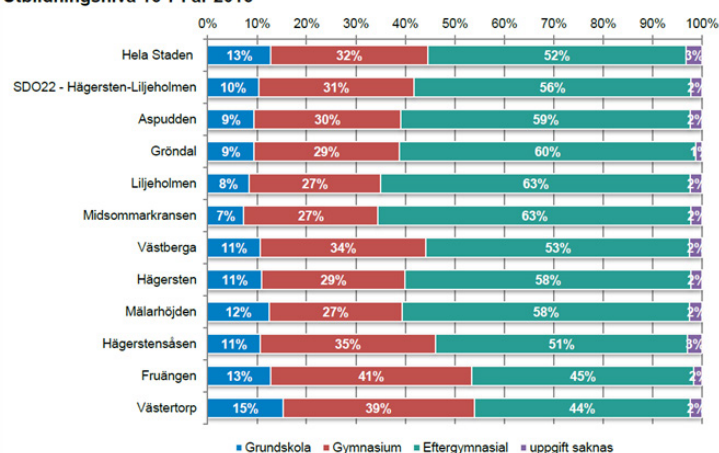

BILD 18: UTBILDNINGSNIVÅ I SDO HÄGERSTEN-LILJEHOLMEN JÄMFÖRT MED STOCKHOLM. FRÅN STOCKHOLMS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

Befolkning 2014 och 2016 samt fördelning efter ålder 2016

Område	2014	2016	0-5 år	6-15 år	16-19 år	20-24 år	25-64 år	65- år
Hela staden	911 989	935 619	7,8%	10,3%	3,5%	6,0%	57,8%	14,6%
SDO22 - Hägersten- Liljeholmen	83 100	87 026	9,3%	9,5%	2,7%	5,2%	61,1%	12,2%
Aspudden	8 844	9 034	9,4%	8,9%	2,3%	4,4%	64,1%	10,9%
Gröndal	7 883	8 142	9,1%	9,8%	2,8%	3,9%	59,3%	15,1%
Liljeholmen	12 175	13 436	12,0%	9,2%	2,5%	4,0%	62,1%	10,2%
Midsommarkransen	11 032	11 399	10,1%	6,9%	1,7%	5,2%	69,0%	7,1%
Västberga	5 408	5 944	7,9%	6,8%	2,7%	7,7%	67,8%	7,0%
Hägersten	9 812	9 907	9,0%	13,4%	3,9%	4,9%	52,8%	16,1%
Mälarpåsen	4 370	4 492	7,3%	18,5%	5,7%	5,6%	49,2%	13,7%
Hägerstensåsen	7 399	7 476	7,8%	8,1%	2,0%	5,8%	65,4%	10,9%
Fruängen	9 217	9 661	8,4%	7,8%	2,6%	6,8%	58,1%	16,3%
Västertorp	6 960	7 535	8,7%	9,7%	2,4%	5,4%	57,7%	16,1%

BILD 19: BEFOLKNINGSSTATISTIK I STOCKHOLM, STOCKHOLMS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

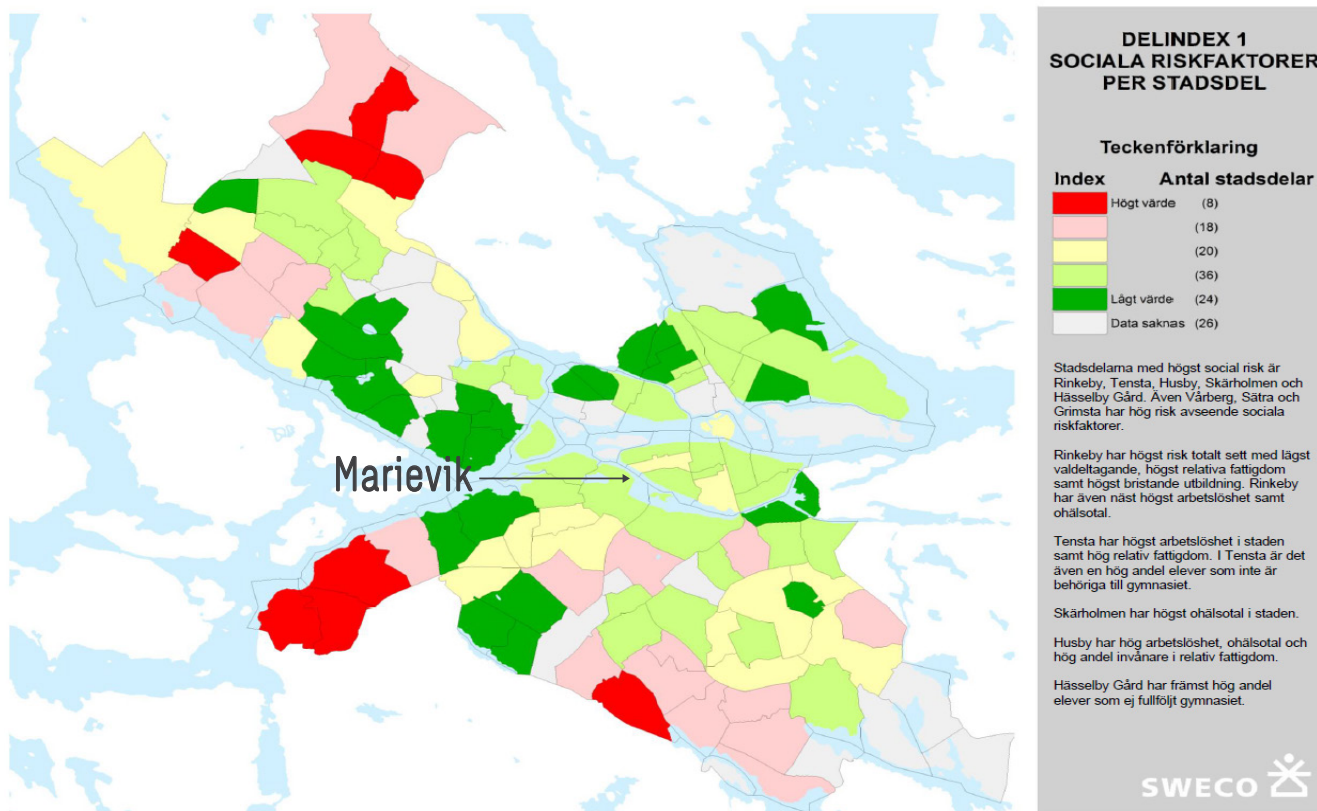

BILD 20: SOCIALA RISKFAKTORER I STOCKHOLM, SKILLNADERNAS STOCKHOLM, SPACESCAPE

BILD 21: PERMANENT BESÖKARE VID VATTNET I MARIEVIK.
FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

2.1.1 Marievik – för vem?

En social konsekvensanalys utgår från vilka olika grupper av människor som kan tänkas använda det aktuella området och göra en analys av hur de kan komma att vistas på olika platser under olika tider på dygnet.

Marievik idag är ett område som till stor del avfolkas kvällstid. Dagtid fylls området av dem som arbetar där, av skolelever och av boende i omkringliggande områden som passerar igenom, huvudsakligen via Millenniumstråket.

Det är också stora skillnader mellan årstiderna då platsen inbjuder till vistelse vid vattnet under den varma årstiden när vädret är vackert medan kajerna vintertid är väderutsatta och kan upplevas som ödsliga och ogästvänliga kvälls- och nattetid.

I projektutvecklarnas planer finns ambitioner att göra området till en målpunkt även för externa besökare. Exempelvis planeras att få till en sol- och badbrygga, eventuellt ett hotell, ett varierat restaurangutbud och en utemiljö som lockar fler människor att cykla, jogga, promenera eller slå sig ner längs kajen. Här finns möjligheter för olika grupper av människor att mötas ute. Vatten lockar och med många planerade sittmöjligheter kan Marievik bli ett område där flanörer väljer att stanna till.

Eftersom kajstråket är mest solbelyst under förmiddagen och skuggas under eftermiddag och kväll är Marievik inte en självklar destination kvällstid. Under sommarhalvåret bedöms det ändå som att vattenkontakten kan vara inbjudande för besökare trots det skuggiga läget.

2.2 TIDIGARE STUDIER

Nedan beskrivs resultat av två tidigare studier av området som är av betydelse för denna SKA. För BKA Marievik har även en uppföljning av de rekommenderade åtgärderna gjorts utifrån det omarbetade planförslaget. Detta redovisas i separat kapitel nedan.

2.2.1 Årstadal – analys av parker, torg och naturmark (Nyréns arkitektkontor, 2014),

På uppdrag av Exploateringskontoret gjordes en genomgång av de park och grönytor som finns i Årstadal och Liljeholmskajen. Av rapporten framgår att det finns en stor brist på platser för barn att vistas ute. Detta blir särskilt negativt för området mot bakgrund att många förskolor i de nybyggda områdena söder om Marievik saknar egna gårdar och endast har så kallade utsläppsgårdar. Som ett resultat av genomgången byggs skogsområdet mot Årstaberg om till en park och fler ytor för barn ställs i ordning i områdena söder om Marievik.

2.2.2 Revidering av BKA 2016 avseende det nya planförslaget 2019

Barnkonsekvensanalysen för Marievik gjordes hösten 2015 och första kvartalet 2016. Syftet med Barnkonsekvensanalys för Marievik var att beskriva konsekvenserna för barn och ungdomar av det då framtagna planförslaget. Konsekvenser, både inom planområdet och i planområdets närmiljö (framförallt Årstadal och sydvästra Södermalm), beskrevs och förslag gavs på åtgärder som kunde förbättra Marievik ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Dialoger genomfördes på en förskola, en grundskola och en gymnasieskola i eller nära Marievik.

BEFINTLIGA BRUKARE/MÅLGRUPPER

- KONTORSTJÄNSTEMÄN
- ELEVER PÅ GYMNASIESKOLOR (3 ST. SKOLOR INTILL)
- TRANSPORT OCH SERVICEPERSONAL
- KRINGBOENDE SOM PASSERAR GÄNDE, MED CYKEL OCH BIL (UTFARTER GARAGE OSV) JOGGARE OCH HUNDÄGARE RÖR SIG LÄNGS KAJERNA.

NYA, TILLKOMMANDE BRUKARE/MÅLGRUPPER

- BOENDE, BRF-ÄGARE MED HÖGA KRAV OCH GOD SOCIAL OCH EKONOMISK SITUATION.
- PERSONER MED BEHOV AV GOD TILLGÅNGSLIGHET VÄLJER I HÖGRE UTSTRÄCKNING NYBYGGDA BOSTÄDER EFTERSOM BOSTÄDERNA ÄR ANPASSADE FÖR ALLA. T EX ÄLDRE SOM INTE LÄNGRE KLARAR VILLANS TRAPPOR. ELLER FAMILJER MED BARN MED FUNKTIONSvariationer.
- BARN – ÄVEN OM FAMILJER INTE ÄR MÅLGRUPP SÅ VISAR ALL ERFARENHET ATT DE FLYTTAR IN I NYBYGGT. TILLÖKNING SKAPAR BEHOV ATT FLYTTA. OCH DET ÄR FRÄMST SMÅ BARN SOM KOMMER NÄR DET ÄR NYTT.
- OM 5–10 ÅR KOMMER DET ATT VARA MÅNGA LITE ÄLDRE BARN OCH TONÅRINGAR SOM BEHÖVER PLATSER, VERKSAMHETER, FRITIDSaktiviteter och skolor.
- BYGG- OCH ANLÄGGNINGSARBETARE MFL UNDER PROJEKT-TIDEN.
- EXTERNA BESÖKARE SOM RÖR SIG LÄNGS KAJEN ELLER STANNAR TILL I EN PARK, PÅ UTESERVERING, RESTAURANG ELLER CAFÉ.

SLUTSATSER FRÅN BARNKONSEKVENSANALYS MARIEVIK 2016, SWECO

- Kombinationen av brist på grön- och lekytor inom området och barriärerna mot omgivande områden är negativt ur ett barn- och ungdomsperspektiv
- Befintliga friytor för barn i förskoleåldern är hårt utnyttjade redan idag av barn från Årstadal
- Befintliga förskolegårdar i Årstadal är små eller obefintliga och de publika ytorna kommer med en ökande barngrupp utsättas för hårt slitage
- Det finns en risk att nya förskolegrupper i Marievik inte får plats i parkerna för att förskolor från närområdena också använder ytorna
- Kopplingarna till andra områden är dåliga idag och viktiga att åtgärda. Länken till Liljeholmen och Trekanten upplevs som otrygg, och gång- och cykelbanan på Liljeholmsbron är för smal för promenader med förskolegrupper
- Det finns flera farliga element för barn i området idag där trafik och kajerna är de farligaste
- Alla nya platser som skapas måste gestaltas efter barn och ungdomars behov och vara tillåtande och tåla lek
- Kajen med den stora nivåskillnaden ner till vattnet upplevs av yngre barn som riskfylld och otrygg
- Kajen bör gestaltas för att minska risker för barn, bland annat genom att locka dem att vistas på insidan av kajen. Med en brygga utanför kajen kan avståndet till vattnet minskas
- Gångfartsområden måste gestaltas tydligt för att undvika konflikter. Med skyddade zoner och en god överblick kan detta uppnås
- Transporter skulle kunna schemaläggas på tidpunkter då barn inte vistas lika mycket på gatorna
- Konst i ögonhöjd och kreativt utformade fasader gör gatumiljön mer barnvänlig
- "Chillställen" med bra lokalklimat efterfrågas av ungdomar

Summering, konsekvenser för barn jämfört med det tidigare planförslaget

PLUS – förbättringar

- De högsta tornen har minskats i höjd samt fått en annan placering och påverkar inte Tantolunden i samma utsträckning.
- Mer utemiljö/ny park har tillförts inom M15 istället för glashuset med en lekylta med lekskulpturer. Dock i skuggigt läge under nästan hela året.
- Förbättring av Marieviksparken då barn i olika åldrar får lekmöjligheter. Ytan kommer också att utökas. Ett gemensamt rum, mötesplats skapas där olika grupper och åldrar kan mötas.
- Förbättrad planering av kajen där bänkar och rumsbildande delar skärmar av mot den yttre delen närmast vattnet.
- En badbrygga föreslås också vilket ger mer yta för ungdomar att hänga och "chilla" och kan kompensera att bryggdelen inne i viken försvinner.

NOLL - neutralt

- Förbättringar har gjorts men barnens miljö är fortfarande inte tillfredställande utifrån deras behov av rörelse, trygghet och lekmöjligheter. Förskolornas gårdar är små och de behöver därför kunna vara på säkra lekplatser utanför. På grund av det generella underskottet på lekplatser i hela Årstadal och stora barriärer och bristfälliga kopplingar till kringområdena kommer det trots kompletteringar att vara mycket trångt på de ytor som är tillgängliga.
- Fortfarande är gatorna tänkta för både bilar och gående vilket gör att mindre barn troligen inte kan röra sig fritt.
- Även i det nya förslaget är förskolegårdarna i skugga under stor del av året. En förbättring har skett på två av gårdarna i M15 som nu får mer sol under förmiddagen.

MINUS - försämring

- Den befintliga tryggare träbryggan mot vattnet vid Milleniumhuset tas bort på grund av besiktningsrutiner för kajen. Resultatet blir en försämring ur ett barnperspektiv. Ett populärt "chillställe" för ungdomarna försvinner och det blir en längre sträcka där kajen är högt över vattenytan.
- Gång-/cykelbron till Liljeholmsbron som var tänkt att förbättra kontakten till Hornstull har tagits bort ur förslaget.
- Placering av höga hus i södra delen av fastigheten M15 ökar skuggningen av området.

2.3 SOCIAL HÅLLBARHET

Social hållbarhet är en av de tre hållbarhetsdimensionerna (ekologisk, social och ekonomisk) som utgår från Brundtlandkommissionens rapport¹². Där definieras hållbar utveckling som "Utvecklingar som uppfyller dagens behov utan att äventyra framtida generations förmåga att möta sina egna behov". Den sociala dimensionen har på senare år fått ökat fokus och är numera ett självklart begrepp inom samhällsutvecklingen. Den accelererande urbaniseringen har också visat på behovet att skapa socialt hållbara städer.

Det finns en mängd olika aspekter av social hållbarhet. Social hållbarhet handlar till stor del om välbefinnande, rättvisa, makt, rättigheter och individens behov. Vid samhällsplanering ingår att skapa miljöer som fungerar för alla människor¹³.

En dimension av social hållbarhet är att öka möjligheterna att på olika sätt delta i det offentliga rummet. Andra delar handlar om att skapa sysselsättning för personer som står utanför arbetsmarknaden genom att upphandla tjänster med krav på socialt ansvarstagande. En ytterligare dimension är att medborgarna involveras i beslut som rör dem.

Nedan följer en redovisning av sociala hållbarhetsmål samt fördjupning av ett par sociala hållbarhetsaspekter av särskild betydelse för denna rapport.

2.3.1 Sociala hållbarhetsmål

Analysen tar sin utgångspunkt i de visioner och mål som Stockholm har satt för den sociala utvecklingen av staden. I Stockholms nya översiktsplan lyfts ett antal begrepp och definitioner inom social hållbarhet, se nedan. De styrande dokumenten som har relevans för denna SKA redovisas utförligare i bilaga 1, "Styrande dokument".

2.3.1.1 STOCKHOLMS SOCIALA HÅLLBARHETSMÅL

Stockholms övergripande vision "Vision 2040 – ett Stockholm för alla" syftar till ett Stockholm som håller samman, är klimat-smart samt är ekonomiskt och demokratiskt hållbart. Ett centralt tema är att överbrygga sociala skillnader. I Stockholms nya översiktsplan från 2018 konkretiseras visionen. Ett av de övergripande målen är "En socialt sammanhållen stad":

*"Stockholm ska vara en socialt sammanhållen stad med en levande, tillgänglig och trygg stadsmiljö för människor med olika behov. De flesta stockholmare uppger att de tycker om sin stad och trivs där de bor. Samtidigt är staden både rumsligt och socialt delad och tillgången till attraktiva stadskvaliteter varierar. Den socioekonomiska segregationen har vuxit under senare decennier och det finns stora skillnader i upplevelsen av otrygghet i stadsmiljön, beroende på stadsdel, ålder och kön."*¹⁴

BEGREPPSLISTA FRÅN STOCKHOLMS ÖVERSIKTSPLAN 2018

SOCIAL HÅLLBARHET	Ett socialt hållbart samhälle är ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader.
SOCIALT KAPITAL	Graden av tillit mellan människor och till institutioner och förgreningen av sociala nätverk. Utöver god hälsa, utbildning och arbete är ett gynnsamt socialt sammanhang, det vill säga tillgång till socialt kapital, grundläggande för att medborgare ska kunna öka och nyttja sina livschanser.
SOCIALT VÄRDESKAPANDE	En metod för att integrera social hållbarhet i stadsbyggnadsprocessens olika delar.

¹² Brundtland Commission, 1987

¹³ KTH social hållbarhet (2016) www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet

¹⁴ Stockholms översiktsplan 2018

MÅL OCH VISION FÖR MARIEFORS, JM AB

- Målbilden är att skapa en attraktiv och levande stadsmiljö i Mariefors.
- Mariefors ska erbjuda en innehållsrik, rekreativ och urban stadsmiljö.
- Mariefors ska vara en stadsdel med tydlig och egen identitet.
- Mariefors ska vara en stadsdel med gods kopplingar till omgivande stad.
- Det publika stadsrummet; gator, platser och kaj ska vara tillgängliga och attraktiva för många målgrupper, såväl för boende i olika åldrar, som för arbetande i Mariefors
- Stadsmiljön ska vara av hög kvalitet, vara robust och tåla ett högt besöksstryck.
- Det unika läget vid vattnet tas till vara. Kajer och platser ges stora vistelsevärden och vyer över Årstaviken.
- Mariefors ska vara en grönskande stadsdel med ett gott lokalklimat.

2.3.1.2 SOCIALA HÅLLBARHETSMÅL FÖR UTVECKLINGEN AV MARIEFORS

Målen för Mariefors kan till stor del kopplas till en önskad social utveckling av området. Det ska vara en attraktiv, levande, innehållsrik, rekreativ och urban stadsmiljö med en tydlig egen identitet. Man tänker sig publika stadsrum som är befolkade av många olika grupper, boende såväl som arbetande. För att nå dessa krävs att man har en genomtänkt planering för den sociala hållbarheten. Se Mål och vision i inforutan till höger (från kvalitetsprogrammet).

2.3.1.3 DE GLOBALA HÅLLBARHETSMÅLEN

År 2015 enades världens länder i FN om 17 globala mål och en agenda för att nå en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Målen är globala men bygger på att de implementeras på lokal nivå för att skapa en hållbar värld för alla¹⁵. Således gäller dessa som övergripande riktlinje även för planerandet av Mariefors.

De 17 målen syftar till att uppnå fyra övergripande saker till 2030: Avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikhet i världen, lösa klimatkrisen och främja fred och rättvisa. (Bild 22)

De inbegriper alla tre hållbarhetsdimensionerna (ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet) men eftersom vi i denna rapport fokuserar på social hållbarhet har här avgränsat oss till att analysera planförslaget på Mariefors ur de mål som har störst socialt fokus.

I Sverige har regeringen tillsatt Agenda 2030 delegationen för att stödja genomförandet av de globala målen för hållbar utveckling.

Bild 22: Illustration över FN:s 17 globala mål, samt vilka av dessa som huvudsakligen rör social hållbarhet. FN, SWECO

¹⁵ www.globalamalen.se

2.3.2 Trygghet

Trygghet lyfts fram av både fastighetsägare och kringboende som central fråga för utvecklingen av Marievik. Med begreppet trygghet avses en subjektiv känsla/upplevelse. Det är alltså inte detsamma som risken att råka ut för brott eller olycka. För att förtydliga kan man göra en uppdelning i trygghet respektive säkerhet, där det senare blir en fråga om faktisk risk.

En miljö kan upplevas som otrygg på grund av exempelvis svårigheter att överblicka, skymda hörn, dålig belysning, nedskräpning, avsaknad av andra människor eller tid på dygnet men det behöver inte ha samband med risken att utsättas för ett brott. Även rykte och associationer med andra miljöer påverkar upplevelsen.

Trygghet påverkar överväganden som görs i vardagslivet och får därmed konkreta resultat. Om en plats upplevs som otrygg och därigenom avfolkas kan risken bli att brott sker då det saknas en naturlig övervakning. På dagen kan en gångtunnel upplevas som tryggaste vägen men om kvällen kan det kännas tryggare att gå över den trafikerade vägen trots att det saknas övergångsställe.

För att göra ett område tryggt är det viktigt att även se till den faktiska säkerheten och hur den kan förbättras. Det finns fler brottsförebyggande teorier vara två presenteras kort här.

”Broken window” bygger på kunskap om vilka signaler som en plats ger. Om den verkar övergiven genom skadegörelse, klotter och nedskräpning blir den lätt ett bra val för personer som vill begå brott i fred. Därför är det av betydelse att hålla efter en plats så att den inte signalerar förfall.

En annan teori är Rutinaktivitetsteorin. Enligt den krävs tre förutsättningar för ett brottstillfälle: En motiverad förövare, ett lämpligt mål för den kriminella handlingen och en avsaknad av avskräckande faktorer som kan hindra att brottet begås. Genom att skapa en attraktiv och överblickbar miljö kan människor befolka en plats och agera ”väktare” i meningen att objektet för brottet inte är obehäskat. Därigenom ökas de avskräckande faktorerna genom situationell brottsprevention.

I den senaste trygghetsrapporten från Stockholms stad syns en ökad oro i de flesta stadsdelarna för att råka ut för olika typer av brott samtidigt som de anmälda brotten ligger på ungefär samma nivå eller i vissa fall minskar¹⁶. Det finns en oro eller otrygghet i samhället som inte direkt reflekterar risken att utsättas. I stadsdelen Liljeholmen-Hägersten som Marievik tillhör är både oron och rapporterade brott lägre än snittet för Stockholms stad i alla kategorier. Ser man specifikt på området Liljeholmen, dit Marievik hör så sticker det ut i jämförelse med resten av stadsdelen avseende personer som är i missbruk, och berusade personer. Detta rapporteras i betydligt högre utstäckning bland de boende i Liljeholmen vilket kan förklaras med att Liljeholmen är en central knutpunkt för kollektivtrafiken och Liljeholmstorget med gallerian där det finns systembolag. Generellt har oron bland de boende i Liljeholmen ökat för att utsättas för olika typer av brott, precis som i övriga stadsdelen och Stockholms stad. Ett undantag är ”oro för att gå hem från närmaste pendeltåg-/t-bane- / tvärbanestation”. Där har andelen oroliga i Liljeholmen minskat från 11% till 6%.

¹⁶ Trygghet i Stockholm 2017, Sweco Society

När det gäller polisens statistik över anmälda brott 2016 ligger stadsdelen Hägersten-Liljeholmen en bra bit under staden som helhet för flertalet brottskategorier. Undantaget är bostadsinbrott som sticker ut med 7 per 1000 invånare jämfört med 5,9 i Stockholm som helhet.

2.3.3 Mötesplatser och socialt kapital

Betydelsen av att planera för socialt kapital och platser där människor kan mötas i vardagen har stöd i Stockholms stads måldokument och framhålls även av aktörerna i Marievik.

*"Stockholm har historiskt sett präglats av en synnerligen genomtänkt planering. Det är därför ett stort ansvar att ta tillvara och utveckla de befintliga kvaliteterna när staden växer. Ur ett socialt hållbarhetsperspektiv handlar det bland annat om att värna betydelsen av lokal platsidentitet och socialt kapital."*¹⁷

*"Genom att placera till exempel skolbyggnader, idrottshallar och vårdcentraler strategiskt går det att skapa mötesplatser för människor som i vardagen annars inte skulle mötas."*¹⁸

En betydande del av den sociala hållbarheten handlar om platser att mötas till vardags, att se andra och bli sedd. Att man känner igen grannarna och att nätverk med svaga band kan uppstå - till skillnad från starka band till familj och nära vänner. Informella nätverk, tex genom föreningsliv, ökar områdets resiliens, dvs förmåga att stå emot påfrestningar då grannar kan ta hjälp av varandra och gemensamt agera vid behov. Utgångspunkten är de teorier som bland annat utvecklats av den amerikanska sociologen Robert D Putnam rörande Socialt kapital. Även den franske filosofen Pierre Bourdieu lyfter fram vikten av det sociala kapitalet som han menar har ett eget värde vid sidan om kulturellt, ekologiskt och ekonomiskt kapital. Socialt kapital är ett sätt att beskriva tilliten mellan människor. En ökad tillit gör att benägenheten att agera ökar och kan också kopplas till frågor som demokrati och inflytande. Robert Putnam studerade hur regionalt självstyre i Italien utvecklades över tid och fann att demokrati fungerade mycket bättre där tilliten var hög mellan människorna och där de i högre utsträckning var engagerade i föreningar och olika nätverk¹⁹. Hans slutsatser har kritiserats på grund av att man inte kan hitta samband på individnivå och det är inte orimligt att anta att det råder motsatt förhållande i meningen att om demokrati och institutioner fungerar ökar tilliten och därmed viljan att engagera sig.²⁰

Sammanfattningsvis kan man säga att en stad med ett starkt socialt kapital är en stad där man är bekant med sina grannar, är aktiv inom olika föreningar, inte misstror mannen på gatan och högst troligt deltar i de politiska val och möten som utlyses.

En ökad delaktighet via exempelvis medborgardialoger kan – om det blir en process som upplevs som öppen och trovärdig – bidra till att medborgarna får en ökad tilltro till sina möjligheter att vara delaktiga i samhället, vilket i sin tur skulle kunna avspeglats i ökat valdeltagande och engagemang i

¹⁷ Från delad till enad stad Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016

¹⁸ Från delad till enad stad Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016

¹⁹ Robert D. Putnam, Den fungerande demokrati, (SNS Förlag, Stockholm, 1996),

²⁰ Rothstein, Bo. Sociala fallor och tillitens problem, (SNS Förlag, Stockholm, 2003)

närområdet. Att medborgare därigenom även möter och lär känna andra i ett bostadsområde kan på så vis anses öka det sociala kapitalet och bidra till en positiv områdesutveckling.

2.3.4 Jämställd stad

Stadsplanering från ett feministiskt perspektiv ifrågasätter dominanta värderingar och strukturer. Den kan bidra med alternativa synvinklar och kunskap som har potential att förändra vår planeringspraktik mot mer rättvisa och demokratiska strukturer. Det kan handla om social rättvisa och mångfald knutna till krav på omfattande strukturella förändringar i samhället.

Feministisk stadsplanering handlar om hur vi skapar rum i vilka alla kan vistas på samma villkor. Utgå ifrån jämställdhet, men ifrågasätt underliggande värderingar, strukturer, kulturer etc. som reproducerar ett ojämnt samhällssystem. En inkluderande stadsplanering som kan få framförallt kvinnor och barn att ta plats i det offentliga rummet och förändra maktbalansen i gaturummet. En jämställd stad ser till att den offentliga miljön inbjuder till att kvinnor och barn vill vistas där och upplever att de kan ta platserna i besittning.

Upplevelsen av trygghet i den offentliga miljön skiljer sig åt mellan könen. Flickor och kvinnor upplever i större utsträckning vissa platser som otrygga²¹. Den Nationella Trygghetsundersökningen visar att fler kvinnor uppger att de är otrygga i det offentliga rummet, jämfört med män. En viktig faktor som ökar tryggheten på en plats är en ökad jämställdhet. Under planering och dialogfas behövs därför ett särskilt fokus på uppsökande verksamhet riktad till just kvinnor och barn för att säkerställa att deras kunskaper och upplevelser av platsen verkligen tas tillvara. När de är trygga blir hela samhället det.

I stadens senaste översiktsplan lyfts målet att skapa en trygg och jämställd stadsmiljö:

"Stadsmiljön ska upplevas som trygg för alla. De allra flesta stockholmarna betraktar sig också som trygga i området där de bor, visar stadens undersökningar. Många känner sig likväl otrygga, med konsekvenser för vardagslivet. Det gäller särskilt kvinnor och flickor. Att främja trygghet är därför en viktig jämställdhetsfråga.

Det kan handla om utformningen av lek- och idrottsplatser, gestaltningen av gator, torg och andra mötesplatser. Till exempel skiljer sig bruket av platser för spontanidrott åt mellan könen. Staden bör därför arbeta uppsökande med dialog för att identifiera behov och möjlig-heter till en mer jämställd stadsmiljö där både kvinnor och män tar plats."

Feministisk stadsplanering ska även skrivas in i de kommunala bostadsbolagens ägardirektiv. Syftet är att det ska leda till åtgärder som gör att både kvinnor och män i framtiden ska kännas sig trygga ute i bostadsområdena. Då jämställdhet är ett mål av särskild vikt har slutsatserna avseende jämställdhetsmålsamlat i en särskild analys, se bilaga 3

²¹ Från delad till enad stad Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016

3. METOD

3.1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Utgångspunkten för denna SKA har varit att arbeta processinriktat och i dialog. Intervjuerna med fastighetsägarnas representanter har fokuserat på att fånga upp deras visioner för området och förslagets påverkan på sociala aspekter samt att synliggöra risker och möjliga målkonflikter för att dessa kan lyftas i tidigt skede. Då den reviderade detaljplanen är under bearbetning vid denna rapportens färdigställande utgår analysen från de uppgifter som lämnats vid intervjuerna med fastighetsägarna och senare avstämningsmöten med projektgrupp, konsulter samt tjänstemän från staden.

För att samla in underlag till analysen har flera moment genomförts:

- Inläsning avseende Stockholms stads mål, tidigare gjorda studier, statistik och underlag till planarbetet
- Analys av Kvalitetsprogrammet för gatumiljö, kaj, gångstråk och mötesplatser utifrån ett socialt värdeskapande perspektiv. (granskningshandling 2017-12-11, kompletterat med muntligt beskrivna ändringar t o m maj 2018)
- Intervjuer med fastighetsägarna, landskapsarkitekterna, projektledning och ansvariga handläggare på Stockholms stadsbyggnadskontor.
- Gruppintervju och enkät till boende i två närliggande BRF:er. (4 deltagare resp. 8 svarande)
- 4 platsbesök med observationer. Vintertid och sommartid. Kvällen och dagtid.
- Intervjuer på plats med personer som arbetar och vistas i området. (2+4+2 personer)
- Möten och workshop med projektgruppen.

En separat sammanställning med platsbesök, intervjuer och enkäter finns som bilaga 2. "Datainsamling, intervjuer och enkäter"

3.1.1 Avgränsningar

I beskrivning av SKA resp. SKB ingår ofta ett mått av processtänkande. En SKA/SKB är en del i själva framtagandet av planen i dialog med beslutsfattare och brukare. Samtidigt som denna SKA resulterar i en färdig rapport, är det också viktigt att återföra kunskaper tillbaka till projektutvecklarna. Denna SKA är alltså inte enbart en bedömning av de planerade åtgärdernas sociala konsekvenser. Möten med och återkoppling till projektgruppen har skett vid flera tillfällen och en workshop med projektgruppen och fastighetsägarnas representanter genomfördes i samverkan med Stockholms stadsbyggnadskontor den 20 februari 2018. Processen har även givit detaljkunskap om området från tjänstemän och projektutvecklare varav många varit verksamma i området under lång tid.

En del av SKA/SKB brukar även innehålla hur själva planprocessen bidragit till ökad social hållbarhet, dvs i vilken utsträckning som brukare eller medborgare beretts möjlighet att delta t ex genom dialoger eller workshops. Inom BKA

Marievik gjordes intervjuer med barn och personal i utvärderingssyfte. I det aktuella fallet har ingen fördjupad boendedialog skett då det inte finns några boende inom detaljplanområdet. Dock finns möjlighet att i samband med utställningen av planen skapa aktiviteter som involverar de omkringboende för öka delaktigheten och engagemanget. En viktig del är då att aktivt försöka fånga upp aspekter på den sociala hållbarheten som kan vara av betydelse för en hållbar utveckling av Marievik.

3.2 SOCIALT VÄRDESKAPANDE ANALYS

Analysen av insamlade data är inspirerad av modellen för Socialt Värdeskapande Analys (SVA). I denna rapport följer vi de teman som tagits fram med utgångspunkt från Stockholms stads mål som rör social hållbarhet.²² (Se även bilaga 1.)

Socialt Värdeskapande Analys används för att säkerställa att sociala aspekter fångas upp i planprocessens olika delar. Analysen görs i ett antal steg under planering och genomförande (Social behovsinventering, Checklista planering, Checklista byggaktörer, SKA, Bygglov samt Uppföljning/effekt) och för varje steg ställs ett antal frågor inom varje tema. Vid tiden för denna SKA har planarbetet pågått under lång tid och därför har analysen begränsats till frågorna inom SKA-delen.

Under arbetets gång har analysens slutsatser återförts till projektet och därmed bidragit med underlag till det fortsatta planarbetet. SVA:n bildar på så vis en bas för den framtida projektutvecklingen. I de kommande stegen, Bygglov och Uppföljning är SVA:ns slutsatser användbara för att fortlöpande säkerställa att detaljplanen bidrar till socialt värdeskapande.

Ur Stockholms översiktsplan 2018 - Planeringsinriktningar

All stadsutveckling ska vara socialt värdeskapande. Ett socialt hållbarhetsperspektiv ska integreras i stadsplanerings- och exploateringsprocessens olika skeden i syfte att tydliggöra hur planeringen skapar nya sociala värden.

Stadsbyggandet ska bidra till likvärdig tillgång till grundläggande stadskvaliteter, som kollektivtrafik, samhällsservice, affärer, arbetsplatser, kultur och rekreation.

Trygga och integrationsskapande mötesplatser och stråk ska prioriteras där barriäreffekter i den byggda miljön hindrar möten mellan människor och rörelser mellan stadsdelar, särskilt mellan områden som har invånare med olika bakgrund och förutsättningar.

Stadsutveckling ska främja utvecklingen av välgestaltade och innehållsrika mötesplatser. Offentliga rum ska planeras så att de kan samutnyttjas och vara flexibla för olika användningar.

Lokalt samordnad platsutveckling ska stärkas mellan stadens förvaltningar och bolag, näringsliv, civilsamhälle och akademi för att utveckla de sociala värdena i stadsmiljön. Människors möjligheter till delaktighet och medskapande vid stadsutveckling ska öka.

Kunskapen om olika gruppers behov av trygghet, fysisk aktivitet, mötesplatser och kvalitativa utemiljöer ska vara en viktig utgångspunkt vid stadsutveckling och ligga till grund för fysiska åtgärder i stadsmiljön. Barns, ungas och äldres behov ska tillsammans med jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektiv särskilt beaktas.

Planeringen av staden ska ha barnets bästa som en av sina utgångspunkter och barnkonsekvensanalyser ska användas.

²² Stockholms stads Hållbarhetskommissions rekommendationer och åtgärder (2015) Bilaga 6, punkt 6.3. Samt "Från delad till enad stad, Översiktsplanering för social hållbarhet" Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm 2016, Åsa Dahlin. Punkt 6.3.1 Åtgärd: Utveckla analysmodell för socialt värdeskapande (SVA).

4. ANALYS

Nedan analyseras och redovisas vilka sociala konsekvenser planförslaget för Marievik får om det genomförs. Konsekvenserna grupperas utifrån de teman som tagits fram av Stockholms stadsbyggnadskontor. Varje del innehåller beskrivning av nuläget, förslaget, konsekvenser samt medskick.

Boende och vardagsliv Boende och vardagsliv analyseras till stor del utifrån socioekonomi vilket är en kombination av befolkningens ekonomiska och sociala förutsättningar, ofta bedömt utifrån förvärvsintensitet, inkomstnivå och utbildningsnivå.

Trygghet och hälsa Trygghet är en individuell värdering av upplevd risk för att utsättas för brott eller olyckor. Hälsa är ofta kopplat till möjligheten till att röra sig till fots och med cykel, vilket i sin tur berörs av trygghet. Närhet och tillgång till att kunna promenera, idrotta och träna berör också hälsa.

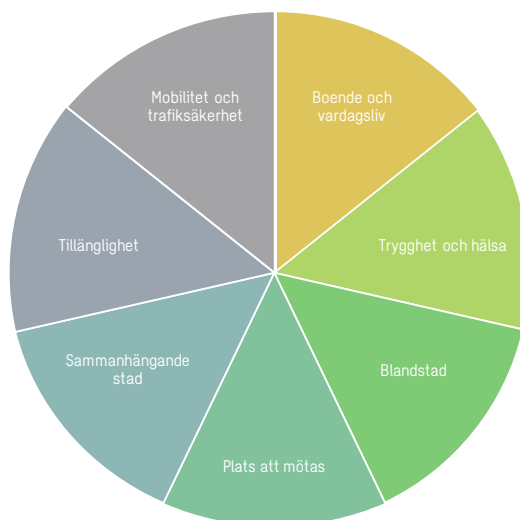
Blandstad Blandstad är en urban miljö med hög grad av blandning. Den blandning som avses är ofta funktionell blandning så som bostäder, butiker, kontor och nöjesliv i samma kvarter. Men även social blandning och estetisk variation hör till begreppet blandstad.

Plats att mötas En socialt fungerande stad behöver platser för möten mellan människor. Platserna bör fungera för olika behov och aktiviteter under dygnet och under årstiderna.

Sammanhängande stad En sammanhängande stad med god orienterbarhet uppmuntrar till rörelse, främst till fots och på cykel. Det skapar i sin tur ett folkliv och stråk med underlag för publika verksamheter. Vilket i sin tur skapar goda förutsättningar för en attraktiv och upplevelserik stadsmiljö.

Tillgänglighet Detta avsnitt hanterar tillgänglighet med fokus på personer med nedsatt rörlighet eller kognitiva funktionshinder.

Mobilitet och trafiksäkerhet En fungerande stadsdel är i behov av effektiva, lättillgängliga och hållbara mobilitetsalternativ. Som invånare eller besökare ska man kunna välja på olika transportslag för att ta sig dit man vill. Funktionella och visuella barriärer behöver tas bort så att alla medborgare kan använda och orientera sig i rummet.

4.1 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Boende och vardagsliv analyseras till stor del utifrån socioekonomi vilket är en kombination av befolkningens ekonomiska och sociala förutsättningar, ofta bedömt utifrån förvärvsintensitet, inkomstnivå och utbildningsnivå. Mer utförlig beskrivning av närområdets befolkning finns i tidigare kapitel 2.1 Befolkning och social struktur. (Eftersom det ännu saknas boende inom planområdet beskrivs där hela området Liljeholmen.)

Nuläge: Idag finns inga bostäder i Marievik utan enbart omkring 7 000 arbetsplatser. I närliggande stadsdelar finns dock lägenheter sedan tidigare och de senaste 10 åren har nya kvarter med flerfamiljshus byggts sydväst om Marievik. De flesta bostäderna i närområdet är större bostadsrätter men det finns också en del hyreslägenheter. Dock har antalet hyresrätter minskat även i denna stadsdel likt övriga Stockholm under de senaste 20 åren²³.

Vardagslivet är därmed starkt förknippat med kontorsanställda i branscher som IT, mode och handel. Det är de som äter lunch på restaurangerna och utträtt är ärenden dagtid i området.

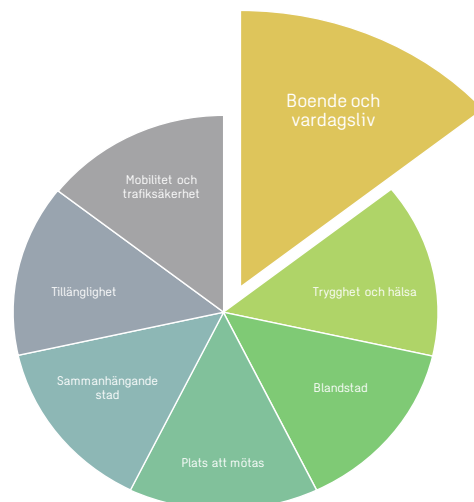
Som tidigare beskrivits är det relativt många större lägenheter i de nybyggda områdena längs Liljeholmskajen, Nyboda Östra och Årstadal. En mindre del av lägenheterna är hyresrätter vilket ger en blandning i upplåtelseformer även om drygt 60 procent är bostadsrätter. Det är dock tydligt att det är personer med hög inkomst som kunnat flytta in i de närbelägna bostadsområdena.

Sedan tidigare finns relativt god tillgång på skol- och förskoleplatser i närområdet, men det finns ett underskott på lekytor för barnen då själva gårdarna inte räcker till. Flera förskolor har endast så kallade utsläppsgårdar och behöver använda de redan hårt nyttjade lekplatserna i närområdet.

Vad gäller idrottsfaciliteter finns relativt många sådana i Liljeholmen med idrottshallar, och ishall. Andra aktivitetscenter som kulturskola, bibliotek med mera finns också i närområdet. Närmsta bibliotek på gångavstånd ligger i Hornstull.

Förslaget: Två kvarter med kontor rivs för att ge plats åt runt 950 bostäder. I dagsläget planeras huvudsakligen för mindre lägenheter runt 40 - 55 kvm. Det tillkommer även kontorsytor i några fastigheter som tillåts öka i volym. Tre nya förskolor planeras, men inga nya grundskolor.

Konsekvenser: Om planförslaget genomförs kommer Marievik att ändra karaktär från en plats med enbart arbetsplatser till en blandad stadsdel med arbetsplatser och bostäder. Trots att det sker en betydande minskning av kontorsyta räknar fastighetsägarna med att det kommer vara ungefär lika många kontorsanställda i området, ca 7 000²⁴. Genom att lokaler för olika verksamheter tillskapas även i bostadsfastigheterna och flera kontorshus byggs till kommer det att bli plats för andra verksamheter än bara kontor. På vardagarna kommer området fortsatt att domineras av arbetsplatser och kontorsanställda.

²³ Områdesfakta Stockholm stad

²⁴ Intervju med Equator jan 2018

När det gäller vilka som kommer att bo i området anser både fastighetsägarna, och de tillfrågade (kringboende och arbetande) att den framtida målgruppen är personer med hög socioekonomisk status²⁵. Från bostadsutvecklarnas sida lyfts bilden av unga välutbildade och medvetna personer som vill bo bekvämt i en urban miljö med närhet till service. Utifrån tidigare erfarenheter kommer det troligen att flytta in många barnfamiljer även om lägenhetsutbudet planeras för andra målgrupper. Nybyggda bostäder är också ett val för de som behöver en anpassad bostad, exempelvis familjer med barn med funktionshinder.²⁶

En annan målgrupp är äldre som säljer villan för att välja ett bekvämare boende.

De föreslagna lägenheterna är mindre än i intilliggande områden och kan därför bli överkomliga för unga utan barn som finner sitt första egna boende i Marievik.

Generellt uppfattas Marievik som en bra och attraktiv plats av de intervjuande. Ett par av de yngre tillfrågade, som arbetar i Marievik, svarade att de kunde tänka sig att bo i de planerade lägenheterna *"om de hade råd"*²⁷. Även en av de boende i närliggande BRF sa sig vara intresserad av att flytta dit.

De gemensamma utemiljöerna kommer sannolikt vara attraktiva under dagtid men det kan vara svårare att få platsen befolkad kvällstid på grund av det sämre solläget.

Det finns risk för stor konkurrens om de gemensamma ytorna. I förslaget till kvalitetsprogrammet från nov 2017 är friytetillgången beräknad till 5,6 kvm/ invånare (se bild 20) vilket är under stadens rekommendation på 10 kvm i den tidigare översiktsplanen (Den gröna promenadstaden). Den nya planen ger ingen fast rekommendation och det är också svårt att ta fram ett bra mått som även inbegriper kvaliteter och avstånd till andra kompletterande grönytor. Under vidareutvecklingen av programmet har mängden friytor ökats, främst genom den planerade badbryggan. (bild 18)

Den stora brist som idag finns på lekytor för barn i denna del av Stockholm kommer inte tillgodoses av Marievik. Troligen kommer fler dagiståg utgå från Marievik och använda de redan hårt använda grön- och lekytorna i närområdet. Se även tillgång till park under "Trygghet och hälsa".

Befintliga låg- och mellanstadieskolor ligger inom ca 300 – 500 m från bostäderna ute på udden.

En fråga ur ett jämställdhetsperspektiv är om den framtida befolkningssammansättningen påverkas. Om det blir en skillnad i vilka som kan efterfråga de nybyggda lägenheterna och i vilken utsträckningen området kommer att tilltala kvinnor respektive män. Där spelar troligen trygghetsfrågan in, vilket behandlas utförligare under den rubriken. En annan möjlighet är att ökad service och trygghet kvällstid gör området mer attraktivt att arbeta i för kvinnor. Marieviks centrala placering i staden och goda kommunikationsmöjligheter är sannolikt något som också tilltalar kvinnor som i högre utsträckning än män åker kollektivt, arbetar deltid, sköter familjesysslor och det obetalda hushållsarbetet²⁸.

²⁶ Intervju med boende, kontorsanställda och ex JM

²⁷ Möte SBK, tjänsteman på stadsdelsförvaltningen.

²⁸ Intervju med boende, kontorsanställda och ex JM

Medskick till nästa skede: Byggperioden kan skapa tillfälligt otrygga platser. En god skedesplanering för att motverka denna risk är således viktigt²⁹.

Fördjupad dialog med boende i närområdet för att få en mer heltäckande bild över det sociala livet i Marievik om planförslaget genomförs.

Effekter av fördelning av lägenhetsstorlekar för framtida befolknings-sammansättning behöver också undersökas vidare.

Parker och friytor behöver anpassas och utökas för att räckta till alla målgrupper. Framförallt behöver platser för barn och unga i soliga och vindskyddade lägen tillkomma.

UTANFÖR PLANOMRÅDET På Jernhusen mark under bron finns utrymme för urbana friytor och platser som kan nyttjas för olika aktiviteter exempelvis för unga.

Planerade friytor

1. Milleniumstråket

Parkering och angöring försvinner från stråkets sjönära del som omvandlas till gågata. Stråket i sin helhet rustas för gående.

2. Parken framför M19 (marken tillhör M29)

Parken rustas upp och anpassas efter nya behov som uppstår när planområdet kompletteras med bostäder och förskolor. Parken ska fungera för såväl boende som arbetande inom Marievik.

3. Kaj

Kommer att byggas om då den befintliga konstruktionen är i dåligt skick. Hela kajen breddas. Kajen framför M15 och kajen söder om M15 kommer att breddas i två etapper utifrån olika tekniska förutsättningar.

4. Parken vid M15

En ny park mellan bostadskvarter skapas med förutsättningar för lek, vistelse och aktiviteter för alla åldrar.

4.2 TRYGGHET OCH HÄLSA

Trygghet är en individuell värdering av upplevd risk för att utsättas för brott eller olyckor. Hälsa är ofta kopplat till möjligheten till att röra sig till fots och med cykel, vilket i sin tur berörs av trygghet. Närhet och tillgång till att kunna promenera, idrotta och träna berör också hälsa.

Nuläge: Både fastighetsägarna, de boende och de arbetande menar att tryggheten är en väsentlig fråga i utvecklingen av Marievik. I dagsläget avfolkas Marievik kvällstid då det är få människor som har anledning att röra sig där. Framförallt är det ett fåtal stråk som befolkas. Boende som ska till och från kollektivtrafiken vid Liljeholmstorget passerar genom det så kallade milleniestråket och längs själva kajen rör sig folk i viss mån även sedan det blivit mörkt, exempelvis cyklister, hundägare, joggar. Inne i området och längs Årstaängsvägen är delar där man undviker att gå sedan kontoren

²⁹ På tal om kvinnor och män (2016) och Resvanor i Stockholm län (2015)

BERÄKNINGSUNDERLAG

OMRÅDETS YTA:	75 420 m ²	(Källa detta dokument, räknar halva omgivande gatorna och 10 m ut från kajkant)
OFFENTLIG, BILFRI FRIYTA:	15 030 m ²	(exkl. badbrygga)
(Källa detta dokument)		
OFFENTLIG, BILFRI FRIYTA:	17 490 m ²	(inkl. badbrygga)
(Källa detta dokument. Beräkningen är gjort på badets aktuella utformning/placering.)		
BTA BOSTÄDER:	85 800 m ²	
(Källa dokument "2019-03-12 Ytor Granskning")		
ANTAL BOENDE:	ca 1890	
(om 2,2 pers / 100 m ² BTA)		
ANTAL ARBETSPLATSER:	ca 9090	
(Uppskattnin baserad på antal kvm kontor och 15 m ² /plats mm)		
(Uppskattnin av kommersiella ytor/arbetsplatser i varje kvarter ingår)		
BTA TOTAL:	251 450 m ²	
(Källa dokument "2019-03-12 Ytor Granskning")		

TILLGÅNG TILL OFFENTLIG FRIYTA (inkl. badbrygga)

9,2 m ² friyta / boende
1,6 m ² friyta / person (arbetande+boende)
7,0 m ² friyta / 100 m ² BTA (verksamheter och bostäder)
Friytor utgör 23 % av områdets yta

BEBYGGELSETÄTHET

OMRÅDESEXPLOATERINGSTAL:	3,3
(BTA / områdesarean)	

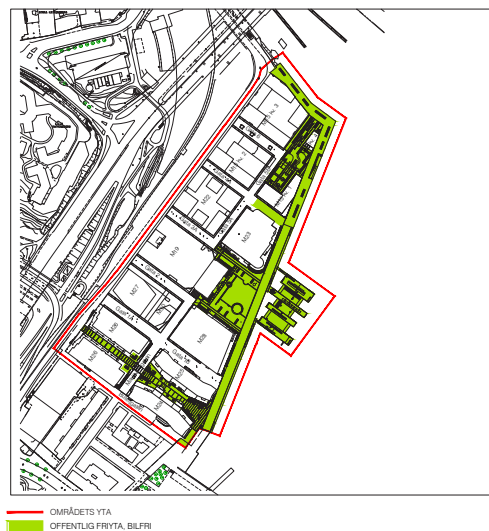
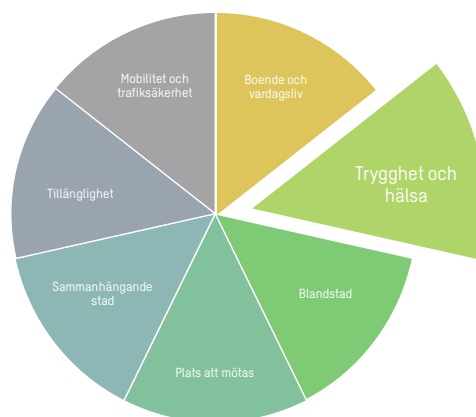

Bild 13: ILLUSTRATION PLANERADE FRIYTOR I KVALITETSPROGRAMMET. EQUATOR

lämnats för dagen. Det är också tydligt att parkeringen under bron och längs Årstaängsvägen överges tidigt på kvällen.

Det är också stora skillnader beroende på årstid då kajen är betydligt mer befolkad sommartid. För några av de boende innebar marinan att de valde att inte gå förbi där på kvällen medan det för en annan var tryggt att det var folk på båtarna.

I den grupp boende i närliggande BRF som intervjuades fanns en oro för lägenhetsinbrott som man menar att området är drabbat av. En uppfattning som verkar överensstämma med polisens statistik, se även kapitlet Trygghet.

De män som svarade på enkäten till bostadsrättsinnehavarna ansåg sig trygga ute alla tider på dygnet. Det gällde även tjänstemännen som arbetar i området medan ett par kvinnor var mer tveksamma rörande området kvällstid. Särskilt nämndes parkeringsytan under Liljeholmsbron och att det innebar att man inte stannade sent på arbetet om man parkerat bilen där. Området längs kajen upplevdes som tryggt.

Oro för att under kvällstid gå hem från den närmaste stationen för T-bana, pendeltåg eller tvärbana

Stadsdelar i Hägersten-Liljeholmen sdo

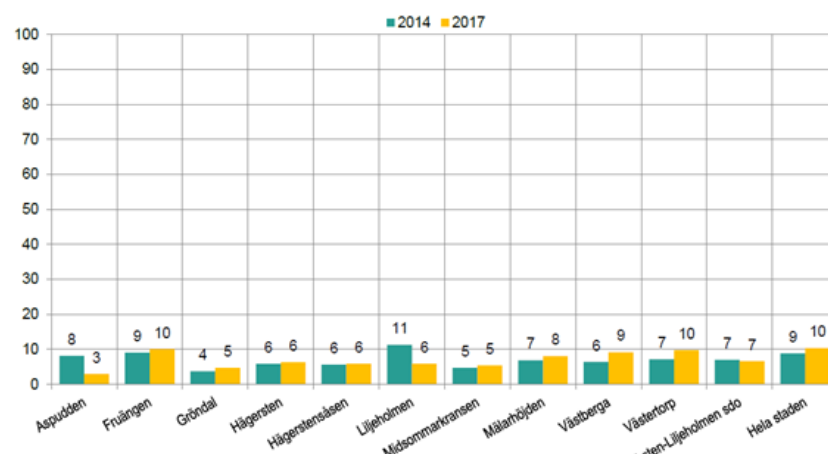

BILD 24: PÅ FRÅGAN OM ORO FÖR ATT GÅ HEM KVÄLLSTID STICKER LILJEHOLMEN UT MED EN POSITIV UTVECKLING. STOCKHOLMS TRYGGHETSUNDERSÖKNING 2017, SWECO

Stadens trygghetsundersökning 2017 är inte uppdelad i gruppen kvinnor och män. Däremot kan man utläsa att oron för att utsättas för sexuella trakasserier har dubblats i stort sett i alla områden i Stockholm sedan mätningen innan, år 2014, så även i Liljeholmen. Även oron för våldtäkt har ökat sedan 2014 i hela Stockholm från 8 till 12 % och motsvarande utveckling gäller även Liljeholmen. Oro för att vistas på perrong i kollektivtrafik, att utsättas för rån eller brott i närområdet har ökat något, likaså den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet. Det gäller både Stockholms som helhet och Liljeholmen. Undantaget är frågan om oro för att gå hem från kollektivtrafik – där har oron minskat i Liljeholmen. Se bild 24.

Samtidigt syns inte detta alls i form av rapportering om ökad utsatthet, tvärtom verkar utsattheten för alla sorters brott ha gått ner i Liljeholmen eller vara på samma låga nivå.

En tolkning kan vara att säkerheten är hög men att det finns behov av att förbättra tryggheten för kvinnor så att inte deras möjligheter att röra sig ute under kvällstid begränsas av att miljön känns osäker.

Närheten till Årstaskogen och andra grönområden gör att det finns goda möjligheter till motion utomhus. Runt Årstaviken finns promenadvägar och broarna som förbinder området med Södermalm gör att det bildas ett promenad- och cykelstråk runt Årstaviken som nyttjas av många. (Se bild 26, illustration över närliggande rekreationsområden.) Ur ett hälsoperspektiv finns även gym i Marievik och andra idrottsfaciliteter som idrottshallar, fotbollsplan och ishall i Liljeholmen och Årsta. Det finns således idrottsfaciliteter för kvinnor och män, men tonvikten på spontanaktivitetsytor för män är likvärdig här som i Stockholm i sin helhet, eftersom män i högre utsträckning nyttjar bollplaner, ishallar, utegym och jogging dag- och kvällstid medans kvinnor oftare utnyttjar inomhusgym, badhus och jogging dagtid³⁰.

Vad gäller ohälsotalen så har kvinnor fler registrerade sjukdagar än män i Liljeholmen på samma sätt som i övriga staden. (Se bild 20) Detta är ett generellt mönster som ofta förklaras av fler sjukdagar för kvinnor kopplade till graviditet och psykisk ohälsa³¹. Hälsan påverkas även av utsatthet för buller och luftföroreningar. Marievik är delvis bullerutsatt, huvudsakligen på grund av Södertäljevägen. (Se bild 27) Södertäljevägen påverkar även luftkvaliteten men är ändå under gränsvärdena även vid högsta belastning. De vanligast förekommande vindarna hjälper också till att föra in friskare luft från sjön. Området bedöms därför ha förhållandevis bra kvalitet på luften³².

Förslaget: I den nya planen finns utrymme för att bygga ett hotell centralt i Marievik. Det är en verksamhet som bedöms öka tryggheten genom att området blir mer befolkat även kvällen och nattetid.

GRÖNYTOR/PARKTILLGÅNG, SE ÄVEN BILD 23

- Inom planområdet finns en befintlig park/friyta, vid M19 och en vid M15
- Planområdet uppfyller kvalitativa mått på parktillgång gällande stadsdelspark genom sin närhet till Tantolunden samt Trekanten. Dessa ligger dock avskilda från planområdet via barriärverkan från Södertäljevägen, Årstaviken samt höjdskillnaden från Marievik upp till Liljeholmsbron
- Marievik uppfyller det kvalitativa måttet på parktillgång gällande natur- och friluftsområde genom sin närhet till Årstaskogen
- Med den låga parktillgången inom planområdet är det viktigt att skapa goda kopplingar till intilliggande grönytor och då särskilt stadsdelsparkerna genom att minska barriärverkan från framförallt Södertäljevägen samt att stärka kopplingen mellan Marievik och Hornstull.

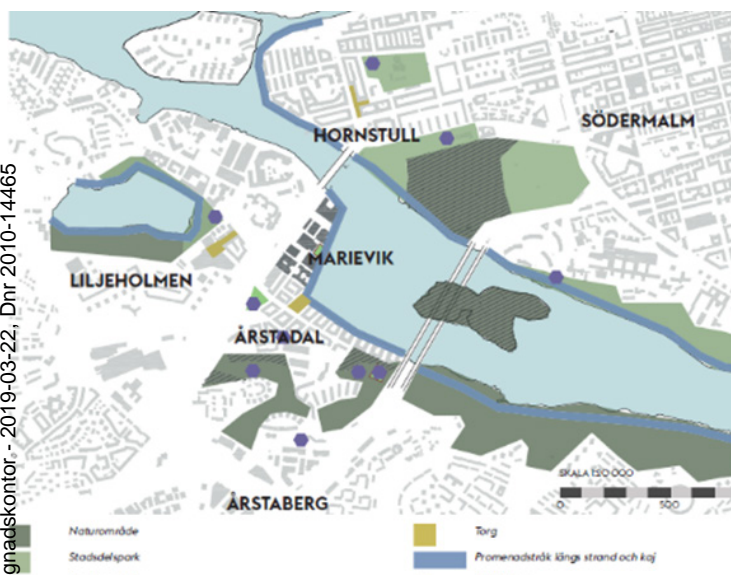

BILD 25: ILLUSTRATION ÖVER TILLGÅNG TILL PARK, NATUROMRÅDE, TORG OCH PROMENADOMRÅDEN. KVALITETSPROGRAMMET, SJ LANDSKAP

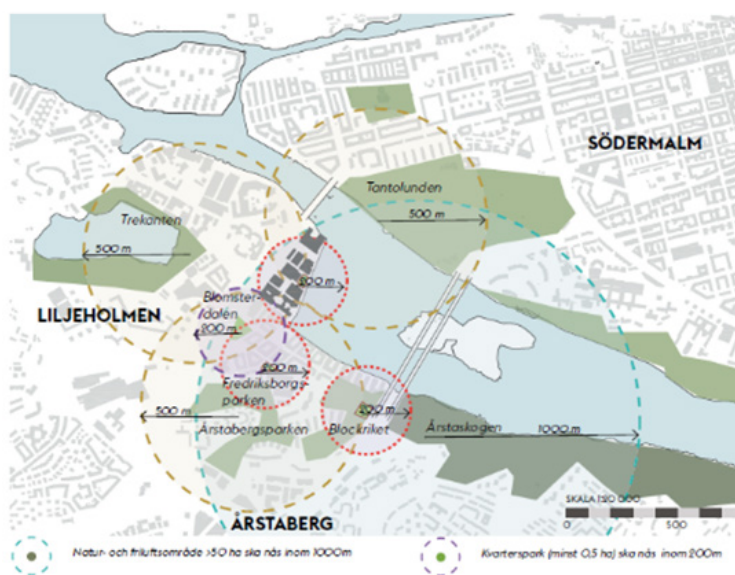

BILD 26: ILLUSTRATION ÖVER TILLGÅNG TILL PARK OCH NATUROMRÅDEN. KVALITETSPROGRAMMET, SJ LANDSKAP

³⁰ Spontanidrott för vilka? 2012

³¹ Ohälsotal 2017

³² Luftutredning för Marievik i Stockholm, SLB-analys, 2014-06-11

Vid Milleniumstråket föreslås att bottenvåningarna i kvarteren vid kajen flyttas ut längs pelarraden så att de stora överhängen försvinner. Även det kan bidra positivt till tryggheten genom att det blir en mer överblickbar miljö.

En utbyggnad i form av två flyglar planeras på vardera sidan av entrén till f.d. "Modecenter" (M19) på Årstaängsvägen vilket skapar ett dolt utrymme som inte är överblickbart annat än när man går precis förbi. Det kan i sin tur skapa en otryggare miljö för den som går längs vägen.

Ett parkeringshus som upplevs som ödsligt efter kontorstid ersätts med bostadshus.

Buller stängs ute från gårdarna genom att skyddande glas sätts upp mellan huskropparna mot Södertäljevägen och bostäderna anpassas till det utsatta läget.

Det finns även förslag på att strategiskt placera tränings- och sportutrustning längs motionsstråket på kajen längs parken vid M15

Konsekvenser: Generellt betyder planförslaget att området kommer användas betydligt mer även utanför arbetstid vilket sannolikt kommer att öka tryggheten i området. Ett hotell skulle bli än mer positivt ur den synvinkeln. De upphöjda bostadsgårdarna förbättrar också tryggheten eftersom den offentliga och privata marken särskiljs och det är lättare att veta vilka som uppehåller sig där när gårdarna bara blir tillgängliga för boende och barn.

Trygghet är en fråga som får konsekvenser för vardagslivet, främst för kvinnor. (Se även kap Bakgrund, Jämfördd stad) I de intervjuer som gjorts framgår att dessa skillnader även gäller Marievik. Med den nya planen kommer udden att bli mer befolkad och bostäder vändas mot parkeringen/ Årstaängsvägen vilket troligen kommer att innebära en ökad trygghet även här. Även de förbättringar som planeras avseende belysning och planteringar kommer troligen att öka tryggheten betydligt.

Möjligheterna att röra sig ute ökar genom att utemiljön blir än mer attraktiv. Upprustning av gångstråk, ny belysning och platser för aktivitet längs kajen leder troligen till en tryggare upplevelse även under den mörka årstiden och fler kan lockas att följa stråket längst vatten åt nordväst till Gröndal eller sydost mot Årsta. Kajerna och badplatsen ger god rekreation men kan också öka risken för olyckor för både barn och vuxna eftersom avståndet till vattnet från kajerna bitvis är mycket högt och fler kommer att befinna sig på de attraktiva sjönära platserna.

Möjligheter till friskvård finns även genom både befintligt gym och vårdcentral. Funktioner som blir än mer viktiga att behålla i området när bostäder tillkommer. Då framtida boende troligen motsvarar de grupper som flyttat in i Liljeholmen, som har hög utbildning och socioekonomisk nivå, kan man anta att sjukfrånvaron kommer att vara på samma låga nivå som i närområdet. Buller och föroreningar kommer inte att helt gå att undvika men befintliga underlag visar att de troligen inte bidrar till en påtaglig risk för ökad ohälsa.

Ser man till barnens rörelsebehov ur ett hälso- och trygghetsperspektiv kan man konstatera att det är svårt att skapa en god miljö utifrån områdets förutsättningar. Förbättringar av tidigare förslag har gjorts avseende

förskolegårdarna genom ändrad placering av huskroppar, våningshöjder etc. Vistelseytan på gårdarna blir enligt förslaget minst 10 kvm per barn, men den låga mängden soltimmar på två av förskolegårdarna i kombination med barnens rörelsebehov innebär att förskolorna har stort behov av utflykter från förskolorna ³³. Vindförhållandena och bullernivåer på innergårdarna bedöms som goda ³⁴.

Medskick till nästa skede: Trygghetsfrågan behöver analyseras djupare inför den framtida planeringen framförallt med utgångspunkten att skapa en miljö där kvinnor och flickor upplever att utemiljön är trygg och till för dem, vilket skapar en trygg miljö för alla. Detta är av största vikt för att förenkla möjligheten för fysisk utomhusaktivitet för kvinnor för att motverka den ojämna fördelning som finns i staden idag där pojkar använder spontanidrottsytor till ca 80% ³⁵. Inte minst bör beaktas hur spontanaktivitetsytor programmeras på bästa sätt för att tilltala alla och då kan exempelvis badplats och friare lektytor vara exempel på ytor som används i lika hög utsträckning av pojkar som flickor. Även risker vid kajerna för barn behöver bevakas. se även fördjupad analys i bilaga 3.

Att ge området ett hotell bör prioriteras ur trygghetssynpunkt då det skapar fler ögon på parken och mer aktivitet i södra delen av Marievik på kvällar och helger.

Tydliggör också hur bottenvåningarna skall planeras för att främja kontakt mellan inne och ute, samt aktiva bottenvåningar. Förtydliga också siktlinjer och överblickbarhet i området för ökad trygghet.

Genomför mörkervandringar och sätt provbelysning tillsammans med en referensgrupp med kvinnor för att få kunskap om vilka lösningar som bäst ökar tryggheten för dem. Text avskärmad, indirekt belysning på fasader som inte bländar.

Broken Window-teorin bör beaktas i planeringen av utemiljön. Exempelvis kan en allmän samlingsplats för återvinningsfraktioner generera otrygghet om det samlas mycket osorterat avfall/sopor intill stationen. Detta kan då upplevas som en miljö med lägre grad av social kontroll vilket i sin tur kan leda till att miljön blir mer brottsutsatt. Placering och utformning av en sådan plats behöver därför göras med omsorg.

Även under byggskedet är det av vikt att platsen inte upplevs som övergiven. I det nuvarande skedet när kontorsfastigheter tomställts uppstår öde platser som kan inbjuda till brott. Något som sedan kan prägla platsen även i senare skede.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: I den fortsatta utvecklingen av Marievik rekommenderas starkt att samverka med andra markägare som exempelvis Jernhusen för att förbättra tryggheten under Liljeholmsbron och stråket bort mot Gröndal. Genom att aktivera platser och fundera över möjliga målgrupper kan även de delarna upplevas som tryggare under hela dygnet.

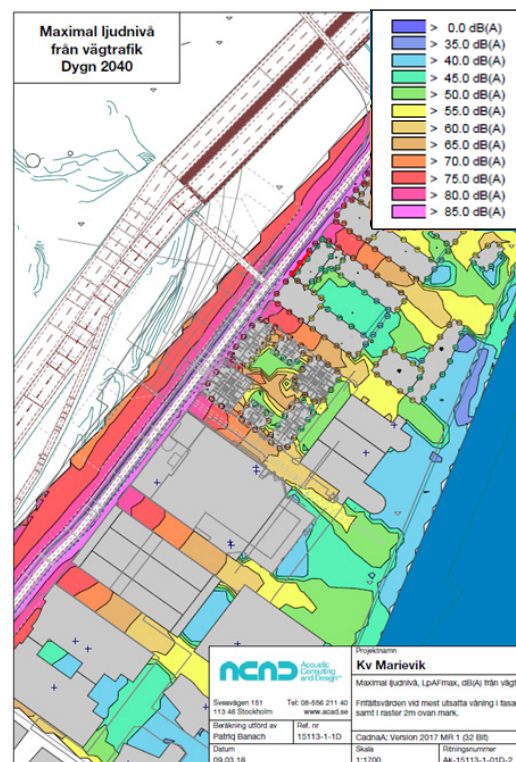

BILD 27: ILLUSTRATION FRÅN BULLERUTREDNINGEN 2018-01-29

³³ Barnkonsekvensanalys Marievik 2016, Sweco

³⁴ Uppdaterad Vindkonsekvensanalys Marievik 2018, SMHI samt PM Akustik Bullerutredning för planområde Marievik

³⁵ Spontanidrott för vilka?, 2012

4.3 BLANDSTAD

Blandstad är en urban miljö med hög grad av blandning. Den blandning som avses är ofta funktionell blandning så som bostäder, butiker, kontor och nöjesliv i samma kvarter. Men även social blandning och estetisk variation hör till begreppet blandstad.

Nuläge: I dagsläget finns enbart arbetsplatser inom planområdet men söder och öster om Marievik har det byggts ett stort antal bostäder under de senaste 10 åren, och fler planeras. Det är en tydlig rumslig uppdelning mellan Marievik, som betraktas som kontorsområde, och bostadsområdena runt omkring.

Utifrån inkomstnivåerna i Liljeholmen (Se kapitel 2.1 Befolkning och social struktur) kan man utläsa att det är personer med förhållandevis hög inkomst som kunnat flytta in i de närbelägna bostadsområdena längs Liljeholmskajen, Nyboda Östra och Årstadal. Någon djupare analys ang. den sociala blandningen har inte gjorts.

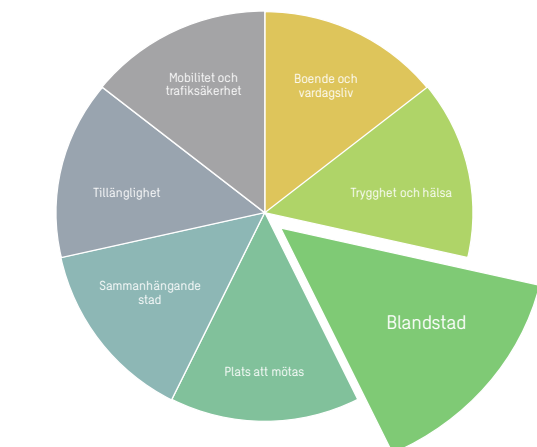
I bottenvåningarna till flera av kontorshusen finns lokaler som innehåller butiker och annan service. Samma sak gäller bottenvåningarna i bostadsområdena. Dock är det svårt att få bärighet för butiker, restauranger och caféer vilket innebär att lokalerna i gatuplan istället nyttjas som kontor. I en fastighet intill planområdet finns gymnasieskolor och andra utbildningar vilket ökar mångfalden av människor som rör sig i området.

Förslaget: De bostäder som tillförs kommer enbart att vara bostadsrätter. Det ingår inte hyresrätter, studentlägenheter, LSS-boenden eller andra boendeformer än bostadsrätter. I dagsläget är det inte beslutat om vilka storlekar det kommer att röra sig om men preliminära uppgifter från utvecklarna är mindre lägenheter. Dessa kan då komplettera de större lägenheterna i området söder om Marievik.

De nya fastigheterna kommer att ha en del lokaler i bottenvåningarna för att skapa en stadsmässig struktur och en blandning av verksamheter och boende. Förskolor kommer att ha entréer mot gatan och andra mindre lokaler för närservice av typen kemptvätt planeras. Caféer och/ eller restauranger föreslås mot kajen. Inom ramen för planförslaget tillkommer även ny yta i befintliga kontorsfastigheter på sammanlagt runt 245 000 kvm. Den spatiala mismatchen med bostäder och kontor separerade kommer att bestå. (Bild 28)

Konsekvenser: Området får en ändrad karaktär med boende och arbetsplatser i kombination med restauranger, hotell och lokal service. Bostäderna kommer förhoppningsvis att ge underlag för att bibehålla eller öka närservice, restauranger osv. Aktiva bottenvåningar planeras.

När det gäller social blandning är det sannolikt att de som har möjlighet att efterfråga de nybyggda lägenheterna är en begränsad grupp med god ekonomi precis som i de närliggande områdena vid Liljeholmskajen och Nyboda Östra. Området kommer därmed inte att bidra till att minska

Kontor/bostäder

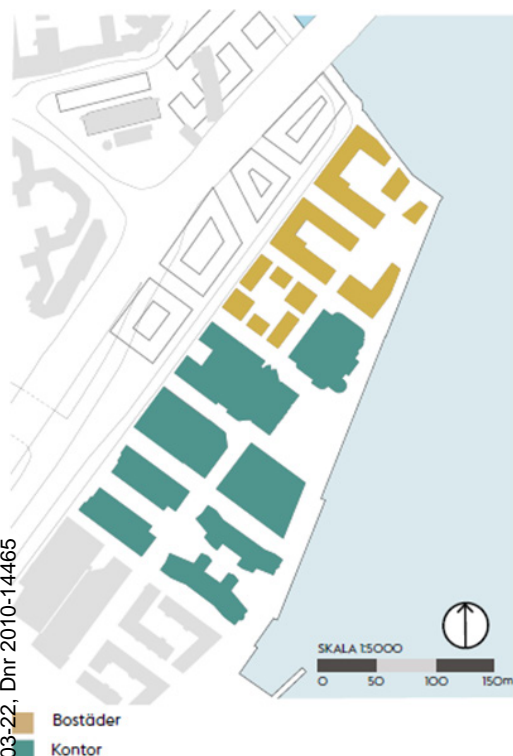

BILD 28: ILLUSTRATION ÖVER KONTORSOMRÅDE RESP. BOSTADSOMRÅDE SOM TVÅ SEPARATA DELAR AV OMRÅDET. LANDSKAP

segregationen i Stockholm utan mer troligt bidra till en ökning i denna utveckling.

Det finns önskemål om att etablera verksamheter som kan ge karaktär till området och göra att det även blir en destination för personer utifrån, exempelvis en profilerad restaurang. Sol- och badbryggan kommer också sannolikt attrahera människor från andra platser till Marievik.

Medskick till nästa skede: Den sociala utmaningen i området är att göra det till en plats där olika grupper av människor känner sig välkomna. Det finns en risk att det blir en relativt homogen grupp som har råd att köpa bostadsrätterna vilket i sin tur kan göra att andra grupper inte känner sig välkomna. För att skapa en bättre blandad stad i Marievik förordas därför badplatsen och andra åtgärder för att möjliggöra mer positiv social friktion.

För att det ska bli en blandad stad måste även förutsättningarna på längre sikt för olika verksamheter i bostenvåningarna studeras och mål för den önskade utvecklingen tas fram. För bostadsrättsföreningarna och fastighetsägarna blir det avvägning i framtiden vilken typ av verksamheter som man önskar i förhållande till den hyra man kan behöva ta ut. Det kan därför vara klokt att tidigt ha en dialog och fastslå gemensamma mål avseende önskad blandning.

Den blandning av verksamheter och bostäder som ingår i planen innebär också ett antal möjliga konfliktområden mellan företagets behov av exempelvis transporter och boendes behov av lugn och ro. Detta behöver beaktas i fortsatta planeringen.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: (-)

4.4 PLATS ATT MÖTAS

En socialt fungerande stad behöver platser för möten mellan människor. Platserna bör fungera för olika behov och aktiviteter under dygnet och under årstiderna.

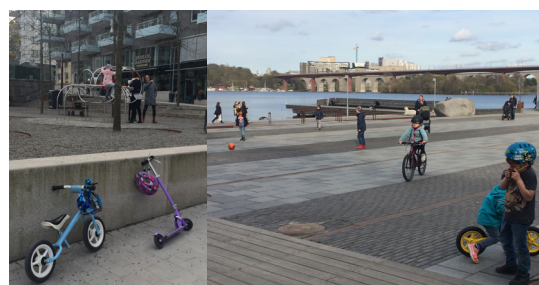
Nuläge: Det råder brist på gemensamma mötesplatser i området liksom i intilliggande Årstadal och Liljeholmskajen. Framförallt under den mörka årstiden då väderförhållandena gör utemiljön mindre attraktiv.

De mötesplatser som finns är utomhus. I Marievik finns en befintlig parkanläggning på privat mark vid f.d. Modecenter, "M19". Den är inte utformad för aktiviteter eller rekreation utan förefaller vara mer ett dekorativt inslag. De två lekplatser som finns utanför Marievik används av förskolorna omkring och har en hög belastning. En skogspark har nyligen tillförts i södra delen av Årstadal men den är högt placerad på ganska långt avstånd från de planerade bostäderna i Marievik. En mötesplats som används av många är kajen och trätrapporna som följer kajkanten från Millenniumstråket bort till Parken vid M19. (se bild 29)

Några mötes- eller samlingslokaler för allmänheten finns varken i Marievik eller närområdet. I själva Marievik finns ett par lunchrestauranger varav

BILD 29: TRAPPORNA I TRÄ LÄNGS KAJEN NYTTJAS MYCKET UNDER SOMMARHALVÅRET. HÄR ÄR SOLIGT LÄGE EN BRA BIT IN PÅ EFTERMIDDAGEN. FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

BILDER 30 OCH 31: EN SOLIG EFTERMIDDAG ÄR DET MÅNGA BARN MED CYKLAR PÅ SJÖVIKSTORGET. SOM ANGRÄNSAR TILL MARIEVIK. FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

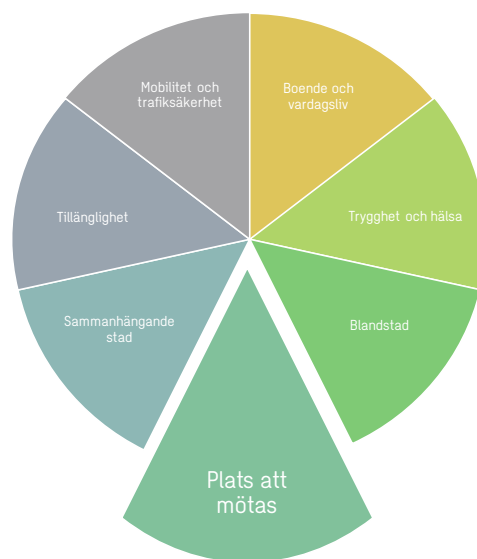

BILD 32: NÄRBLÄGNA SJÖVIKSTORGET ÄR FULLT MED LEKANDE BARN EN SOLIG EFTERMIDDAG. FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

den ena är placerad i bottenvåningen på f.d. Modecenter. Den vetter parken och sjön och serverar närmare 1 400 luncher per dag. Runt närliggande Sjövikstorget finns restauranger med uteserveringar. Ett par mindre caféer finns också men inte inom själva planområdet.

Unga vuxna från gymnasieskolor i närheten hänger på innergårdarna söder om Marievik i brist på egna skolgårdar.

Utanför planområdet finns det stora öppna Sjövikstorget som har många olika funktioner och fungerar som mötesplats för barn och vuxna så snart vädret tillåter. (Se bild 30, 31 och 32)

Förslaget: I kvalitetsprogrammet föreslås ett tillskott av gemensamma platser utomhus. Se utförligare beskrivning i bild 35.

Den befintliga parken vid M19 rustas upp och utökas. Tanken är en plats där många olika grupper kan mötas, både män och kvinnor, barn, föräldrar, äldre, kontorsanställda, och utformas för arbete, vila, lek och aktivitet.

En ny park planeras även ute vid Marieviks udde, i kvarteret M15. Den förses också med lek och aktivitetsmöjligheter. Millenniumstråket rustas också upp och blir en gångata hela vägen ner till kajen. På Millenniumstråket och gångfartsgatorna tillkommer sittplatser. Det föreslås även att ytterligare ett kvarter av gata tas i anspråk som yta för umgänge och aktiviteter för ungdomar. Denna är placerad intill de nya bostäderna men längst bort från gymnasieskolorna.

Kajen breddas och förses med ett bad i form av en brygganläggning med bassäng ute i viken. Samtidigt försvinner trätrapporna som nu nyttjas flitigt.

De slutna upphöjda innergårdarna kan bli mötesplatser för lägenhetsinnehavarna men tre av dessa kommer att vara inhägnade delar av förskolorna. På bostadshusens tak planeras terrasser där de boende kan mötas. Enligt vindstudien kommer dessa att vara mycket utsatta även vid måttlig blåst vilket försvårar för människor att stanna en stund och umgås tillsammans. Vindskydd kan i viss mån hjälpa till att skapa skyddade hörn.

Lokaler specifikt för möten och sammankomster kommer inte att tillskapas genom planen.

Konsekvenser: Badplatsen blir sannolikt en viktig plats att mötas utöver de parker som också skapas, inte minst pga att utebad generellt används lika mycket av män som kvinnor. Ytor för spontanidrott återfinns i utegym men också promenader längst den förnyade kajen. I övrigt ingen samlingslokal som främjar möten över sociala barriärer. Grönområden och gemensamma ytor skapas men kommer vara hårt nyttjade pga. den höga exploateringen.

Medskick till nästa skede: Kan man bidra till att öka det sociala kapitalet genom att människor spontant råkar varandra och känner igen sina grannar? Stråken och de gemensamma ytorna blir värdefulla. Utforma platserna så att många lockas ut i närområdet och väljer att stanna till. Vinster är ökad trygghet och hemkänsla.

Planera för samutnyttjande och hög flexibilitet på de offentliga platserna. Kan det skapas i olika nivåer på höjden i området för att få in fler friytor? Går det att använda årstidsvariationer och exempelvis skapa en skridskobana för alla som mötesplats på vintern ³⁶?

Samtidigt är det viktigt att även utforma platser som mer uttalat tilltalar tjejer för att uppmuntra dem att ta plats i det offentliga rummet. Exempelvis att ytan inbjuder till att samtala genom att erbjuda lite avskildhet och sittplatser vända mot varandra samt ge platsen identitet genom att utforma miljön i samverkan med tilltänkta användare. Detta för att kompensera för att pojkar och män generellt brukar ta utemiljöer i anspråk i högre grad, framförallt platser som signalerar aktivitet.

Bland de boende i närliggande BRF:er som tillfrågats lyftes behovet av samlingsplatser, t ex fritidsgårdar, för ungdomarna ³⁷. De små barn som flyttade in när husen färdigställdes från 2010 och framåt behöver strax trygga mötesplatser utanför hemmet. Samlings- och kulturlokaler för möten mellan olika grupper inomhus bör också beaktas. Ett bibliotek med rum för möten vore en bra åtgärd för att åstadkomma detta ³⁸.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: Ovan förslag kan med fördelas tillämpas även i närliggande områden för att förstärka den sociala hållbarheten även där.

BILD 33 OCH 34: PASSAGEN UNDER SÖDERTÄLJEVÄGEN TILL OCH FRÅN LILJEHOLMEN. FOTO JORUNN RÄDBERG/SWECO

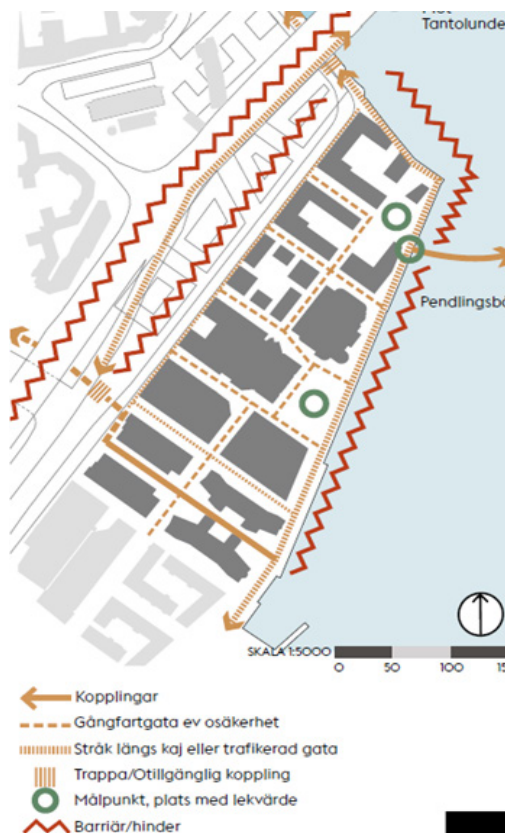

BILD 35: ILLUSTRATION KOPPLINGAR OCH BARRIÄRER. AJ LANDSKAP

³⁶ Workshop om social hållbarhet

³⁷ Grupptervju med kringboende

³⁸ Workshop om social hållbarhet

Milleniumstråket

- Utformas för gående, gestaltas med bred zon för rörelse som kantas av zoner med möblering
- Stärks i sin funktion som viktig koppling mellan Årstadal, Marievik och Liljeholmen
- Norra delen är underbyggt garage, södra delen blir grön med trädplanteringar och grön förgårdsmark
- Ca 2100 kvm

Gångfartsgatorna

- Prioritera gående med och håller ner hastigheten på fordon
- Träd, cykelparkeringar, förgårdsmark, bilpoolplatser och sittplatser planeras
- Markbeläggning av marksten i betong signalerar gångyta snarare än körbar yta

Parken vid M19

- Gestaltas som en grön oas med lek, rekreation, plats för möten, avkoppling och upplevelser
- Ska vara tillgänglig och öppen med tydlig vattenkontakt
- Under krontak finns aktivitetsutrustning som utegym, pingisbord och långbord
- Goda solförhållanden sommardag samt under hela förmiddagen vid höst-/vårdagjämning
- Flexibla öppna ytor kombineras med programmerade ytor med aktiviteter som lekvärdar
- Wifi och laddningsstationer är viktigt för att ge möjlighet att jobba i parken. Kan även göra att äldre barn och ungdomar söker sig till parken.
- Ca 2900 kvm

Aktivitetsplatsen mellan M23 och M15

- Platsen uppmuntrar till spontana aktiviteter och vistelse för barn och vuxna
- Befintliga bjälklag från M23 bevaras och ger 0,5 m kant som kläs in i klipplandskap och kompletteras av trädgröpar och planteringsbäddar
- Ett urbant klipplandskap som kan användas för t.ex. skateboard, cykling eller kanske bara sitta och hänga på
- Ca 800 kvm

Parken vid M15

- Utrustning för lek och vistelse för alla åldrar samt plats att mötas i lugn och ro
- Grön fond av träd parkens stomme och ryggrad som går över i gräsmatta ner mot kajen
- Parken har inhägnad lek för små barn, bollplan och andra aktivitetsförsättningar för äldre barn samt ett utegym närmast kajen
- Parken har goda solförhållanden under förmiddagen året om, samt en del eftermiddagssol under maj-aug
- Parken får olika sittmöbler för olika behov som sittbara murar, trämobler för häng och picknick samt tillgängliga sittplatser
- Gränsar mot gångfartsgata i väster i övrigt är rörelsestråken runt omkring och i arken bilfria
- Ca 1950 kvm

Kajen

- Binder ihop Årsta och Gröndal för gående, motionärer och cyklister
- Kajen är en viktig plats för Marievik, med flest soltimmar, bra vattenkontakt och vidsträckt utsikt över Årstaviken
- Kajen ska vara fri från bilar, angöring och transporter
- Kajen blir ca 10–12 m bred med planterade träd och får sammanhållen gestaltning som påminner om Liljedalshamnen och Årstadalskajens materialitet. Planerat bad i anslutning till parken vid M19 ger förstärkt publikt rum. Badet med pooler i mitten av träbryggor kommer ge platsen nya upplevelse- och rekreationsvärden samt en starkare vattenkontakt
- Ev framtida båthållplats vid M15 ökar kopplingar till andra stadsdelar och närliggande områden
- Ca 4600 kvm

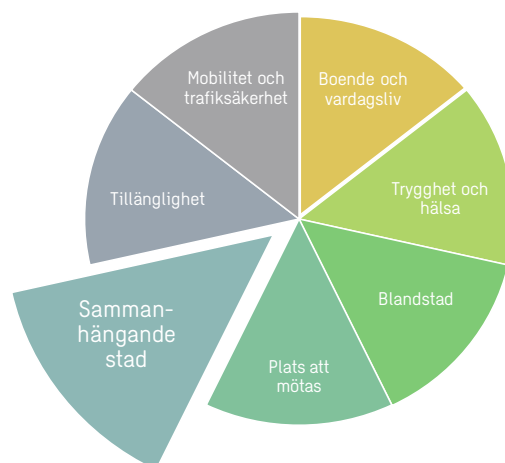
4.5 SAMMANHÄNGANDE STAD

En sammanhängande stad med god orienterbarhet uppmuntrar till rörelse, främst till fots och på cykel. Det skapar i sin tur ett folkliv och stråk med underlag för publika verksamheter. Vilket i sin tur skapar goda förutsättningar för en attraktiv och upplevelserik stadsmiljö.

Nuläge: Trots central placering i Stockholm har Marievik ett isolerat läge på grund av ett stort antal barriärer. Se bild 36. Den upplevda otryggheten vid passager till andra stadsdelar samt vid några mer ödsliga delar av området minskar också den sammanhängande karaktären, speciellt för kvinnor som påverkar sitt rörelsemönster av dessa rädslans rum.

De befintliga kopplingarna till Liljeholmen och Södermalm beskrivs som otillräckliga av de intervjuade. Det är visserligen nära till Hornstull men vägen dit över Liljeholmsbron är inte trygg att gå eller cykla på grund av trängsel på den smala cykel- och gångbanan. Samma sak gäller passage under Södertäljevägen till Liljeholmen där en smal trottoar delas av cyklisterna och gående. Extra otrygg blir situationen för den som går med små barn eller för de med funktionsvariationer. Se bild 39 och 40. På Liljeholmsbron är vinden ofta besvärlig, två av de kontorsanställda nämnde "många trasiga paraplyer" för att illustrera läget.

Det är förhållandevis enkelt att orientera sig inom Marievik då områdets gator leder mellan tydliga avgränsningar i form av vatten och Årstaängsvägen.

STRÅK

1. Liljeholmsbron mellan Södermalm och Södertäljevägen är en viktig koppling för bilister vidare mot E4:an. Södertäljevägen fungerar även som ett viktigt regionalt cykelstråk samt för gående mellan Liljeholmen/Årstadal och Södermalm.
2. Årtaskogen samt Sjövikskajen utmed Årstadal är ett viktigt promenadstråk. Stråket försvagas vid Marievik och slutar strax efter Liljeholmsbron och industritomterna vid Liljeholmen.
3. Centrala stråket, Sjöviksvägen genom Årstadal upp mot Årstaberg.
4. Milleniumstråket kopplar samman Årstadal, via Marievik, till Liljeholmen centrum.

MÅLPUNKTER

5. Liljeholmens centrum - tunnelbana, tvärbana, centrum med butiker och caféer/restauranger
6. Hornstull samt Hornstulls strand - butiker, tunnelbana, restauranger, promenad
7. Tantolunden - rekreation, källanträdgårdar, bad
8. Årstaberg - butiker, pendeltåg, tvärbana
9. Sjövikstorget - samlingsplats, restauranger
10. Årtaskogen - rekreation, promenad, vattenkontakt
11. Blomsterdalen, Fredriksborgsparken samt Årstabergsparken är parker utformade för lek och aktivitet
12. Förskolor och skolor i närområdet.

BILD 37: LÄNGS MILLENIUMSTRÅKET RÖR SIG MÅNGA PÅ VÄG TILL OCH FRÅN LILJEHOLMEN. FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

BILD 38: UNDER LILJEHOLMSBRON FINNS ÖDE PARKERING OCH GAMLA TÅGSTALLAR. FOTO JORUNN RÅDBERG/SWECO

Folkliv finns framförallt längs Milleniumstråket som är den främsta kopplingen mellan befintliga bostäder och Liljeholmens centrum. Se bild 37. Längs kajen och på Sjövikstorget söder om planområdet är det också folkliv så snart vädret inbjuder.

Då området har mycket konst i form av skulpturer bidrar även de till att göra det till en upplevelserik plats.

Förslaget: I planhandlingarna lyfter staden fram visionen om att knyta ihop Marievik med innerstaden. Tanken är att området ska upplevas som en del av staden "inom tullarna". Det aktuella förslaget innebär inga förbättringar vad gäller kommunikationen till andra stadsdelar, däremot strävar det arkitektoniska uttrycket i det senaste förslaget för M15 efter att likna staden i material och färgsättning.

Konsekvenser: Förslagen med hotell och de nya bostäderna skapar nya flöden genom området. Planförslaget innebär också en förbättrad koppling till Gröndal via kajen då udden blir bebodd samt sannolikt mer flöden på kajen M15 och förbi och över till Hornstull, även om bron är en fortsatt trång sektor.

Genom gaturummets enhetligare utformning blir också områdets identitet tydligare vilket förbättrar orienterbarheten ytterligare.

Medskick till nästa skede:

UTANFÖR PLANOMRÅDET: När fler personer kommer att bo i Marievik ökar behovet än mer över att se över och förbättra alla kopplingar för att skapa den sammanhängande staden. De kringboende lyfte fram ökad trängsel i passagen under Södertäljevägen som en negativ effekt av ökad mängd invånare.

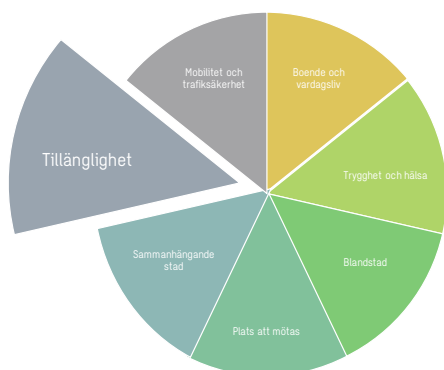
Det vore värdefullt att på olika sätt uppmuntra till att välja vägen längs kajen även vid rörelse till och från Liljeholmens t-bana genom att miljön under bron görs mer levande. Samverkan med markägaren Jernhusen är avgörande för platsskapande aktiviteter. Exempelvis nyttja tågstellarna under bron eller göra plats för skulpturer eller annan konstnärlig verksamhet. Se bild 38.

4.6 TILLGÄNGLIGHET

Detta avsnitt hanterar tillgänglighet med fokus på personer med nedsatt rörlighet eller kognitiva funktionshinder.

Nuläge: I dagsläget flera hinder i området i form av kantstenar och höjdskillnader med trappor. Milleniumstråket, som är huvudstråket från Liljeholmen ner mot bostäderna och kajen, är avskuret av en trappa som begränsar möjligheterna att ta sig fram. Cyklar, barnvagnar har bara en liten ramp att dela på, se bild 39 och 40.

Att ta sig till Södermalm är också besvärligt ur tillgänglighetssynpunkt. Om man går längst vattnet i norra Marievik är den enda vägen över till Södermalm via en hög trappa som är svårtillgänglig för rörelsehindrade, barn och föräldrar med barnvagn, se bild 42. Inom Marieviksområdet är det annars till stor del plan mark med tillgängligt gångstråk längs vattnet. Kajen är högt

ovanför vattnet och är för närvarande försedd med högt stängsel längs de delar som saknar brygga.

Förslaget: Kajernas tillgänglighet kommer att förbättras med ökad bredd och trygghet längst hela kajen. Antalet sittplatser i Marievik kommer att ökas betydligt vilket också är bra för den som behöver göra paus under promenaden eller sitta på lunchen. Sittplatserna vid kajen kommer även att placeras som barriärer mot vattnet vilket ökar säkerheten.

Milleniumpassagens trappor kommer att brytas upp och ramper i anpassad lutning tillförs.

Längs med minst en sida av varje gata skapas en skyddad zon för personer som barn eller gamla eller för personer med funktionsvariation. En skyddad zon är en yta som är otillgänglig för fordon och skapas med hjälp av möblering. Det ger möjlighet för personer som inte har samma förutsättningar att vistas i gångfartsområdet utformning att få god framkomlighet, tillgänglighet och trygghet. Inom den skyddade zonen förläggs ett ledstråk för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. I Marievik kommer de trygga zonerna utformas med artificiella ledstråk då kvarteren omgärdas av förgårdsmark. (Se bild 41)

Konsekvenser: Det nya förslaget kommer avsevärt att förbättra tillgängligheten genom Milleniumstråket, det i det centrala gångstråket från Liljeholmen ner mot kajen.

Passagen till Södermalm i den norra delen av Marievik är fortsatt en barriär med dålig tillgänglighet för många eftersom dagens lösning med en hög trappa kvarstår.

Trafiken kommer att samsas i gaturummet med gång och cykeltrafikanter vilket kan skapa osäkerhet och risker trots åtgärder med ledstråk. En otydlighet i gaturummet kan skapa otrygghet och därmed minska tillgängligheten för människor med olika rörelsebegränsningar.

Medskick till nästa skede: Följ upp att området anpassas för alla människors behov. Utforma miljön i gaturummet så att det blir tydligt att den som rör sig långsamt är prioriterad och kan känna sig trygg trots olika trafikslag.

Färg, kontrast och material är viktiga i utformningen för att underlätta för personer med kognitiva funktionshinder.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: Förbättrad passage upp på Liljeholmsbron från norra Marievik är av högsta vikt för att öka tillgängligheten och ta bort den barriären. Förslagsvis byggs trappan från kajen om och förses med en hiss motsvarande det som görs mot Årstabron.

Viktigt att planområdets tillgänglighet även förlängs vidare under Liljeholmsbron bort mot Gröndal så att denna väg till tunnelbanan också blir ett fullgott alternativ även för de med funktionsnedsättning. Fördelen är också att den passagen har färre korsande vägar och cykelbanor.

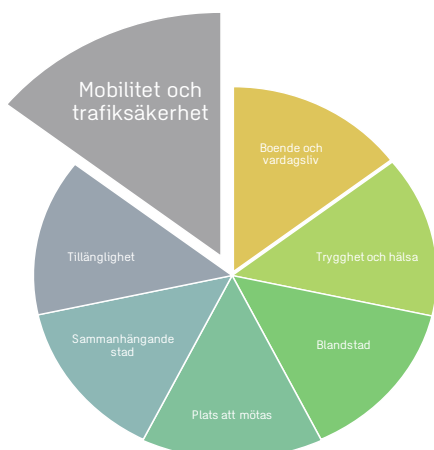

Bilder 39 och 40: TRAPPOR I MILLENIUMPASSAGEN. EXEMPEL PÅ HINDER FÖR FRAMKOMLIGHET I NUVARANDE MARIEVIK. FOTO: JORUNN RÅDBERG/SWECO

Bild 41: FÖRESLAGNA LEDSTRÅK, TRAFIKUTREDNINGEN GATA OCH TRAFIK MARIEVIK, SWECO (2018-03-11)

4.7 MOBILITET OCH TRAFIKSÄKERHET

En fungerande stadsdel är i behov av effektiva, lättillgängliga och hållbara mobilitetsalternativ. Som invånare eller besökare ska man kunna välja på olika transportslag för att ta sig dit man vill. Längs kajen vid lekplatsen behövs ett hinder för att tydligt markera att det inte bör badas i närheten av lekplatsen. Detta också för att det ska finnas ett hinder för barn som springer eller cyklar åt fel håll och riskerar att falla ner i vattnet. Det bör också finnas en enkel möjlighet att ta sig upp ur vattnet om någon behöver hoppa i. (se bild 42)

Nuläge: Tillgången till kollektivtrafik är god. Marievik ligger nära Liljeholmen som är en trafiknod med goda kommunikationer med buss, tunnelbana och spårväg till andra delar av Stockholm, samt någon kilometer från Årstaberg som erbjuder pendeltåg. Från/till Liljeholmen är det dock en passage med låg trafiksäkerhet idag med flera riskfyllda ej planskilda korsningar.

Trafikutredningen "Gata och trafik i Marievik" visar att nuvarande trafiksituation påverkar möjligheterna att röra sig säkert i området. Transporter exempelvis taxi och leveranser till lastkajer i kontorshusen gör att området genererar en hel del trafik. Det är också ett stort antal människor som passerar gående och med cykel genom området och vid de noder där trafikslagen korsas. På ett dygn är det ca 20 000 gående och cyklister som passerar kopplingen mellan Årstaängsvägen och Liljeholmsbergsbacken. I maxtimmen visar mätningar från trafikkontoret att det är ca 1500 personer i maxtimmen och ca 250 cyklister som rör sig i denna koppling. (Bild 44)

Med gång och cykel är det relativt säkert att ta sig åt sydost, men svårare mot Södermalm över Liljeholmsbron, vars smala gångbanor löper intill starkt trafikerade dubbelriktade cykelbanor.

Inom gångavstånd från de planerade bostäderna finns förskolor, grundskolor, högstadieskolor samt gymnasieskolor.

Förslaget: Enligt planförslaget behålls befintlig gatustruktur och en ny lokalgata skapas vid M15 (Marieviks udde). Gatorna regleras som gångfartsområde vilket innebär att fordonsförare har väjningsplikt mot gående.

STAKET

Runt lek

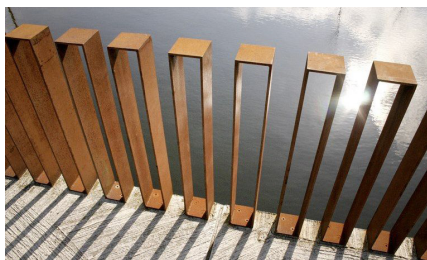

BILD 42: OLIKA TYPER AV STAKER SOM KAN FUNGERA SOM HINDER FÖR BARN RUNT LEKPLATSEN

Gångfartsområdet utformas med möblering över gatan för att skapa möjlighet för vistelse och för att gående ska utnyttja hela ytan. Cykelparkering kommer dels att placeras längs med kvarterens förgårdsmark samt i garage och cykelrum.

Ändringar gjorts för att skapa färre gator med biltrafik. Två gångfartsgator föreslås nu omvandlas till ytor för vistelse, gående och cykel. Se bild 45.

Konsekvenser: Trafiken samsas i gaturummet med gång och cykeltrafikanter på gångfartsområden vilket är bättre ur ett socialt hållbarhetsperspektiv än bilgator, men sämre än helt trafikseparerat eftersom det fortfarande kan skapa olycksrisker och minska trafiksäkerheten i området. Utformningen anses således trafiksäker men skulle kunna vara ännu mer trafiksäker med trafikseparering, exempelvis på barnens skolväg.

Från Norra Marievik "Marieviks udde" är det närmare att ta sig till Hornstull än Liljeholmen, varför en bättre lösning upp på bron för gång och cykel skulle underlätta för de boende att ta sig till Södermalm och centrala Stockholm. Det betyder också att färre skulle behöva nyttja den trånga passagen under Södertäljevägen vid Liljeholmen.

När Marievik utvecklas till ett område även för boende skapas aktivitet på områdets gator fler timmar om dygnet jämfört med idag.

Medskick till nästa skede: Viktigt att säkerställa huvudstråk för gångtrafikanter följs med hastighetssäkrade åtgärder för att skapa trygga skolvägar inne i området och inte följer den höga kajen. Dessa vägar konkurrerar med biltrafiken även om det ska ske på de gåendes villkor. (Bild 46)

De ytor som planeras för gående kommer med stor sannolikhet även att nyttjas av cyklister även om avsikten är att de ska ta en annan väg. Det är därför av vikt att de tas med i beräkningen så att det blir en tydlighet i var det är tänkt att cykla. För att uppnå förslaget att cyklister väljer Årstaängsvägen behövs åtgärder för att uppmuntra det och hindra dem röra sig längs kajen. Cyklister kommer sannolikt också använda pendlingsbåtarna och då vilja cykla hela vägen fram. Det gäller även barn – både att de förstår var de kan förvänta sig cyklister, men också var de skall hålla sig när de cyklar. (Se bild 46.)

Eftersom många trafikslag, gående och cyklister ska samsas i gaturummet kan det vara värdefullt att kartlägga tider när olika grupper förväntas nyttja området så att exempelvis dagliga leveranser till fastigheterna kan ske utan att det inkräktar på förskolebarnens möjligheter att tryggt göra utflykter till närliggande grönområden och lekplatser.

Det goda pendlarläget ger också möjlighet till minskat bilberoende. I planförslaget skulle det kunna ge ännu högre prioritet för gång och cykel i området.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: Förbättrad passage upp på Liljeholmsbron från norra Marievik, är av högsta vikt för att minska barriäreffekten.

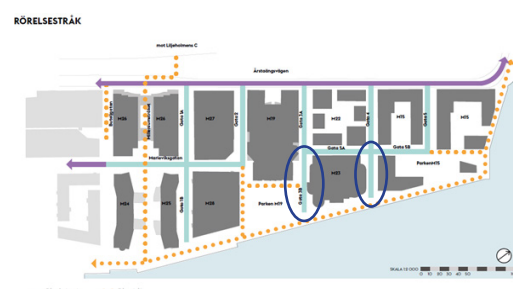
Bild 43: TRAPPAN TILL UPP TILL LILJEHOLMSBRON FRÅN MARIEVIKS NORRA DEL. FOTO: JORUNN RÅDBERG/SWECO

Bild 44: DUBBELRIKTAD CYKELBANA KORSA GÅNGVÄGEN TILL MARIEVIK. DÅ DET ÄR EN PENDLARLED KOMMER CYKLAR IBLAND I MYCKET HÖG FART NER FRÅN BRON. FOTO JORUNN RÅDBERG, SWECO

Bild 45: DUBBELRIKTAD BILTRAFIK KORSA GÅNGVÄGEN TILL OCH FRÅN MARIEVIK. I DAGSLÄGET SKER ÄVEN TÅGTRANSPORTER TILL LÖVHOLMENS INDUSTRIOMRÅDE EN GÅNG//VECKA. FOTO JORUNN RÅDBERG, SWECO

Bilder 46: RÖRELSESTRÅK I MARIEVIK, AJ LANDSKAP. INRINGADE GÅNGFARTSGATOR FÖRESLÅS BLI PARK RESP VISTELSEYTA GENOM ATT ENTRÉ TILL FASTIGHETEN FLYTTAS.

KOPPLINGAR, STRÅK OCH MÅLPUNKTER

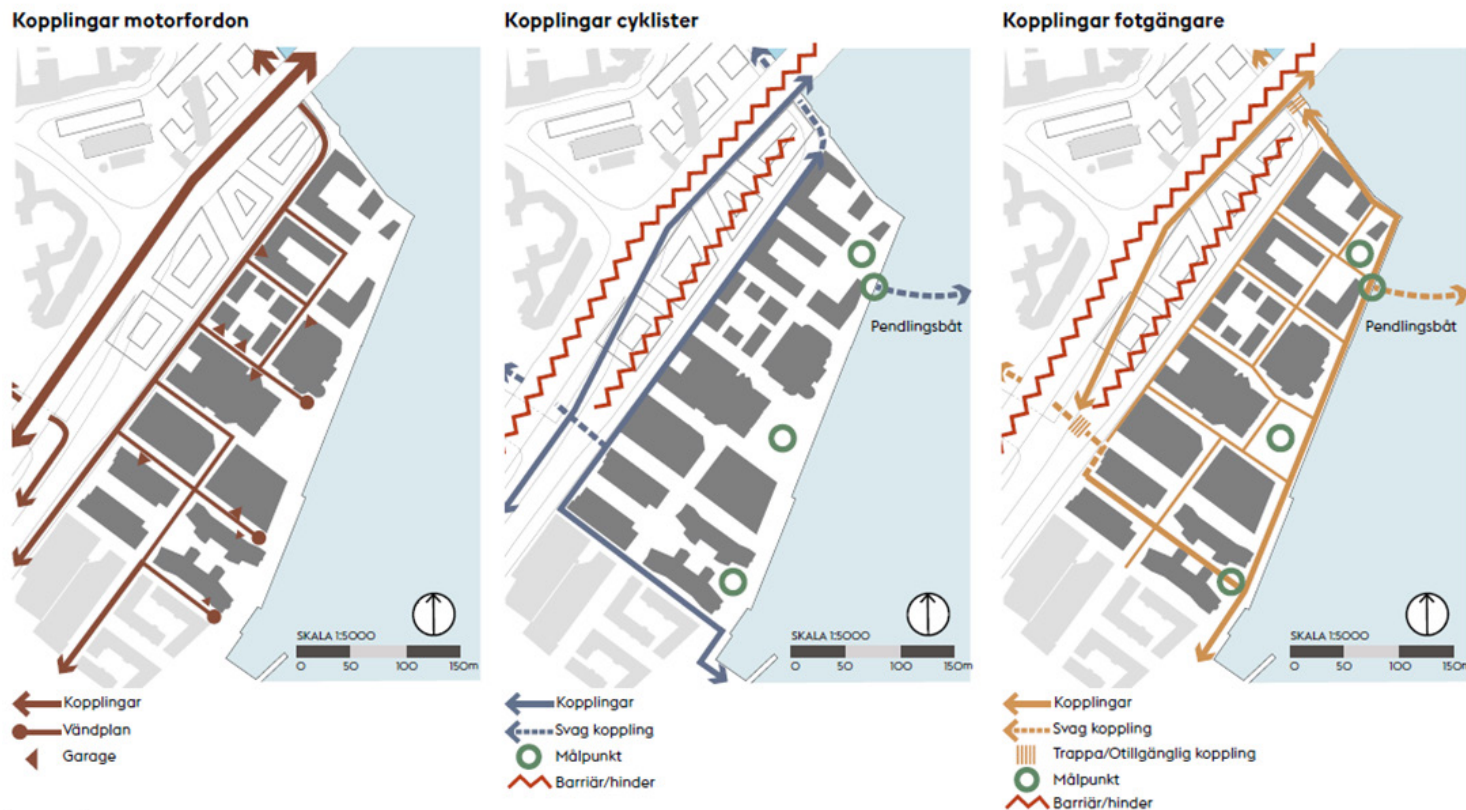

BILD 47: KOPPLINGAR OCH MÅLPUNKTER FÖR OLIKA TRAFIKANTGRUPPER I MARIEVIK, AJ LANDSKAP

4.8 SAMMANFATTANDE ANALYSRESULTAT - HUR SKAPAS ÖKAT SOCIALT VÄRDE I MARIEVIK?

- **Fokus på bra utemiljöer för barn och unga.** Förskolornas gårdar är mycket solfattiga och det behövs kompletterande bra, trygga lekmiljöer på nära håll. Minska risker t ex vid kajerna och gångpassager till Liljeholmen och Hornstull. Skapa lekmiljöer i de bästa lägena utifrån klimat, vindstudie och soliga timmar em/kväll. Inhägnade lekplatser och ett genomtänkt skydd eller nedtrappning mot vattnet längs kajens höga delar för småbarn och personer med funktionsvariationer. En viktig del är att skapa miljöer där flickor känner att de kan ta plats.
- **Trygghet.** Marievik är inte en brottsutsatt plats. Däremot finns otrygga miljöer, t ex under brofästet och parkeringen. Bra med bostäder, kontor och eventuellt ett hotell som ger fler i rörelse fler timmar under dygnet. Aktiva bottenvåningar som ger uppsikt dagtid. Arbeta med ljussättning och skapa överblick. Återvinningsplats behöver placeras så att den upplevs övervakad samt hållas välstädd för att ej skapa en otrygg miljö.
- **Planera för minskad samt ökad friktion mellan grupper.** När bostäder tillförs innebär det nya grupper med delvis andra krav på sin närmiljö. Exempelvis kan kontorsarbetarna ha andra behov än de boende rörande de gemensamma ytorna och det kan skapa konkurrens om parker och gaturum. Grupper med barn som passerar från förskola till park på innergator kan konkurrera med transporter till kontoren.

Leveranser till butiker och hämtning avfall kan minska framkomligheten, blockera lastplatser och bli en störning för de boende.

- Planera utemiljön för att klara extremt **högt slitage** – det är få grönytor i förhållande till det stora antal personer som kan förväntas vilja nyttja områdets gemensamma utemiljö. Undersök möjligheter att skapa friytor i olika plan samt tillför badplatsen på vattnet.
- **Planera för större blandning av olika grupper av människor** En utmaning för Marievik är att öka den sociala blandningen då både kontorsarbetare och boende sannolikt kommer tillhöra en grupp som kan kategoriseras som "Young Urban Professionals". Kanske kan några av bostäderna upplåtas till studenter för att få en yngre målgrupp till området. Samt utforma bostäder anpassade till äldre med utökad service/tillsyn.
- **För att få ett bra underlag till butiker och restauranger behövs målpunkter som lockar hit människor.** Olika typer av mötesplatser som lockar till möten mellan människor som badplatsen, bibliotek, restauranger med profilerad aktör, kulturevent med mera behövs. Kontorshotell och andra Co-working areas kan också vara ett sätt att locka andra grupper av människor att komma hit. **En badbrygga behöver ersätta trätrapporna/bryggan från kajen ner mot vattnet.**
- **Tydligare mejsla fram en gemensam social vision** – hur vill projektutvecklarna och staden att Marievik ska fungera socialt i framtiden? Hur ska det kännas att bo, arbeta eller bara vistas i Marievik om tio år? En områdesövergripande plan för hur det ska bli verklighet. Det påverkar i sin tur val av lägenhetsstorlekar, verksamheter och lokalhyresgäster. Marievik är lite av en "vit fläck" på kartan och nu finns möjlighet att fylla platsen med ett innehåll och en identitet och profilera Marievik inom socialt hållbar stadsutveckling.

UTANFÖR PLANOMRÅDET

- **Kopplingar behöver förstärkas så att det finns fler alternativ för att må målpunkter omkring.** Hiss som komplement till trappa från kajen till Liljeholmsbron samt enkelriktade cykelfiler och breddat utrymmen för gående och cyklister över bron. Marieviks läget möjliggör ännu större prioritering av cykel och gång
- **Mer barriärbrytande åtgärder mot Hornstull och Liljeholmen.** Enkelrikta cykeltrafiken på Liljeholmsbron och bredda gångbanorna. Samt hiss för en tillgänglig passage till Liljeholmsbron och Hornstull. **Komplettera passagen till Liljeholmen längs kajen under brofästet.** Utforma Årstaängsvägen så att hastigheten minskas och den enklare kan korsas. Skapa målpunkter under Liljeholmsbron för att göra den vägen tryggare och få fler att välja det stråket till Liljeholmen. Arbeta med platsskapande i samverkan med Jernhusen och andra mark- och fastighetsägare. Exempelvis nyttja tågstallar eller göra plats för konst eller skulpturer. Följa upp med aktiviteter, pop-up park osv i samband med inflytt.

4.9 HUR BIDRAR MARIEVIK TILL DE SOCIALA HÅLLBARHETSMÅLEN?

Vad gäller Stockholms stads övergripande sociala hållbarhetsmål samt FN:s globala hållbarhetsmål är bedömningen att det aktuella förslaget inte har någon positiv påverkan rörande minskad segregation enligt Skillnadernas Stockholm och "Vision 2040 - ett Stockholm för alla". Däremot kan man genom att attrahera andra besökare få Marievik att bli en destination där olika grupper ändå kan mötas och på så vis bidra till ett inkluderande samhälle. Likaså kan en genomtänkt och trygg omgivning skapa en miljö där kvinnor känner att de känner sig trygga och kan ta plats i det offentliga rummet.

Inom ramen för den sociala konsekvensanalysen Marievik har även en bedömning utifrån FN:s mål för hållbarhet gjorts med fokus på de åtta mål som har mest bäring på de sociala hållbarheten.

Planförslaget bedöms främst bidra till FN's mål 3, 8, 11 och 12. Här byggs möjligheter för hälsosamt liv i den hållbara staden. Det planeras för att bo, arbeta och handla lokalt och projektet skapar långsiktig ekonomisk tillväxt.

Förslaget bidrar mindre eller inte alls till målen 1, 5, 10 och 16. Skillnadernas Stockholm vidmakthålls, jämställdhet är inget prioriterat område och projektet fokuserar inte på att minska fattigdom. Projektet kan bidra till social friktion om det blir en destination som inkluderar andra än de som bor här och således bidra till det inkluderande samhället.

REFERENSER

MÖTEN

1. Projektmöte den 7 november 2017 med projektutvecklarna, JM:s kontor i Marievik.
2. Möte med JM, Benny Svärd och Gunnar Landing den 10 november 2017 på Swecos kontor.
3. Möte hos Castellum, Liv Ödman den 27 november 2017.
4. Möte med Tobin properties, Adelina Mehra den 28 november 2017.
5. Möte AMF Maria Norin, Bo Wintzell, samt Per Helgesson den 28 november 2017:
6. Möte med Newsec, Bengt Säberg den 30 november 2017
7. Möte med AJ Arkitekter Anna Englund den 20 december 2017
8. Möte med Stockholms stad, Britt Berntsson, Siri Andersson, Anneli Eskilsson den 31 januari 2018
9. Möte med Equator Jana Becker den 2 februari 2018
10. Möte med AJ Arkitekter, Equator och Bengt Ydenius den 15 februari 2018
11. Workshop kring social hållbarhet med hela projektet den 20 februari 2018

DOKUMENT

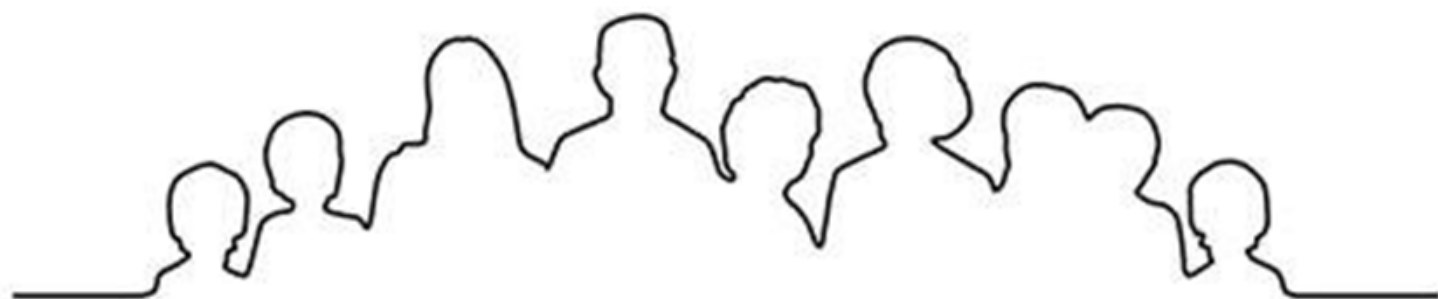
1. Birgitta Andersson (2001), Rädslans rum: Trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet
2. Kvalitetsprogrammet Marievik
3. SCB (2016) På tal om kvinnor och män
4. Stockholms stad (2010) Översiktsplan
5. Stockholms stad (2011) Stockholm – en stad för alla. Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011–2016. Stockholm: Stockholms stad.
6. Stockholms stad (2017) Vision 2040 – Ett Stockholm för alla. Stockholm: Stockholms stad.
7. Stockholms stad (2012) Spontanidrott för vilka?
8. Stockholms stad (2018) Statistik om Stockholm, ohälsotal 2017
9. Trafikförvaltningen Stockholms län (2015) Resvanor i Stockholms län
10. Med Människan i fokus, KTH STOCKHOLM (2017) En studie om sociala konsekvensbedömningar inom svensk trafikplanering, Stina Karlsson, Charlotte Söderberg
11. Stockholms trygghetsundersökning 2017, Sweco

12. Brundtland Commission, 1987
13. KTH social hållbarhet (2016) www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet
14. Stockholms översiktsplan 2018
15. Från delad till enad stad Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016
16. Robert D. Putnam, Den fungerande demokrati, (SNS Förlag, Stockholm, 1996),
17. Rothstein, Bo. Sociala fällor och tillitens problem, (SNS Förlag, Stockholm, 2003)
18. Stockholms stads Hållbarhetskommissions rekommendationer och åtgärder (2015) Bilaga 6, punkt 6.3. Samt "Från delad till enad stad, Översiktsplanering för social hållbarhet" Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm 2016, Åsa Dahlin. Punkt 6.3.1 Åtgärd: Utveckla analysmodell för socialt värdeskapande (SVA).
19. Spontanidrott för vilka?, 2012
20. Uppdaterad Vindkonsekvensanalys Marievik 2018, SMHI samt PM Akustik Bullerutredning för planområde Marievik
21. Barnkonsekvensanalys Marievik 2016, Sweco
22. Luftutredning för Marievik i Stockholm, SLB-analys, 2014-06-11
23. På tal om kvinnor och män (2016) och Resvanor i Stockholm län (2015)
24. Områdesfakta Stockholm stad

BILAGOR

1. Styrande dokument
2. Datainsamling observationer, enkäter, intervjuer
3. Jämförande analys
4. Revidering av BKA Marievik 2016

SOCIAL SUSTAINABILITY

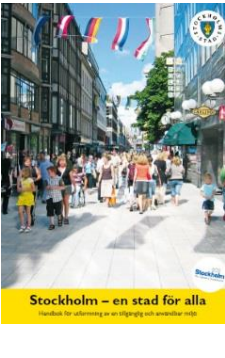

Bilaga 1: Styrande dokument

	Dokument	Mål och strategier	Relevans för SKA Marievik
	Planbeskrivning Marievik 15 mfl i stadsdelen Liljeholmen i Stockholm, S-dp 2010-14465 (Stadsbyggnads-kontoret, 2015)	<p>Planens syfte och huvuddrag</p> <p>Planen syftade till att skapa en tät, levande och upplevelserik stadsmiljö genom funktionsblandning och mycket hög arkitektonisk kvalitet i byggnader och offentliga rum. Planförslaget möjliggjorde cirka 1000 bostäder och cirka 215 000 kvm verksamhetslokaler. Bostäderna finns i den norra delen (Marievik 15 och Marievik 22). Bostäder är ett nytt inslag i Marievik och förslaget förutsatte att befintliga byggnader rivs. Övriga byggnader bevaras för olika typer av verksamheter. Vissa byggnader medges en utökad byggrätt.</p> <p>Planområdet görs tillgängligt genom nya allmänna parker, torg, gång- och cykelvägar samt gator. Planen innehöll en gång- och cykelförbindelse till Liljeholmsbron, genom bebyggelsen inom Marievik 15.</p> <p>Den planerade bostadsbebyggelsen innebar en kraftig skalförskjutning i förhållande till befintlig bebyggelse med upp emot 38 våningar, en påtaglig förändring av stadsbild och siluett och den påverkade även kringliggande bebyggelse och Tantolunden genom en ökad skuggning.</p>	<p>Bakgrund till nuvarande planbeskrivning och pågående omarbetning av förslag till ny detaljplan.</p> <p>Planen omarbetas med nu med avsikt att genomföra utställning och samråd våren 2018.</p> <p>Strategiska frågor: Allmänhetens tillgång till gator, park och kaj. Stadsbild/siluett, vind, skuggning, luftrum</p>
	<p>Ny översiktsplan, Stockholms stad 2018 -</p> <p>Antagen av Stockholms kommunfullmäktige 2018-02-19.</p>	<p>Stockholm ska vara en stad för alla med täta och sammanhållna stadsmiljöer där bebyggelse och grönstruktur samselar och ger förutsättningar för goda livsmiljöer. Stadens översiktsplan omfattar fyra mål.</p> <p>En växande stad</p> <p>Stockholm ska vara en växande stad som genom sin attraktivitet lockar människor, företag och besökare från hela världen. En hög takt i stadsbyggandet ska säkerställa bostäder och samhällsfunktioner för alla. God tillgänglighet ska ge människor och företag goda förutsättningar att utvecklas.</p> <p>En sammanhängande stad</p> <p>Stockholm ska vara en sammanhängande stad, där det är naturligt att röra sig mellan olika stadsdelar och besöka nya platser. Människor med olika bakgrund ska kunna mötas i vardagen och stadens många stadsmiljöer med sina olika kvaliteter ska vara tillgängliga för alla invånare.</p> <p>God offentlig miljö</p> <p>Stockholm ska ha en mångfald av identitetsstarka stadsdelar med levande centrum. Stadens alla delar ska erbjuda en bra livsmiljö med god tillgång till stadskvaliteter och</p>	<p>De sociala dimensionerna av stadsutvecklingen lyfts fram även i den nya översiktsplanen. Samtliga mål bedöms vara av betydelse för SKA Marievik.</p> <p>Då planen antagits 2018 är den ett styrande dokument för den framtida utvecklingen av Marievik.</p>

		<p>välgestaltade och trygga offentliga miljöer som inbjuder till delaktighet och lokalt engagemang.</p> <p>En klimatsmart och tålig stad</p> <p>Stockholm ska vara en klimatsmart stad, där effektiv markanvändning och transport-effektiv stadsstruktur bidrar till ökad tillgänglighet, minskad klimatpåverkan och begränsad resursförbrukning. Stadsstrukturen och de tekniska systemen ska vara välfungerande och tåliga så att staden kan möta klimatförändringar och andra påfrestningar.</p>	
	<p>Promenadstaden – Tidigare översiktsplan för Stockholm. Antogs 2010 och gäller från 2012.</p>	<p>Fortsätt att stärka centrala Stockholm</p> <p>Utvecklingen av Stockholms centrala delar fortsätter genom en rad stadsutvecklingsområden nära innerstaden. En tät och mångsidig stad i dessa delar av regionen främjar Stockholms konkurrenskraft, ger förutsättningar för ett hållbart resande och knyter samman områden som tidigare varit avskilda från varandra. Förtätning av närförorterna är en del i utvidgningen av den centrala staden.</p> <p>Koppla samman stadens delar</p> <p>Många områden i Stockholm är bristfälligt integrerade med sin omgivning. De fysiska barriärerna försvårar stockholmarnas möjligheter att mötas och ta sig till arbete, utbildning och aktiviteter. En sammankoppling av stadens delar innebär bättre infrastruktur med fokus på gång-, cykel- och kollektivtrafik samt ny sammanhängande bebyggelse. Det innebär också fler attraktiva parker och mötesplatser mellan stadsdelar.</p> <p>Främja en levande stadsmiljö i hela staden</p> <p>En trygg och levande stadsmiljö förutsätter en successiv utveckling av stadsbebyggelsen i hela staden för att möta lokala behov. Kompletteringsbebyggelse ska vara möjlig på många platser i Stockholm samtidigt som stadens skönhet och olika karaktärsdrag bevaras. En allt tätare stadsmiljö bygger på att det finns goda offentliga miljöer.</p> <p>Satsa på attraktiva tyngdpunkter</p> <p>Med tyngdpunkt menas områden i ytterstaden som har goda möjligheter att utvecklas till mångsidiga och täta stadsmiljöer med stor blandning av bostäder, parker, verksamheter och service. Nio områden är utvalda som tyngdpunkter. Gemensamt för dem är att de är viktiga knutpunkter i kollektivtrafiken och har god tillgång till service. Alla nio har olika utgångslägen och ska utvecklas från sina egna förutsättningar.</p>	<p>Enligt denna Översiktsplan för Stockholm ligger planområdet inom ett stadsutvecklingsområde och Marievik utgör en del av den centrala stadens utveckling.</p> <p>Det blir då av betydelse att undersöka hur Marievik kopplas samman med andra delar av staden, exempelvis hur gång- och cykelvägar är planerade.</p>

	<p>Vision 2040, Stockholms stad 2017. Ett policy-dokument beslutat i kommunfullmäktige 2017.</p>	<p>De övergripande målen är: Ett Stockholm som håller samman, Ett klimatsmart Stockholm, Ekonomiskt hållbart Stockholm samt ett Demokratiskt hållbart Stockholm</p>	<p>Hur bidrar Marievik till att hålla samman Stockholm och hur bidrar Marievik till ett demokratiskt hållbart Stockholm.</p>
	<p>Stockholm – en stad för alla</p> <p>Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning</p>	<p>Programmet har sju mål:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö. 2 Alla barn ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar 3 Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne 4 Alla barn ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen. 5 Allas arbetsförmåga ska tas tillvara 6 Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov 7 alla ska ges förutsättningar att delta och tillgodogöra sig fritidsverksamhet 	<p>För denna SKA är det främst mål för den fysiska planeringen, dvs 1, 6 och 7 som är aktuella.</p>
	<p>Från delad till enad stad.</p> <p>Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016</p>	<p>Rapport framtagen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Innehåller rekommendationer och åtgärder som staden kan vidta för att främja ett socialt hållbart Stockholm. Rapporten ger förslag på hur investeringar för hur en socialt hållbar stadsplanering kan styras.</p> <p>Åtgärder föreslås för att öka kunskaper och kompetens inom staden, för att stärka förutsättningarna för det lokala medskapandet samt förbättra verktygen i stadsplaneringen. En analysmodell föreslås för att stödja socialt värdeskapande. De sociala perspektiven ska finnas med genom hela planprocessen och intentionerna ska tydligt redovisas i stadsbyggnadsförslagen. I rapporten föreslås även en särskild satsning på utvalda profilprojekt för socialt hållbar stadsutveckling som kan främja kunskaps- och metodutveckling. Grunden ska vara fysiska investeringar som bidrar till att långsiktigt utveckla berörda platser. Innovativa lösningar och arbetssätt ska stimuleras och tydliga sociala målsättningar sätts upp. Insatser inom profilprojekten ska stärka social sammanhållning genom att främja tillit i lokalsamhället och överbryggande socialt kapital.</p>	<p>Rapporten lyfter fram behovet av ett socialt perspektiv i planprocessen och utgör grunden för att begära en SKB/SKA som underlag för detaljplanprocessen.</p> <p>Analysmodellen för Socialt värdeskapande lyfts fram som ett önskvärt verktyg. Målen om blandad stad och minskad boendesegregation lyfts också fram.</p>

		Fysiska investeringar ska stärka attraktivitet och motverka rumslig segregation. Bostadsbyggande ska bidra till minskad boendesegregation och innovativa boendelösningar kan prövas. Möjligheten att samordna fysiska investeringar med insatser som stimulerar lokal sysselsättning bör beaktas.	
 <p>Skillnadernas Stockholm Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016</p>	<p>Skillnadernas Stockholm</p> <p>Kommissionens gradering av Stockholm</p>	<p>Kommunfullmäktige i Stockholms stad beslutade inför 2015 att tillsätta en kommission för ett socialt hållbart Stockholm med uppdrag att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå åtgärder för hur Stockholms stad kan minska dessa skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i staden. Genom fördjupningar tas åtgärder fram fortlöpande som sedan kan integreras i ordinarie processer för ledning och styrning.</p> <p>Denna rapport beskriver och analyserar skillnaderna, deras orsaker och konsekvenser samt lämnar förslag på åtgärder.</p>	<p>För denna SKA är det väsentligt att se hur skillnader kan minska och sätta utvecklingen av Marievik i relation till det övergripande målet att minska skillnader i livsvillkor mellan olika bostadsområden.</p>
 <p>BARN KONVENTIONEN FN:s konvention om barnets rättigheter unicef</p>	<p>FN:s Barnkonvention</p>	<p>Barnkonventionen är bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn och antogs av FN 1989. Ratificerades av Sverige 1990. Förslag finns att Barnkonventionen ska inkorporeras i svensk lag 2018. Totalt finns 54 artiklar.</p>	<p>För SKA Marievik bedöms följande artiklar vara mest relevanta: Artikel 3, Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. Art 6, Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Art 12, Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad samt Art 31, rätt till fritid och lek.</p>
	<p>SDG 2030 - de globala hållbarhetsmålen, FN 2017</p>	<p>Agenda 2030 är ett globalt styrande dokument antaget av Förenta nationerna 2017 och utgörs av 17 globala mål som rör social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.</p>	<p>Specifikt för detta uppdrag berörs de sociala målen: 1, 3, 4, 5 8, 10, 11, 12, 16 och 17.</p>

Bilaga 2: Datainsamling: observationer, intervjuer, enkäter:

Platsbesök med observationer har gjorts vid följande tillfällen

- Höst: em november (dag?)
- Vinter em/kväll: 21 december
- Sen vår em/kväll, 4 maj
- Vår/sommar lunch/em 8 maj

Under platsbesöken räknades mötande/passande i olika kategorier; cykel, gående, joggande, fördelat på kvinnor/män. Generellt var det väldigt få ute under vintertid efter 18:00 medan lunch/em en solig dag i början av maj var Marievik en befolkad plats. Främst används bryggan/trapporna ner mot vattnet vid Milleniumstråket. Bänkarna uppe på kajen och i parken vid M19 var inte alls lika populära. Den dagen var alla soptunnor och papperskorgar fulla med kartonger och matlådor av plast så det var tydligt att lunch med låda ute var populärt!

Det var också en tydlig övervikt på män ute. Då vi saknar fördelning av hur många män resp kvinnor som jobbar i Marievik kan vi inte avgöra om det bero på den fördelningen eller om fler män än kvinnor ansåg att de kunde stanna ute en stund efter lunchtimmen och rörde sig ute i området efter arbetstid.

Intervjuer och enkäter

En del i datainsamlingen till SKA:n utgjordes av intervjuer. Intervjuer med nyckelpersoner valdes för att fånga så mycket kvalitativ information som möjligt på den korta tid som fanns till förfogande.

- Semistrukturerade intervjuer genomfördes med nyckelpersoner hos fastighetsägarna i Marievik under november och december 2017. Vid intervjuerna kartlades deras intentioner med området, deras förväntningar och antaganden ang framtida besökare, boende och arbetande i Marievik. Vid mötena diskuterades också eventuella sociala risker, t ex ang trygghet.
- Semistrukturerad intervju med landskapsarkitekterna på Andersson och Jönsson.
- Semistrukturerad intervju med representanter från Stockholm stads stadsbyggnadskontor samt SDF Liljeholmen
- Enkätundersökning till boende i BRF Vingården och Sjövikstrappan (9 svarande)
- Semistrukturerad gruppintervju med boende i BFR Sjövikstrappan och Entréhuset (4 deltagare)
- Strukturerade intervjuer (med frågeformulär) med arbetstagare i området (6 personer)

Frågeformulären till boende och arbetande redovisas sist i detta dokument.

Workshop med projektansvariga

Genom SBK:s försorg ordnades en workshop med deltagare från fastighetsbolag, arkitekter och projektutvecklare. De inledande slutsatserna från SKA:n redovisades och gruppen fick lämna återkoppling samt ge förslag och utvecklingsmöjligheter som kan gynna den sociala hållbarheten.

Frågeformulär, enkät till BRF:er

1. Hur länge har du bott här? (perspektiv på platsen under längre tid?)
2. Brukar du röra dig i området? (T ex gå till Marievik, Liljeholmen, Årsta skogen, Hornstull?) Andra ställen? Om inte, varför? Finns det någon plats i närheten du gärna går till? Någon du undviker? Väljer du olika beroende på tid på dygnet?
3. Vad är Marievik? Hur skulle du beskriva området Marievik? (Finns det en identitet eller är det en "vit fläck"?) Har du någon uppfattning om det är en viss grupp som kommer att köpa de nya lägenheterna i Marievik, ute på udden?
4. Hur används Marievik nu? Vilka använder området? Går du genom Marievik? Och i så fall, vilken väg tar du om du tex går till Hornstull? Eller till Liljeholmen? Följer kajen bort under Liljeholmsbron? Vad påverkar ditt val?
5. Nu planerar man för gångfartsgator och mer verksamheter, lokaler, caféer, restauranger och butiker i bottenvåningarna. Vad tror du, utifrån dina erfarenheter – kan det betyda att fler rör sig där även kvällar och helger? Kan det bli ett besöksmål, en destination, något man väljer? Är det några funktioner, något som påverkar dig, att du skulle välja platsen?
6. Frågor till föräldrar (eller andra som rör sig i området med barn) Hur ser du som förälder på miljön? Vart går du med barnen om ni spontant ska gå ut? Hur rör barnen sig i området? Skulle det vara bra med en lekplats i Marievik? Känns bra att gå dit?

Frågeformulär intervjuer arbetstagare, ute lunchtid:

1. Inledande

Har du hört om att finns planer för att bygga bostäder ute på udden?
(Vi är från Sweco för att kartlägga hur området används nu...)
Arbetar du i Marievik?
Eller bor du här? Eller besöker ändå?

2. Boende och vardagsliv

Vad är Marievik? Hur skulle du beskriva området Marievik? (Finns det en Identitet eller är det en "vit fläck"?)
Vilka använder platsen/ området? Vilka tror du bor och jobbar här? Andra grupper?

3. Trygghet och hälsa

Skulle du säga att det här en trygg plats? Nu, ikväll? Om vintern?

4. Plats att mötas

Du som jobbar här – har du några ställen du gillar, att hänga på?
Olika grupper möts?

5. Sammanhängande stad

Nu planerar man för mer verksamheter, lokaler, caféer, restauranger och butiker i bottenvåningarna.
Vad tror du, utifrån dina erfarenheter – kan det betyda att fler rör sig där även kvällar och helger?
Kan det bli ett besöksmål, en destination, något man väljer?
OM du skulle gå hit - är det några funktioner, något som påverkar dig, att du skulle välja platsen?

6. Mobilitet och trafiksäkerhet

Hur tar du dig hit? (Härifrån?)
Lätt svårt, finns barriärer?
Går eller cyklar? Och i så fall, vilken väg tar du?
Vad påverkar ditt val?

Inkl

Jämställdhetsanalys MARIEVIK

Granskningsversion

2019-02-15

Jorunn Rådberg

Emilia Hallin

Caroline Dahlbom

Inledning

I den sociala konsekvensanalysen (SKA) för Marievik har jämställdhetsperspektivet varit närvarande. Under projektets gång har frågan fått ett ökat fokus från s stadsbyggnadskontoret i Stockholm. De delar som berör jämställdheten har därför brutits ut för en fördjupad separat analys.

Inom ramen för SKA Marievik har det inte funnits möjligheter att göra separata workshops/intervjuer med ett särskilt fokus på jämställdhet. Därav finns ett fortsatt behov av fördjupning kring specifikt dessa frågor genom exempelvis fokusgrupper med flickor och kvinnor som använder området.

1 Jämställdhetsanalys Marievik

Som ett komplement till SKA Marievik har en jämställdhetsanalys utförts.

En jämställhetsanalys utgår från de kunskaper som finns om hur gruppen kvinnor respektive män tenderar att använda staden. Det är inte detsamma som att slå fast specifika olikheter mellan grupperna. Självklart finns det många individer som rör sig i och uppfattar staden på likartat vis oavsett om de räknas som män eller kvinnor.

Fördelen med att specifikt lyfta fram skillnader är att säkerställa att fler perspektiv och erfarenheter beaktas. Man vet exempelvis genom tidigare utförda trygghetsundersökningar att det är vanligare att kvinnor undviker vissa platser eller avstår från att vara ute vissa tider om de uppfattar miljön som otrygg.

Den övergripande målsättningen är att både kvinnor och män ska känna att de har full tillgång till de offentliga rummen och att de känner sig inkluderade att på olika sätt kan delta i aktiviteter och fritt röra sig utomhus. En vedertagen utgångspunkt är också att en miljö som fungerar för flickor och kvinnor också fungerar för pojkar och män. Upplevelsen av trygghet och en känsla av trivsel, delaktighet och en mer levande plats utan hinder oavsett kön är grunden för det jämställda perspektivet.

Metod

Planerna för Marievik har analyserats av en expertgrupp bestående av tre konsulter på Sweco med lång erfarenhet av jämställdhet och områdesanalyser. En workshop har hållits för att gå igenom olika aspekter som har betydelse för jämställdheten. Dessa har sedan kompletterats den befintliga sammanställningen i SKA Marievik.

Analysen har sammanställts utifrån Stockholms stad jämställdhetsmål¹ och överlappar till viss del SKA Marievik.

Utöver det bygger analysen på studier och rapporter som också är underlag till SKA Marievik.

Jämställd stad

Stadsplanering från ett feministiskt perspektiv ifrågasätter dominanta värderingar och strukturer. Den kan bidra med alternativa synvinklar och kunskap som har potential att förändra vår planeringspraktik mot mer rättvisa och demokratiska strukturer. Det kan handla om social rättvisa och mångfald knutna till krav på omfattande strukturella förändringar i samhället.

Feministisk stadsplanering handlar om hur vi skapar rum i vilka alla kan vistas på samma villkor. Utgå ifrån jämställdhet, men ifrågasätt underliggande värderingar, strukturer, kulturer etc. som reproducerar ett

¹ Program för ett jämställt Stockholm, Stockholms stad, 2017

ojämnt samhällssystem. En inkluderande stadsplanering som kan få framförallt kvinnor och barn att ta plats i det offentliga rummet och förändra maktbalansen i gaturummet. En jämställd stad ser till att den offentliga miljön inbjuder till att kvinnor och barn vill vistas där och upplever att de kan ta platserna i besittning.

Upplevelsen av trygghet i den offentliga miljön skiljer sig åt mellan könen. Flickor och kvinnor upplever i större utsträckning vissa platser som otrygga.² Den Nationella Trygghetsundersökningen visar att fler kvinnor uppger att de är otrygga i det offentliga rummet, jämfört med män. En viktig faktor som ökar tryggheten på en plats är en ökad jämställdhet. Under planering och dialogfas behövs därför ett särskilt fokus på uppsökande verksamhet riktad till just kvinnor och barn för att säkerställa att deras kunskaper och upplevelser av platsen verkligen tas tillvara. När de är trygga blir hela samhället det.

I stadens senaste översiktsplan³ lyfts målet att skapa en trygg och jämställd stadsmiljö:

”Stadsmiljön ska upplevas som trygg för alla. De allra flesta stockholmarna betraktar sig också som trygga i området där de bor, visar stadens undersökningar. Många känner sig likväl otrygga, med konsekvenser för vardagslivet. Det gäller särskilt kvinnor och flickor. Att främja trygghet är därför en viktig jämställdhetsfråga.

Det kan handla om utformningen av lek-och idrottsplatser, gestaltningen av gator, torg och andra mötesplatser. Till exempel skiljer sig bruket av platser för spontanidrott åt mellan könen. Staden bör därför arbeta uppsökande med dialog för att identifiera behov och möjligheter till en mer jämställd stadsmiljö där både kvinnor och män tar plats.”

Stockholms stads program för ett jämställt Stockholm 2017-12-11⁴.

Ett Stockholm för alla med fokus på jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar.

² Från delad till enad stad Översiktsplanering för social hållbarhet, Stockholms stad, 2016

³ Stockholms översiktsplan Stockholms stad, 2018

Programmet pekar ut sju fokusområden som är prioriterade för staden med utgångspunkt från de nationella jämställdhetsmålen.

”Jämställdhet råder när kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Jämställdhet beskriver förhållandet mellan kvinnor och män.”

”Det är också betydelsefullt att vara medveten om att grupper och individer har olika förutsättningar och möjligheter som inte bara beror på kön utan som kopplas ihop med föreställningar om etnicitet, könsidentitet eller uttryck, ålder, funktionsnedsättning, religiös tillhörighet eller socioekonomiska förhållanden. Därför är det viktigt att jämställdhetsarbetet sker normkritiskt och intersektionellt.”

Stadens arbete och mål för jämställdhet ska bidra till de nationella jämställdhetspolitiska målen med det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. En jämn fördelning av det obetalda hem-och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Analysen av Marievik utgår från de övergripande målen med tyngdpunkt på mål 4,5 och 6.

⁴ Program för ett jämställt Stockholm, Stockholms stad, 2017

1. En jämn fördelning av makt och inflytande

Frågan om makt och inflytande kan i det här sammanhanget kopplas till möjligheterna att påverka områdets framtida utformning. Förutom det vanliga samrådsförfarandet har flera andra metoder använts där berörda tillfrågats. Dessa finns redovisade i såväl barnkonsekvensanalys (BKA) Marievik och den sociala konsekvensanalysen. Vem har inflytande över planen för Marievik? Och hur kan Marievik bidra till en jämnare fördelning?

Nuläge Inom Barnkonsekvensanalysen (BKA:n) Marievik kom kvinnor inom barnomsorg till tals och även flickor i förskola, grundskola och gymnasium. Inom SKA Marievik skickades enkäter till närliggande bostadsrättsföreningar. Dessa besvarades till största delen av män runt pensionsåldern. Även vid inbjudan till gruppdiskussion var det ett par äldre män som anslöt sig. Men också en kvinna som var hemma med barn. En separat gruppdiskussion med kvinnor som arbetar i området planerades men kunde inte genomföras då deltagarna inte ansåg sig ha tid. Spontana intervjuer med kvinnor som arbetar i området genomfördes ute på kajen men även där var tiden en tydlig begränsning. Det är tydligt att för att fånga kvinnors synpunkter behövs mer omfattande insatser.

Medskick Fördjupad dialog med kvinnor som bor och arbetar i närområdet för att få en mer heltäckande bild över hur de uppfattar området och vad som blir resultatet om planförslaget genomförs.

2. Ekonomisk jämställdhet

Frågan om Marievik kan bidra till ökad ekonomisk jämställdhet kan inte besvaras inom analysen. Ur ett jämställdhetsperspektiv kan frågan knytas till om den framtida befolkningssammansättningen påverkas, t ex om det blir en skillnad i vilka som kan efterfråga de nybyggda lägenheterna.

Bland yngre grupper kan man anta att möjligheterna att efterfråga de aktuella bostäderna är ganska lika. Många yngre kvinnor har skaffat hög

utbildning och goda inkomster. Däremot är äldre kvinnor är överrepresenterade bland dem som har en mycket låg pension.

Nuläge Utifrån inkomstnivåerna i Liljeholmen⁵. kan man utläsa att det är personer med förhållandevis hög inkomst som kunnat flytta in i de närbelägna bostadsområdena längs Liljeholmskajen, Nyboda Östra och Årstadal.

Konsekvenser De bostäder som tillförs kommer även de att vara bostadsrätter. I planen ingår inte hyresrätter, studentlägenheter, LSS-boenden eller andra boendeformer än bostadsrätter. I dagsläget är det inte beslutat om vilka storlekar det kommer att röra sig om men preliminära uppgifter från utvecklarna är mindre lägenheter. Sammantaget gör det att endast personer med goda ekonomiska möjligheter kan efterfråga de nybyggda bostäderna precis som i de närliggande områdena vid Liljeholmskajen och Nyboda Östra. Därmed är det en utmaning om man önskar att även t ex ensamstående med barn eller äldre kvinnor ska kunna få tillgång till de nybyggda bostäderna.

Medskick Effekter av fördelning av lägenhetsstorlekar för framtida befolkningssammansättning behöver också undersökas vidare.

3. Jämställd utbildning

Det ligger utanför ramen till denna analys att avgöra om Marievik påverkar i någon riktning när det gäller jämställd utbildning.

Nuläge I områdets närhet finns två gymnasieskolor med varierat utbud för både tjejer och killar. Dels Grillska Gymnasiet med en idrottsinriktning kombinerat med flera praktiska program med en traditionellt kvinnlig målgrupp exempelvis inom skönhetsvård, vård och omsorg, handel. Dels Internationella kunskapsgymnasiet som fokuserar på de teoretiska programmen natur, teknik och samhällsvetenskapliga samt humanistiska

⁵ SKA Marievik, kap 2.1 Befolkning och social struktur, Sweco 2018

programmen. Ungdomar från de båda skolorna tillbringar tid i Marievik dagtid och området är därmed en betydelsefull del av deras skolmiljö.

4. En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgs- arbetet

Kvinnor har fortfarande det primära ansvaret för omsorgen om barn och familj. De reser också oftare kollektivt. Frågor som trafikmiljö och kopplingar till andra områden blir därför centrala för hur enkelt det obetalda hemarbetet kan utföras. Exempelvis om barnen själva kan röra sig till vänner eller fritidsaktiviteter, till fots, med cykel eller med kollektivtrafik. Om det är lättillgängligt att handla och utföra vardagens ärenden. Det i sin tur påverkar den totala tidsåtgången för omsorgsarbetet i en familj.

Om den byggda miljön kan påverka en omfördelning inom familjen är däremot svårare att avgöra. Om bostadsområdet känns intressant och attraktiv och med bra möjligheter att ta del av stadens utbud och aktiviteter kan det kanske var något som bidrar till att män väljer att ta mer föräldraledigt. Där kan även möjligheterna att knyta kontakter och skapa nätverk i närområdet ha betydelse.

Ur ett jämställdhetsperspektiv blir det även viktigt att se till att föräldrar har platser där de kan mötas och knyta kontakter. Det ger möjligheter till socialt stöd och avlastning och minskar risken för att den förälder som är hemma blir isolerad. Exempel på sådana mötesplatser som fyller en stor funktion är öppna förskolor och lekplatser som utformas med tanke på möten, t ex med våderskydd.

Nuläge Inom gångavstånd från de planerade bostäderna finns förskolor, grundskolor, högstadieskolor samt gymnasieskolor. Befintliga låg- och mellanstadieskolor ligger inom ca 300 – 500 m från de planerade bostäderna ute på udden.

Tillgången till kollektivtrafik är god. Marievik ligger nära Liljeholmen som är en trafiknod med goda kommunikationer med buss, tunnelbana och spårväg till andra delar av Stockholm, samt någon kilometer från Årstaberg

som erbjuder pendeltåg. Från/till Liljeholmen är det dock en passage med låg trafiksäkerhet idag med flera riskfyllda ej planskilda korsningar (Bild 2).

Trafikutredningen "Gata och trafik i Marievik" visar att nuvarande trafiksituation påverkar möjligheterna att röra sig säkert till fots och med cykel i området på ett negativt sätt. Transporter, exempelvis taxi och leveranser till lastkajer i kontorshusen, gör att området genererar en hel del trafik. Med gång och cykel är det relativt säkert att ta sig åt sydost, men svårare mot Södermalm över Liljeholmsbron, med smala gångbanor som löper intill starkt trafikerade dubbelriktade cykelbanor. (Bild 1)

Det råder brist på gemensamma mötesplatser i området liksom i intilliggande Årstadal och Liljeholmskajen. Framförallt under den mörka årstiden då väderförhållandena gör utemiljön mindre attraktiv. Några mötes- eller samlingslokaler för allmänheten finns varken i Marievik eller närområdet. De mötesplatser som finns är utomhus.

I Marievik finns en befintlig parkanläggning på privat mark vid f.d. Modecenter, "M19". De två lekplatser som finns utanför Marievik används av förskolorna omkring och har en hög belastning. En skogspark har nyligen tillförts i södra delen av Årstaberg men den är högt placerad på ganska långt avstånd från de planerade bostäderna i Marievik.

En mötesplats som används av många yngre kvinnor är kajen och trätrapporna som följer kajkanten från Milleniumstråket bort till parken vid M19. Utanför planområdet finns det stora öppna Sjövikstorget som har

Bild 1: Dubbelriktad cykelbana korsar gångvägen till Marievik. Då det är en pendlarled kommer cyklar ibland i mycket hög fart ner från bron. Foto Jorunn Rådborg, Sweco

många olika funktioner och fungerar som mötesplats för barn och vuxna så snart vädret tillåter.

Runt närliggande Sjövikstorget finns restauranger med uteserveringar. Ett par mindre caféer finns också men inte inom själva planområdet.

Konsekvenser Förhoppningen från fastighetsägarna i Marievik är att de nya bostäderna ska göra att underlaget ökar för mer service och butiker. Det kan göra att vardagliga ärenden kan utföras närmare hemmet. På nära håll finns dessutom både utbudet i Hornstull och Liljeholmen.

Nya mötesplatser planeras i Marievik:

- Den befintliga parken vid M19 rustas upp och utökas. Tanken är en plats där många olika grupper kan mötas, både män och kvinnor, barn, föräldrar, äldre, kontorsanställda, och utformas för arbete, vila, lek och aktivitet. En ny park med lek och aktivitetsmöjligheter. planeras även ute vid Marieviks udde, i kvarteret M15.
- På Milleniumstråket och gångfartsgatorna tillkommer sittplatser.
- Kajen breddas och ett förslag är att den även förses med ett bad i form av en brygganläggning med bassäng ute i viken. Badplatsen blir sannolikt en viktig plats att mötas utöver de parker som också skapas.
- Samtidigt försvinner trätrapporna som nu nyttjas flitigt av ungdomar från gymnasieskolorna. Det är en plats som är populär bland flickor och yngre kvinnor. (Bild 2)
- De slutna upphöjda innergårdarna kan bli mötesplatser för lägenhetsinnehavarna men tre av dessa kommer att vara inhägnade delar av förskolorna. På bostadshusens tak planeras terrasser där de boende kan mötas under den varma årstiden.

Några lokaler specifikt för möten och sammankomster kommer inte att tillskapas genom planen. Förslagets effekter på platser att mötas bedöms gynna män och kvinnor i en likvärdig omfattning.

Enligt planförslaget behålls befintlig gatustruktur och en ny lokalgata skapas vid M15 (Marieviks udde). Gatorna regleras som gångfartsområde vilket innebär att fordonsförare har väjningsplikt mot gående. Gångfartsområdet utformas med möblering över gatan för att skapa möjlighet för vistelse och för att gående ska utnyttja hela ytan.

Bild 2: Trapporna i trä längs kajen nyttjas mycket under sommarhalvåret. Många unga kvinnor/flickor trivs i ett delvis avskilt läge som passar att samtala i grupper. Foto Jorunn Rådberg/Sweco

Från de nya bostäderna kommer det att finnas goda möjligheter för barn att röra sig till fots på gåfartsgatorna fram till och med Sjövikstorget. Därefter måste en större genomfartsgata korsas för att nå områdets skolor. Gåfartsgator kan vara bra ur ett socialt hållbarhetsperspektiv utifrån att barnen ges företräde och kan röra sig fritt men det beror på om även föräldrarna anser att det är trafiksäkert. Promenadstråket längs kajen kan upplevas som än mer riskfyllt.

Mål 4. Jämn fördelning av det obetalda hem - och omsorgsarbetet

Strukturer som underlättar vardagslivet

- Bostäder
- Kontor/Verksamhet
- Ny förskola
- Befintliga och nya aktiva bottenvåningar
- Nya lekpark

Medskick En jämnare fördelning av det obetalda hemarbetet kan förhoppningsvis gynnas av kvinnors och mäns möjligheter att bygga ett socialt nätverk i sitt närområde. Det sociala kapitalet bedöms öka om det finns goda förutsättningar att människor spontant råkar varandra och känner igen sina grannar. Stråken och de gemensamma ytor blir värdefulla. Utforma platserna så att många lockas ut i närområdet och väljer att stanna till. Vinster är ökad trygghet och hemkänsla. (Se bild 3) Går det att använda årstidsvariationer och exempelvis skapa en skridskobana för alla som mötesplats på vintern?⁶

Samtidigt är det viktigt att även utforma platser som mer uttalat tilltalar flickor och kvinnor för att uppmuntra dem att ta plats i det offentliga rummet. Exempelvis att ytan inbjuder till att samtala genom att erbjuda mer avskildhet och sittplatser vända mot varandra samt ge platsen identitet genom att utforma miljön i samverkan med tilltänkta användare. Detta för att kompensera för att pojkar och män generellt brukar ta utemiljöer i anspråk i högre grad, framförallt platser som signalerar aktivitet. Se även avsnitt 5 jämställd hälsa.

Skapa möjligheter för föräldrar att mötas, som öppen förskola och lekplatser som utformas med tanke på möten, t ex med väderskydd.

Bland de boende i närliggande BRF:er som tillfrågats lyftes behovet av samlingsplatser, t ex fritidsgårdar, för ungdomarna.⁷ De små barn som flyttade in när husen färdigställdes från 2010 och framåt behöver strax trygga mötesplatser utanför hemmet. Ur ett jämställdhetsperspektiv blir det av betydelse att erbjuda trygga och attraktiva mötesplatser som tilltalar unga tjejer och även ser till att dessa placeras i en omgivning som upplevs trygg och enkel att nå. Samlings- och kulturlokaler för möten mellan olika grupper inomhus bör också beaktas. Ett bibliotek med rum för möten vore en bra åtgärd för att åstadkomma detta.⁸

Skolvägarna konkurrerar med biltrafiken även om det ska ske på de gåendes villkor. Det kan behövas åtgärder för att skapa trygga skolvägar inne i området så att barn väljer innergatorna och inte följer den höga kajen. Om skolvägarna upplevs som tryggare kan barnen ta sig till och från

Bild 3: Närbelägna Sjövikstorget är en populär plats där både vuxna och barn möts en solig eftermiddag. Foto Jorunn Rådberg/Sweco

skolorna utan att en förälder behöver följa med eller skjutsa med bil vilket frigör tid.

⁶ Workshop om social hållbarhet

⁷ Grupptervju med kringboende

⁸ Workshop om social hållbarhet

5. Jämställd hälsa

Hälsa är ofta kopplat till möjligheten till att röra sig till fots och med cykel, vilket i sin tur berörs av trygghet. Närhet och tillgång till att kunna promenera, idrotta och träna berör också hälsa.

En studie som Stockholms stads idrottsförvaltning utförde under 2016 visar att enbart 20 procent av de som utnyttjar landets spontanidrottsanläggningar är tjejer. Därmed är spontanidrottsanläggningar långt sämre mätt i jämställdhet jämfört med tävlingsidrotten där det är 60 - 40 procent.

Nuläge Närheten till Årstaskogen och andra grönområden gör att det finns goda möjligheter till motion utomhus. Runt Årstaviken finns promenadvägar och broarna som förbinder området med Södermalm gör att det bildas ett promenad- och cykelstråk runt Årstaviken som nyttjas av många.

Möjligheter till friskvård finns även genom både befintligt gym och vårdcentral. Funktioner som blir än mer viktiga att behålla i området när bostäder tillkommer. Det finns även andra idrottsfaciliteter som idrottshallar, fotbollsplan och ishall i närområdena Liljeholmen och Årsta. Dessa anläggningar är av en typ som vanligen lockar fler män och pojkar.

När det gäller kvinnors nyttjande av utemiljön finns starka kopplingar till trygghet och säkerhet. Om miljön inte upplevs som trygg minskar kvinnors rörelse ute vilket starkt begränsar möjligheten till vardagsmotion, t ex i form av promenader eller löpning. Detta behandlas mer under punkt sex.

Konsekvenser Möjligheterna att röra sig ute ökar genom att utemiljön blir mer attraktiv. Upprustning av gångstråk, ny belysning och platser för aktivitet längs kajen och i de två parkerna leder troligen till en tryggare upplevelse även under den mörka årstiden. Promenadstråket längst vattnet

⁹ Planeringsunderlag för trygga och jämställda parker i Kalmar kommun

¹⁰ Begreppen beskriver de sociala sammanhang som skapas i det offentliga rummet där vi kan betrakta människor som aktörer på en scen. Vi kommunicerar och interagera med varandra samtidigt som vi iaktas av vår omgivning. Ur ett jämställdhetsperspektiv är det fördelaktigt att en plats innehåller möjligheterna att vara både on, back och off – stage. Ex: Platser för fysisk aktivitet. Att kunna träna

blir troligen också mer befolkat men fortfarande återstår att förbättra belysning och utemiljö i anslutning till planområdet under Liljeholmsbron och vidare åt nordväst till Gröndal.

Inom planområdet för Marievik planeras flera mindre platser för spontanidrott. Inom parken M19 finns plats för en dansbana och park M15 planeras utrymme för bollspel. Parkernas utformning bjuder också in till olika typer av aktiviteter och spontanidrott.

Då framtida boende troligen motsvarar de grupper som flyttat in i Liljeholmen, som har hög utbildning och socioekonomisk nivå, kan man anta att sjukfrånvaron kommer att vara på samma låga nivå som i närområdet. Buller och föroreningar kommer inte att helt gå att undvika men befintliga underlag visar att detta troligen inte bidrar till en påtaglig risk för ökad ohälsa. Underlagen ger därmed inte anledning att tro att det skulle ge upphov till skillnader i mäns och kvinnors hälsa.

Medskick För att bidra till en mer jämställd hälsa behöver det läggas vikt vid utformningen av platser för spontanidrott och aktivitet. För att uppnå mer jämställda platser finns ett antal utformningsprinciper att följa⁹:

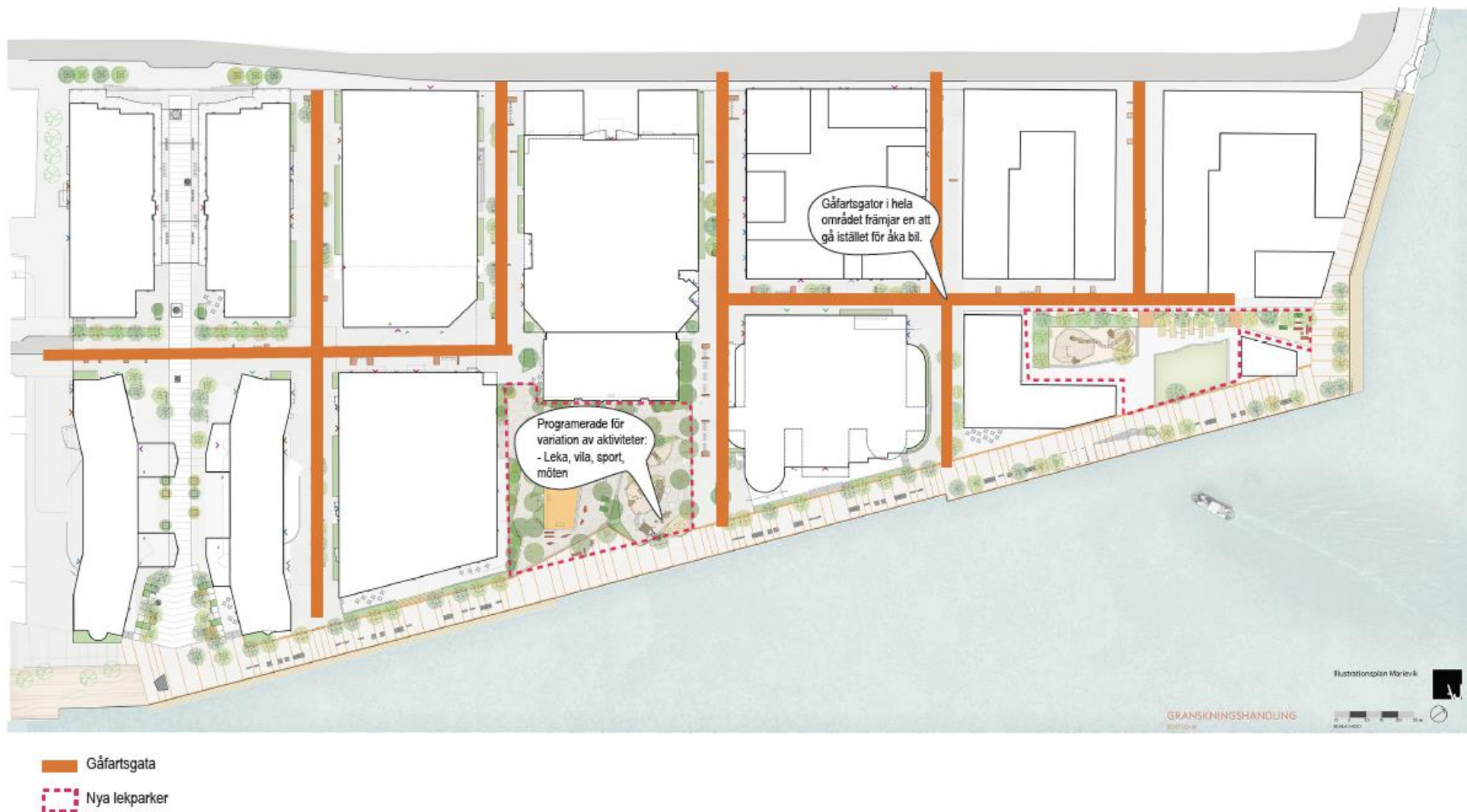
1. Multifunktionella, flexibla platser med ett varierat innehåll
2. Plats som möjliggör för besökare att vara on stage, off stage och back stage – både vid vila och vid fysisk aktivitet ¹⁰
3. God orienterbarhet till och inom platsen
4. Undvik stereotypa normer av kvinnor och män i bild- och figurval
5. Omhändertagen miljö
6. Leksäkert och hållbart

I Marievik uppfylls 1,2,3 och 6. Även punkt 4 och 5 kan komma att uppnås med det är punkter som inte kan bedömas i detta skede.

ifred back stage innan man ger sig ut i ett större sammanhang ökar tryggheten och möjlighet för fler att våga använda platser som är av on stage-karaktär.

Mål 5. Jämställd hälsa - ett mer balanserat utbud av fritidsaktiviteter

En fysiskmiljö som bidrar till ett mer aktivt liv

6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Frågan om en jämställd stad kopplas ofta till trygghet eftersom det ofta avgör vilket utrymme kvinnor tar i det offentliga rummet under olika tider av dygnet. Trygghet är en individuell värdering av upplevd risk för att utsättas för brott eller olyckor. Även om den faktiska risken att råka ut för våld är större i den egna bostaden tenderar kvinnor att vara betydligt mer uppmärksamma på eventuella risker i utemiljön. Utformningen av de gemensamma ytorna blir därmed av stor betydelse för kvinnors upplevda valmöjligheter i vardagen. Den betydligt större omfattningen av våld i nära relationer är dock svår att hantera inom ramen för stadsplanering. Få människor i rörelse på en plats gör att den lätt uppfattas som otrygg. Samtidigt kan närvaro av stora grupper av personer som kan uppfattas som hotfulla också skapa otrygghet för den som kan känna sig utsatt eller i underläge.

Nuläge I dagsläget avfolkas Marievik kvällstid då det är få människor som har anledning att röra sig där. Endast ett fåtal stråk befolkas. Boende i Årstadal och Liljeholmskajen som ska till och från kollektivtrafiken vid Liljeholmstorget passerar genom det så kallade Milleniestråket. Längs själva kajen rör sig folk i viss mån även sedan det blivit mörkt, exempelvis cyklist, hundägare, joggare. Inne i området och längs Årstaängsvägen är delar där få går sedan kontoren lämnats för dagen. Det är också tydligt att parkeringarna under bron och längs Årstaängsvägen överges tidigt på kvällen.

Det är också stora skillnader beroende på årstid då kajen är betydligt mer befolkad sommartid. Vid kajen finns även en marina som stundtals dragit till sig polisens intresse. För några av de kringboende innebar marinan att de valde att inte gå förbi där på kvällen medan det för en annan var tryggt att det var folk på båtarna.

Trygghet är en fråga som får konsekvenser för vardagslivet, främst för kvinnor. I de intervjuer som gjordes inom ramen för den sociala konsekvensanalysen framgår att dessa skillnader även gäller Marievik. De män som svarade på enkäten till bostadsrättsinnehavarna ansåg sig trygga ute alla tider på dygnet. Det gällde även de intervjuade manliga kontorsarbetarna i området medan ett par kvinnor var mer tveksamma rörande området kvällstid. Det framkom även i samtal med de berörda fastighetsägarna. Särskilt nämndes parkeringsytan under Liljeholmsbron

och att det innebar att kvinnor valde att inte arbeta sent om de parkerat bilen där. Området längs själva kajen upplevdes som tryggt.

Stadens trygghetsundersökning 2017 är inte uppdelad i gruppen kvinnor och män. Däremot kan man utläsa att oron för att utsättas för sexuella trakasserier har dubblerats i stort sett i alla områden i Stockholm sedan mätningen innan, år 2014, så även i Liljeholmen. Även oron för våldtäkt har ökat sedan 2014 i hela Stockholm från 8 till 12 % och motsvarande utveckling gäller även Liljeholmen. Oro för att vistas på perrong i kollektivtrafik, att utsättas för rån eller brott i närområdet har ökat något, likaså den upplevda otryggheten i bostadsområdet. Det gäller både Stockholms som helhet och Liljeholmen. Undantaget är frågan om oro för att gå hem från kollektivtrafik – där har oron minskat i Liljeholmen. Se bild 4.

Samtidigt syns inte detta alls i form av rapportering om ökad utsatthet, tvärtom verkar utsattheten för alla sorters brott ha gått ner i Liljeholmen eller vara på samma låga nivå.

En tolkning kan vara att säkerheten är hög men att det finns behov av att förbättra tryggheten för kvinnor så att de inte deras möjligheter röra sig ute kvällstid begränsas av att miljön känns osäker.

Konsekvenser Med den nya planen kommer udden att bli mer befolkad och bostäder vändas mot parkeringen/ Årstaängsvägen vilket troligen kommer att innebära en ökad trygghet även här. Även de förbättringar som planeras avseende belysning och planteringar kommer troligen att öka tryggheten betydligt.

I den nya planen finns utrymme för att bygga ett hotell centralt i Marievik. Det är en verksamhet som bedöms öka tryggheten genom att området blir mer befolkat även kvällen och nattetid.

Vid Milleniumstråket föreslås att bottenvåningarna i kvarteren vid kajen flyttas ut längs pelarraden så att de stora överhängen försvinner. Även det kan bidra positivt till tryggheten genom att det blir en mer överblickbar miljö.

En föreslagen utbyggnad i form av två flyglar på vardera sidan av entrén till f.d. "Modecenter" (M19) på Årstaängsvägen skapar ett dolt utrymme som

inte är överblickbart annat än när man går precis förbi. Det kan i sin tur skapa en otryggare miljö för den som går längs vägen.

Ett parkeringshus som upplevs som ödsligt efter kontorstid ersätts med bostadshus.

De nya fastigheterna kommer att ha lokaler i bottenvåningarna. De ska kunna inrymma verksamheter som även är öppna kvällstid som t ex närlivsbutiker, caféer och restauranger, vilket i sin tur ökar rörelsen och närvaron i området och därmed ökar den upplevda tryggheten.

Generellt betyder planförslaget att området kommer användas betydligt mer även utanför arbetstid vilket sannolikt kommer att öka tryggheten i området. Ett hotell skulle bli än mer positivt ur den synvinkeln. De upphöjda bostadsgårdarna förbättrar också tryggheten eftersom den offentliga och

Oro för att under kvällstid gå hem från den närmaste stationen för T-bana, pendeltåg eller tvärbana

Stadsdelar i Hägersten-Liljeholmen sdo

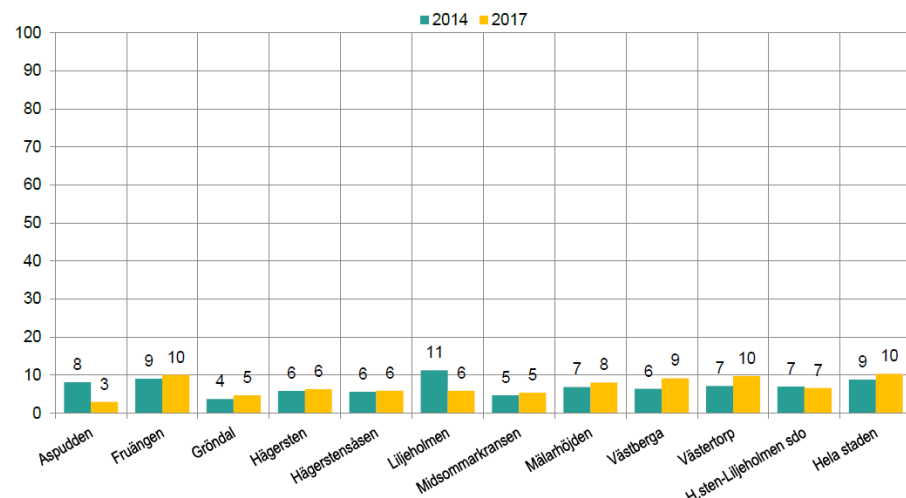

Bild 6: På frågan om oro för att gå hem kvällstid sticker Liljeholmen ut med en positiv utveckling. Stockholms trygghetsundersökning 2017, Sweco

privata marken särskiljs och det är lättare att veta vilka som uppehåller sig där när gårdarna bara blir tillgängliga för boende.

Medskick Trygghetsfrågan behöver analyseras djupare inför den framtida planeringen framförallt med utgångspunkten att skapa en miljö där kvinnor och flickor upplever en trygg och inkluderande utemiljö. Då blir miljön trygg för alla.

Att ge området ett hotell bör prioriteras ur trygghetssynpunkt då det skapar fler ögon på parken och mer aktivitet i södra delen av Marievik på kvällar och helger.

Tydliggör också hur bottenvåningarna skall planeras för att främja kontakt mellan inne och ute, samt aktiva bottenvåningar. Förtydliga också siktlinjer och överblickbarhet i området för ökad trygghet. Hur säkerställer projektet att det verkligen blir verksamheter som ger fler ögon kvällstid?

Genomför mörkervandringar och sätt provbelysning tillsammans med en referensgrupp med kvinnor för att få kunskap om vilka lösningar som bäst ökar tryggheten för dem. T ex avskärmad, indirekt belysning på fasader som inte bländar.

Även under byggskedet är det av vikt att platsen inte upplevs som övergiven. I det nuvarande skedet när kontorsfastigheter tomställts uppstår öde platser som kan inbjuda till brott och som försämrar den upplevda tryggheten. Något som kan prägla platsen även i senare skede.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: I den fortsatta utvecklingen av Marievik rekommenderas starkt att samverka med andra markägare som exempelvis Jernhusen för att förbättra tryggheten under Liljeholmsbron och stråket bort mot Gröndal. Genom att aktivera platser och fundera över möjliga målgrupper kan även de delarna upplevas som tryggare under hela dygnet.

Mål 6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Främst fysiska elemnt som bidrar till ökad trygghet

- Bostäder
- Kontor/Verksamhet
- Olika typer av belysning
- Befintliga och nya aktiva bottenvåningar
- Siktlinjer
- Nya lekparkar

- Bostäder som befolkar området dygnet runt
- Fler verksamheter och butiker i bottenvåningarna som skapar aktivitet och liv i gatunivå
- Uteserveringar längs kajen bidrar till att befolka stråket
- Ökad orienterbarhet när stråk blir tydligare definierade och buskar/träd som bryter siktlinjer
- Bättre belysning dygnet och året runt som bidrar till ökad trygghet
- Tydliga stråk och entreér

Sammanfattande analysresultat – hur kan planerna för Marievik bidra till ökad jämställdhet?

Fördjupad dialog med kvinnor som arbetar i Marievik för att få en mer heltäckande bild över hur de uppfattar området och vad som blir resultatet om planförslaget genomförs.

Trygghetsfrågan behöver analyseras djupare inför den framtida planeringen framförallt med utgångspunkten att skapa en miljö där kvinnor och tjejer upplever en trygg och inkluderande utemiljö.

Effekter av fördelning av lägenhetsstorlekar för framtida befolkningssammansättning behöver också undersökas vidare.

För att bidra till en mer jämställd hälsa behöver det läggas vikt vid utformningen av platser för spontanidrott och aktiviteter.

En jämnare fördelning av det obetalda hemarbetet kan förhoppningsvis gynnas av kvinnors och mäns möjligheter att bygga ett socialt nätverk i sitt närområde. Utforma platser så att många lockas ut i närområdet och väljer att stanna till för att mötas.

Att ge området ett hotell bör prioriteras ur trygghetssynpunkt då det skapar fler ögon på parken och mer aktivitet i södra delen av Marievik på kvällar och helger.

Tydliggör också hur bottenvåningarna skall planeras för att främja kontakt mellan inne och ute, samt aktiva bottenvåningar. Säkerställer att projektet att det verkligen blir verksamheter som ger fler ögon kvällstid genom gemensamma överenskommelser och riktlinjer för lokalerna.

Genomför mörker-/trygghetsvandringar och sätt provbelysning tillsammans med en referensgrupp med kvinnor för att få kunskap om vilka lösningar som bäst ökar tryggheten för dem.

Även under byggskedet är det av vikt att platsen inte upplevs som övergiven. I det nuvarande skedet när kontorsfastigheter tomställts uppstår öde platser som kan inbjuda till brott. Något som sedan kan prägla platsen även i senare skede.

UTANFÖR PLANOMRÅDET: I den fortsatta utvecklingen av Marievik rekommenderas starkt att samverka med andra markägare som exempelvis Jernhusen för att förbättra tryggheten under Liljeholmsbron och stråket bort mot Gröndal. Genom att aktivera platser och fundera över möjliga målgrupper kan även de delarna upplevas som tryggare under hela dygnet.

.

REFERENSER

Projektmöte den 7 november 2017 med projektutvecklarna, JM:s kontor i Marievik.

Möte med JM, Benny Svärd och Gunnar Landing den 10 november 2017 på Swecos kontor.

Möte med Castellum, Liv Ödman den 27 november 2017.

Möte med Tobin properties, Adelina Mehra den 28 november 2017.

Möte AMF Maria Norin, Bo Wintzell, samt Per Helgesson den 28 november 2017.

Möte med Newsec, Bengt Säberg den 30 november 2017.

Möte med AJ Arkitekter Anna Englund den 20 december 2017.

Möte med Stockholms stad, Britt Berntsson, Siri Andersson, Anneli Eskilsson den 31 januari 2018.

Möte med Equator Jana Becker den 2 februari 2018.

Möte med AJ Arkitekter, Equator och Bengt Ydenius den 15 februari 2018.

Workshop kring social hållbarhet med projektgruppen och utvecklare i Marieviksprojektet den 20 februari 2018.

Workshop om jämställdhet Marievik med Caroline Dahlbom, Emilia Hallin och Jorunn Rådberg, Sweco, den 4 december 2018.

Skisser på nytt förslag M15 från JM

Beskrivning av nytt planförslag Castellum.

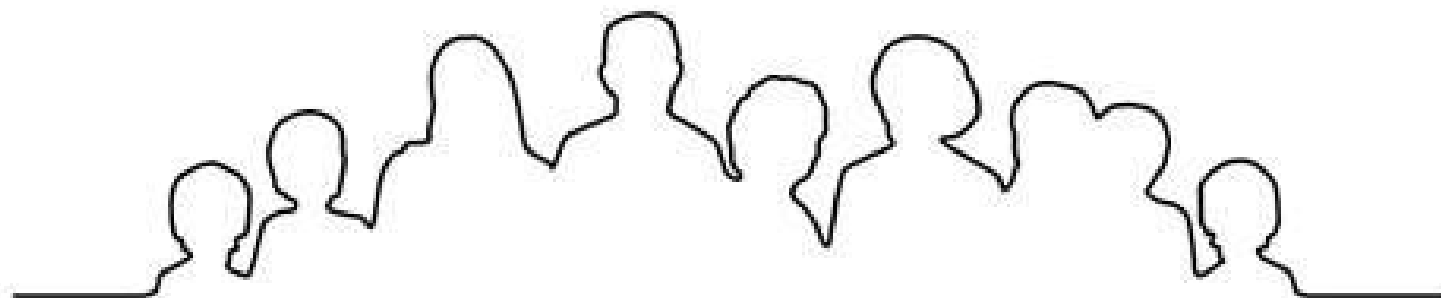
Stockholms stad (2018) Översiktsplan

Stockholms stad (2011) *Stockholm – en stad för alla. Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011–2016*. Stockholm: Stockholms stad.

Stockholms stad (2017) *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*. Stockholm: Stockholms stad.

Stockholms stad (2017) *Program för ett jämställt Stockholm*. Stockholm: Stockholms stad.

Kvalitetsprogrammet Marievik

SOCIAL SUSTAINABILITY

BILAGA 4 Revidering av BKA Marievik 2016

1 Barnkonsekvensanalysen 2016

Barnkonsekvensanalysen för Marievik gjordes hösten 2015 och första kvartalet 2016. Syftet med Barnkonsekvensanalys för Marievik var att beskriva konsekvenserna för barn och ungdomar av det då framtagna planförslaget. Konsekvenser, både inom planområdet och i planområdets närmiljö (framförallt Årstadal och sydvästra Södermalm), beskrevs och förslag gavs på åtgärder som kunde förbättra Marievik ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Dialoger genomfördes på en förskola, en grundskola och en gymnasieskola i eller nära Marievik.

1.1 Sammanfattade slutsatser från BKA Marievik 2016

Analysen av Marievik och Årstadal ur ett barnperspektiv visar att ytor för barn är hårt utnyttjade redan idag och med exploateringen i Marievik kommer det att bli ett övertryck på grön- och parkytor. När hela Årstadal är färdigbyggt, med Marievik som en del, kommer det att bo ca 1800 förskolebarn i området vilket är mer än en fördubbling av dagens 700. De kommande förskolorna kommer att ha lekytor på ca 10 m²/barn, vilket gör barngrupperna beroende av grön och lekytor i planområdet och i områdets närmiljö. Marievik är omgivet av stora barriärer och bristfälliga kopplingar till kringområdena vilket gör att bristen på ytor för barn bör lösas inom planförslaget.

De nya kvarteren blir täta med mycket höga hus, där buller, vind och skugga gör att miljön bedöms inte kommer vara tillräckligt bra för barn och unga. Barn och unga kommer dock röra sig och vistas på alla platser och stråk som därmed behöver utformas utifrån barnens bästa. I dialogerna har det framkommit att kajen och gatorna är extra viktiga för barn. Längs kajen bör lägre bryggor anläggas så att avståndet ner till vattnet minskar. Leveransfria tider borde förekomma så att förskolegrupper och andra barn kan röra sig säkert längs de trygga zonerna. Där gångfartsområde tillämpas bör det finnas trygga zoner.

De negativa konsekvenserna av planerna för Marievik berör mest de yngre barnen i åldrarna ca 1–13 år. Orsaken till det är att de yngre barnen blir mer påverkade av bristen på lek- och grönyta i närheten och att de stora barriärerna kring området begränsar deras rörelsefrihet.

Flera konsekvenser för ungdomar (14–18 år) är snarare positiva eftersom kajen blir tillgänglig, funktionsblandningen gör det tryggare och nya målpunkter, som ställen att hänga och fika, på blir fler.

Slutsatser från Barnkonsekvensanalys Marievik 2016, Sweco

- Kombinationen av brist på grön- och lekytor inom området och barriärerna mot omgivande områden är negativt ur ett barn- och ungdomsperspektiv
- Befintliga friytor för barn i förskoleåldern är hårt utnyttjade redan idag av barn från Årstadal
- Befintliga förskolegårdar i Årstadal är små eller obefintliga och de publika ytorna kommer med en ökande barngrupp utsättas för hårt slitage
- Det finns en risk att nya förskolegrupper i Marievik inte får plats i parkerna för att förskolor från närområdena också använder ytorna
- Kopplingarna till andra områden är dåliga idag och viktiga att åtgärda. Länken till Liljeholmen och Trekanten upplevs som otrygg, och gång- och cykelbanan på Liljeholmsbron är för smal för promenader med förskolegrupper
- Det finns flera farliga element för barn i området idag där trafik och kajerna är de farligaste
- Alla nya platser som skapas måste gestaltas efter barn och ungdomars behov och vara tillåtande och tåla lek
- Kajen med den stora nivåskillnaden ner till vattnet upplevs av yngre barn som riskfylld och otrygg
- Kajen bör gestaltas för att minska risker för barn, bland annat genom att locka dem att vistas på insidan av kajen. Med en brygga utanför kajen kan avståndet till vattnet minskas
- Gångfartsområdena måste gestaltas tydligt för att undvika konflikter. Med skyddade zoner och en god överblick kan detta uppnås
- Transporter skulle kunna schemaläggas på tidpunkter då barn inte vistas lika mycket på gatorna
- Konst i ögonhöjd och kreativt utformade fasader gör gatumiljön mer barnvänlig
- "Chillställen" med bra lokalklimat efterfrågas av ungdomar

1.2 Barnperspektivet i Stockholms stad samrådsredogörelse och förslag till beslut rörande 2015 års planförslag¹.

Som ett svar på slutsatserna från samråden och BKA:n (samrådsredogörelsen, april 2017) framhöll Stockholms stadsbyggnadskontor (SBK) bland annat att:

"varje fastighet som ska inhysa en förskola avsätter minst 10 kvm uteyta/barn inom kvartersmark. Även den allmänna parkytan inom planområdet föreslås utökas i förhållande till samrådsförslaget."

"Stadsbyggnadskontoret ser svårigheten med att skapa goda ljusförhållanden på förskolegårdar/gårdar inom kvartersmark och samtidigt ha en hög täthet bebyggelse kring gården. Att gårdarna till stor del blir skuggade under större delen av dagen, eller att endast en mindre del av gården är solbelyst, är en konsekvens av den täta staden när även andra intressen än barnens behov ska hanteras. Förmiddagssol på gården ska dock eftersträvas. Kompletterande lösningar som tillsammans ger en bra utemiljö behöver tillämpas, där närheten till bra allmänna parker blir en viktig förutsättning."

I ställningstagandet inför utställning av förslag till detaljplan för Marievik 15 m fl skriver Stadsbyggnadskontoret:

"Det allmänna intresset av kvalitativa offentliga parkytor bör dock värderas högre än i samrådsförslaget och större hänsyn behöver tas till bra utemiljöer för barn inom planområdet. Inför utställning föreslås planförslaget revideras så att förskolegårdarnas storlek och den allmänna parkytan utökas samt att skuggpåverkan i Tantolundens öppna parkyta och längs badplatsens strandlinje minskar."

2 Revidering av BKA 2016 avseende det nya planförslaget 2019

Som en del i SKA-uppdraget har en uppdatering av den tidigare gjorda barnkonsekvensanalysen gjorts. Slutsatserna som drogs i BKA:n från 2016 gäller till största delen även för det nya förändrade planförslaget. Barriärer och brist på lekplatser och grönytor kvarstår. Riskerna vid vatten och kombinationen av bilar och gående i gaturummet är också desamma. En hel del förändringar som påverkar BKA:n har dock gjorts, främst avseende M15.

Störst påverkan har de förändrade hushöjderna och placeringen som gör att Tantolundens badplats inte längre skuggas. De högre husen har också placerats längre in från kajen. Glashuset är inte kvar utan istället planeras ytterligare en park med lekplats mot kajen i delvis skyddat läge. En ramp för gående och cyklister upp till Liljeholmsbron är borttagen från förslaget.

Nedan följer en jämförelse mellan gamla och nya planförslaget avseende de förbättringar som föreslogs i BKA Marievik 2016:

- **FÖRESLAGNA FÖRBÄTTRINGAR INOM PLANOMRÅDET**

---

¹ Redovisning av plansamråd och ställningstagande inför utställning av förslag till detaljplan för Marievik 15 m fl. i stadsdelen Liljeholmen Stadsbyggnadskontoret, Tjänsteutlåtande Planavdelningen Dnr 2010-14465

Behov av att öka och förbättra park- och lekytan

Ytor för park och lek har tillkommit. Parken vid M19 föreslås utvidgas i tidigare gaturum genom att en vändplan tas bort. Förslag finns även att tillföra en badbrygga för bättre kontakt med vattnet. Det ger också mer yta framförallt för ungdomar och äldre barn. Fortfarande finns riskfyllda delar av kajen med hög höjd till vattnet men genom att tillföra olika avgränsningar i form av planteringar och bänkar skapas en inre zon där de mindre barnen kan röra sig friare.

Behov av att öka storleken och kvaliteten på förskole-gårdarna

Det nya förslaget för M15 har bättre ljusförhållanden på förskolornas gårdar än tidigare förslag. Även vindförhållandena antas bli bättre då hushöjderna blir lägre än i förra planförslaget. Förskolegårdarna har även utökats så man uppnår minst 10 kvm/per barn.

Behov av att öka trafiksäkerheten för barn

Den tidigare inritade gång och cykelbron mot Liljeholmsbron har utgått på grund av den ändrade utformningen av M15. Det innebär att det fortfarande kommer att vara en bristfällig koppling till Hornstull för de barngrupper som kan vilja gå över till bibliotek mm. från förskolorna i de nybyggda kvarteren. Önskemålen från BKA 2016 ang. tydliga gångstråk och ytterligare begränsningar av biltrafikens framkomlighet i Marievik, t ex bilfritt vissa tider och begränsa leveranser till tider som inte stör förskoleverksamheten saknas i det nya förslaget.

Behov av att anpassa utformning och gestaltning av offentliga rum

Det nya förslaget för utemiljön har många "chillställen" för ungdomar med sittplatser längs kajen och aktivitetsmöjligheter i parkerna som attraherar ungdomar. Det tidigare planerade glashuset är ersatt med mer utemiljöer. Därmed skulle fler mötesplatser för unga behöva tillföras. Inom kort kommer området att ha många barn i yngre tonår och därför behövs bibliotek och lokaler för fritidsverksamheter, idrott mm. BKA:n föreslog även kreativitet i ögonhöjd för barn utmed stråken samt öppen dagvattenhantering, för att göra området intressant för barn.

Förslag till fördjupade studier

Behoven av fördjupade studier har ändrats genom det nya förslaget och behovet av ytterligare studier har tagits om hand inom projektet genom att glashuset försvunnit och förskolegårdarna förbättrats. Nya vind-, buller- och ljusstudier har genomförts och även denna SKA kan räknas till fortsatta studier som fördjupar förståelsen av konsekvenserna.

Ökad delaktighet

BKA:n föreslog att barn, ungdomar och skolpersonal skulle få ökat inflytande och vara delaktiga i den fortsatta planeringen och att ungdomarskulle få bestämma utformning och innehåll för "Torg norr om M15". Ingen ökad delaktighet för barn och unga har tagits med i den fortsatta planeringen.

Åtgärder under byggtid

Återstår att planera för åtgärder under byggtiden gällande hur gångtrafikanternas trafiksäkerhet kan prioriteras samt om skolorna och förskolorna kan erbjudas studiebesök på byggarbetsplatsen. Ta

fram anpassad information till skolorna och förskolorna om bygget samt anpassa arbetstiderna för bullrande arbeten, så att tex, förskolegrupperna inte störs då de är utomhus mest dvs, på fm.

- **FÖRBÄTTRAD SITUATION UTANFÖR PLANOMRÅDET**

Efter att BKA Marievik färdigställdes har förbättringar skett runt Marievik avseende ett antal offentliga platser som utformas för barn. En skogslekplats har tillskapats i slutningen ner mot Årstadal vilket minskar behovet för förskolorna utanför Marievik att få mer lektyta inom det aktuella planområdet. Fortfarande finns ett stort underskott av utemiljöer dit befintliga förskolorna som helt saknar förskolegårdar (enbart "utsläppsgårdar") kan gå. Det byggs fortfarande bostäder i Årstadal och därmed kommer sannolikt underskottet av lekplatser och miljöer för barn att öka igen inom kort. I de intervjuer och enkäter som gjorts inom SKA:n framgår också att ytorna för barn redan nu är mycket hårt slitna. Framförallt används Blomsterdalen alla dagar av stora grupper barn, året runt. Detta beror på tidigare brister i planeringen av förskole- och skolgårdar i Årstadal och Liljeholms kajen men det betyder i förlängningen att de barn som flyttar in i Marievik inte har så många alternativa platser att vara på. Se bild 1.

Fler bostäder uppförs också i området intill, upp mot Årstaskogen. Detta är utanför planområdet men kommer ytterligare att öka belastningen på ytor som passar barn trots att nya parkområden tillförs mot Årstaberg. Det medför också en ökad trängsel i den redan otrygga passagen under Södertäljevägen till Liljeholmen där gång- och cykeltrafik ska samsas på en smal yta.

I BKA:n finns även ett antal medskick till staden och andra aktörer som kan förbättra kopplingar till omgivningen och minska barriäreffekter: Minska barriäreffekten till Liljeholmstorget med attraktiva och trygga övergångar. Kopplingar till omgivande grönytor bör förbättras, t.ex. med båt (ex. Årstaskogen, Årstaholmar, Trekanten och Södermalm).

Södertäljevägen skulle också behöva anpassas till att det byggs stad intill, genom att begränsa biltrafikens framkomlighet och sänka hastigheten.

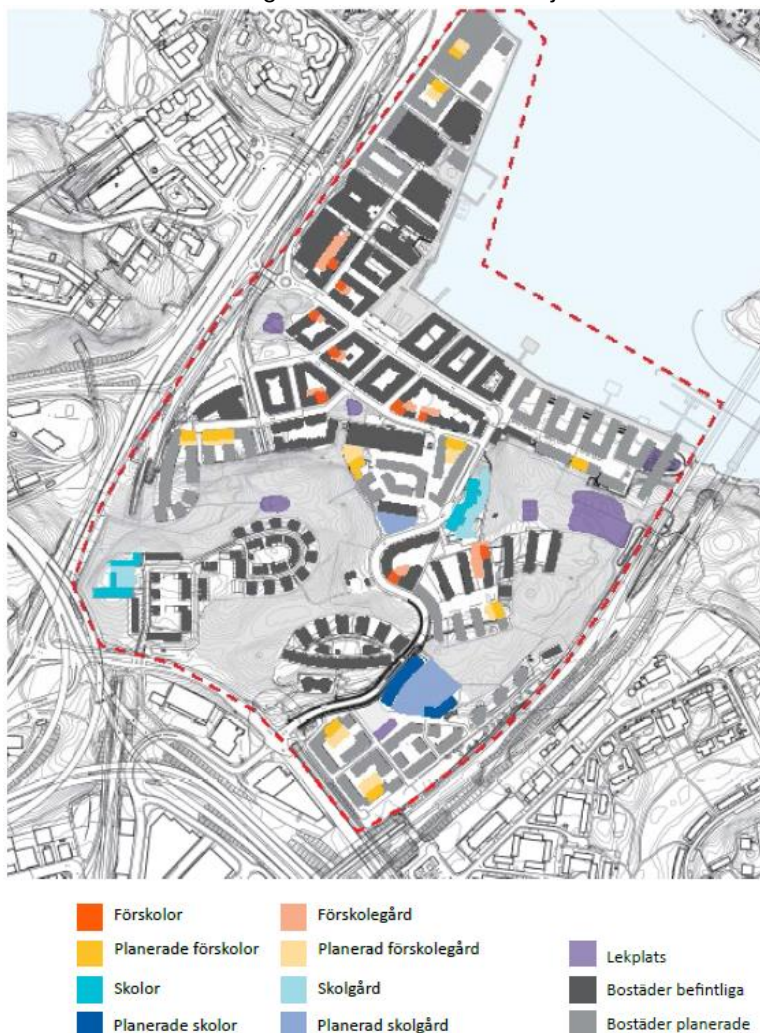

Bild 1: Förskolor och skolor i förhållande till utemiljöer anpassade till barn. Nyréns arkitektkontor, analys av parker, torg och naturmark 2014

Sammanfattning:

Konsekvenser för barn av det nya planförslaget i jämförelse med tidigare BKA 2016.

PLUS – förbättringar

- De högsta tornen har minskats i höjd samt fått en annan placering och påverkar inte Tantolunden i samma utsträckning.
- Mer utemiljö/ny park har tillförts inom M15 istället för glashuset med en lekyta med lekskulpturer. Dock i skuggigt läge under nästan hela året.
- Förbättring av Marieviksparken då barn i olika åldrar får lekmöjligheter. Ytan kommer också att utökas. Ett gemensamt rum, mötesplats skapas där olika grupper och åldrar kan mötas.
- Förbättrad planering av kajen där bänkar och rumsbildande delar skärmar av mot den yttre delen närmast vattnet.
- En badbrygga föreslås också vilket ger mer yta för ungdomar att hänga och "chilla" och kan kompensera att bryggdelen inne i viken försvinner.

NOLL - neutralt

- Förbättringar har gjorts men barnens miljö är fortfarande inte tillfredställande utifrån deras behov av rörelse, trygghet och lekmöjligheter. Förskolornas gårdar är små och de behöver därför kunna vara på säkra lekplatser utanför. På grund av det generella underskottet på lekplatser i hela Årstadal och stora barriärer och bristfälliga kopplingar till kringområdena kommer det trots kompletteringar att vara mycket trångt på de ytor som är tillgängliga.
- Fortfarande är gatorna tänkta för både bilar och gående vilket gör att mindre barn troligen inte kan röra sig fritt.
- Även i det nya förslaget är förskolegårdarna i skugga under stor del av året. En förbättring har skett på två av gårdarna i M15 som nu får mer sol under förmiddagen.

MINUS - försämring

- Den befintliga tryggare träbryggan mot vattnet vid Milleniumhuset tas bort på grund av besiktningrutiner för kajen. Resultatet blir en försämring ur ett barnperspektiv. Ett populärt "chillställe" för ungdomarna försvinner och det blir en längre sträcka där kajen är högt över vattenytan.
- Gång-/cykelbron till Liljeholmsbron som var tänkt att förbättra kontakten till Hornstull har tagits bort ur förslaget.
- Placering av höga hus i södra delen av fastigheten M15 ökar skuggningen av området.